

ΕΞ

υπαρχής

Απρίλιος 2001 Τεύχος 22ο Τιμή: €3.00

Μηνιαίο βήμα ανάλυσης,
κριτικής και διαλόγου

Διάλογος /
Εκλογές:
Τα εισοδήματα
των εργαζομένων
μειώνονται.
Τι λένε τα
κόμματα

Οι γυναίκες
κτίζουν γέφυρες

Ενταξιακή πορεία:
Για μια φιλόδοξη
πρωτοβουλία
πολιτών

Ο εκσυγχρονισμός
στην Κύπρο:
Η ταλαιπωρία μιας
έννοιας

Η καταστολή της
δυνατότητας της
εμφάνισης
Κυπριακού
Έθνους

Τουρκία:
Οικονομική κρίση

Ελληνικός Εθνικισμός στην Κύπρο και
συγκρότηση Εθνικών Ταυτοτήτων

2
5 290573 551022

γραφτείτε
συνδρομητές
στο Εξ υπαρχής

εξ υπαρχής

Δελτίο εγγραφής συνδρομητών

Όνοματεπώνυμο.....
Διεύθυνση:

Οδός - αριθμός..... Πόλη - Τ.Τ.
Επαρχία.....

Τηλ. Οικίας..... Φαξ Οικίας.....
Τηλ. Εργασίας..... Φαξ Εργασίας.....

Επάγγελμα.....
Σπουδές.....

Τιμή συνδρομής: Εσωτερικού ετήσια £25.00. Ελλάδα £25.00. Υπόλοιπες χώρες Ευρώπης £30.00. ΗΠΑ £32.00. Αυστραλία £41.00

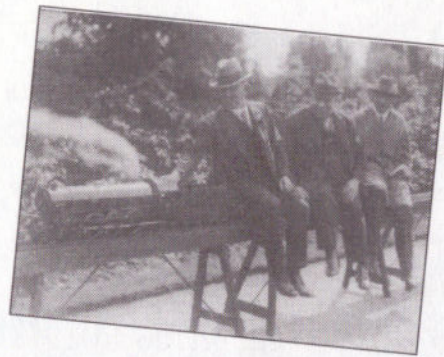
Επιταγές στο όνομα: Επικοινωνία Πολιτών Γέφυρα Λτδ

Στη κυπριακή κοινωνία παρουσιάζονται συσσωρευμένες πλέον ενδείξεις, ενός «διάχυτου φόβου». Αυτό που κάποτε ήταν «απλώς» (ας μας επιτραπεί ο προσδιορισμός) ένα αίσθημα εθνικής ανασφάλειας, μετατρέπεται ραγδαία σ' ένα αίσθημα ανασφάλειας, γενικής. Ο πολίτης νοιώθει πλέον γενικά ανασφαλής. Διότι μια βόμβα μπορεί να εκραγεί οποτεδήποτε και οπουδήποτε, διότι στο δρόμο του μπορεί ξαφνικά να πέσουν ριπές αυτόματου όπλου, διότι το χρηματιστήριο καταρρέει, διότι κανείς δεν ξέρει που θα οδηγήσουν τους ολιγότερο εύπορους οι εναρμονίσεις, διότι το εκπαιδευτικό σύστημα στέλλει σαφή μηνύματα κόπωσης και αναποτελεσματικότητας, διότι οι κόρες των ματιών όχι λίγων νεαρών που συναντάς στο δρόμο, είναι παράδοξα μικρές και γυαλίζουν παράξενα, διότι στην Παλαιστίνη γίνεται μακελειό και από το ηφαίστειο Τουρκία εκπέμπονται κραδασμοί αστάθειας, διότι αν σε κτυπήσει σοβαρή αρρώστια θα πρέπει να στηριχθείς στην δανειοληπτική σου δυνατότητα, διότι... Διότι η πολιτική δεν έχει καλές σχέσεις με τον πολίτη και αντίστροφα, διότι η πολιτική δεν αντιστοιχεί με τον καιρό της, διότι η πολιτική δεν οδηγεί την κοινωνία, διότι οι εξελίξεις εμφανίζονται ως αντικειμενικά γεγονότα στα οποία ο πολίτης οφείλει - όπως πάντα σ' αυτό τον τόπο - να εναρμονισθεί κι οπωσδήποτε δεν έχει σχέση με την παραγωγή τους.

Έχουμε την άποψη ότι αυτό το αίσθημα κι άλλα παρεμφερή, διάχυτα και ασαφή, θα διαδραματίσουν τον καθοριστικό ρόλο σ' αυτές τις εκλογές, όπου καμιά, έστω μια, σοβαρή μεταρρύθμιση δεν προβάλλεται, κι όπου θα είναι ευτυχές γεγονός, αν επικρατήσουν οι ολιγότερο ένοχοι ή έστω οι πιο αθώοι, όσο μπορεί νάναι κανείς αθώος σ' αυτή την χώρα, ή την «περίπου» χώρα.

Κ.Α.

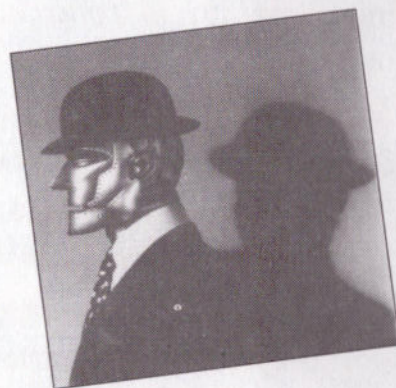
Ενταξιακή πορεία: Για μια φιλόδοξη πρωτοβουλία πολιτών

σελ. 10

Γυναίκες κτίζουν γέφυρες

σελ. 26

Ελληνικός Εθνικισμός στην Κύπρο και η συγκρότηση των Εθνικών Ταυτοτήτων

σελ. 46

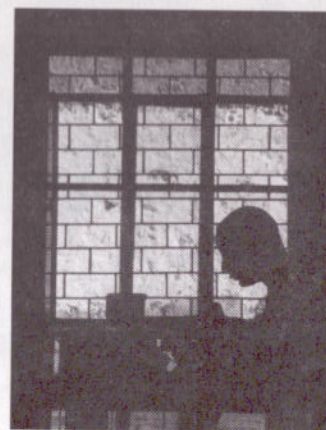
Διάλογος / εκλογές: Τα εισοδήματα των εργαζομένων μειώνονται; Τι λένε τα κόμματα.

σελ. 16

Ο εκσυγχρονισμός στην Κύπρο: Ταλαιπωρία μιας έννοιας

σελ. 42

Η καταστολή της δυνατότητας εμφάνισης Κυπριακού έθνους στην Κύπρο

σελ. 59

εξ υπαρχής

Δελτίο εγγραφής συνδρομητών

Όνοματεπώνυμο.....

Διεύθυνση:.....

Οδός - αριθμός..... Πόλη - Τ.Τ.....

Επαρχία.....

Τηλ. Οικίας..... Φαξ Οικίας.....

Τηλ. Εργασίας..... Φαξ Εργασίας.....

Επάγγελμα.....

Σπουδές.....

Τιμή συνδρομής: Εσωτερικού ετήσια £25.00. Ελλάδα £25.00. Υπόλοιπες χώρες Ευρώπης £30.00. ΗΠΑ £32.00. Αυστραλία £41.00

Επιταγές στο όνομα: Επικοινωνία Πολιτών Γέφυρα Λτδ

εξ υπαρχής περιεχόμενα

4 Εισηγήσεις

..... Ζήνωνας Ποφαίδη

8 Εισηγήσεις

..... Τάκης Κονής

10 Ενταξιακή πορεία: Για μια φιλόδοξη πρωτοβουλία των πολιτών

..... Λούη Ηγουμενίδη

13 Τουρκία: Αναδιφώντας την οικονομική κρίση

..... Ιωσήφ Παγιάτα

16 Διάλογος / Εκλογές:

Τα εισοδήματα των εργαζομένων μειώνονται; Εσείς τι λέτε;

23 Γαλλικές Εκλογές: Κέρδη, αλλά και Απώλειες της Δεξιάς

..... Ιωσήφ Παγιάτα

26 Γυναίκες κτίζουν γέφυρες

..... Ανθούλα Παπαδοπούλου

36 Ο εκσυγχρονισμός ως κοινωνικός προβληματισμός

..... Νίκου Τριμικλιιώτη

42 Ο «εκσυγχρονισμός» στην Κύπρο του σήμερα: Η ταλαιπωρία μιας έννοιας

..... Γιάννου Λαμάρη

45 Εντός των τειχών

46 Η μελέτη του Ελληνικού Εθνικισμού στην Κύπρο και η συγκρότηση των Εθνικών Ταυτοτήτων

..... Κάισαρα Β. Μαυράτσα

59 Η καταστολή της δυνατότητας εμφάνισης Κυπριακού Έθνους τον 19ο αιώνα (Μέρος Α')

..... Αντρέα Παναγιώτου

Περιοδικό «εξ υπαρχής»
Μηνιαίο βήμα ανάλυσης
κριτικής και διαλόγου

Απρίλιος 2001 - Τεύχος 22ο

Διεύθυνση:

Αρχ. Μακαρίου Γ' 127,

Καίμακλί, Λευκωσία 1021

Τηλ. 346061 - 346160

Φαξ: 346162

e-mail:

yparhis@spidernet.com.cy

Υπεύθυνος για τον Νόμο:

Δώρας Κακουλλής

Εκδίδεται από την

Επικοινωνία Πολιτών

Γέφυρα Λτδ

Για την σύνταξη
του τεύχους εργάστηκαν οι:

Ανθούλα Παπαδοπούλου,

Μαρία Σοκράτους,

Ιωσήφ Παγιάτα,

Λούη Ηγουμενίδη,

Σταύρος Τομπάζος,

Κωστής Αχιώτης,

Ζήνωνας Ποφαίδη,

• για τα υπογραμμένα κείμενα
ευθύνονται οι συγγραφείς τους

• παραγωγή έκδοσης

τεχνική επιμέλεια:

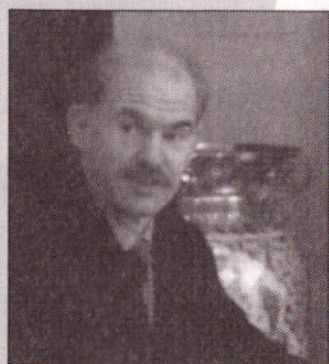
Dorographics Ltd

τηλ. 665116

• εκτύπωση:

Τυπογραφεία ΕΡΜΗΣ

τηλ. 482361

Η επίσκεψη του Γιώργου Παπανδρέου στην Κύπρο

Η πρόσφατη επίσκεψη του Έλληνα υπουργού εξωτερικών Κου Γ. Παπανδρέου στην Κύπρο δεν ήταν μια συνηθισμένη, φιλοφρονητικού χαρακτήρα επίσκεψη ελλαδίτη αξιωματούχου. Το πρόγραμμα της επίσκεψης και το περιεχόμενο των δηλώσεων και ομιλιών που έκανε μαρτυρούν μια ξεκάθαρη διαφοροποίηση από τα τόσο γνωστά, που σημάδευαν για δεκαετίες τον πολύπλοκο χαρακτήρα των ελλαδοκυπριακών σχέσεων.

Αν στην επίσκεψη και στις δηλώσεις Παπανδρέου δεν δόθηκε από τα ΜΜΕ η αναμενόμενη προσοχή, τούτο οφείλεται σε κάποιο βαθμό στα προεκλογικά μας α-

βτανακλαστικά, που αντιδρούν στα σήματα του παρόντος μέσα από τους φακούς του παρελθόντος, ενός παρελθόντος που πεισματικά αρνείται τον κλονισμό των οικοδομημένων βεβαιότητων.

Είναι απέναντι σ' αυτές τις «βεβαιότητες» που η νέα εξωτερική πολιτική της Αθήνας βρίσκεται τώρα αντιμέτωπη. Ο Κος Παπανδρέου διαισθάνεται, αν δεν γνωρίζει, το μέγεθος των δυσκολιών που καλείται ν' αντιμετωπίσει στην Κύπρο. Κατανοεί ότι η συγκεκριμένη πολιτική που εφαρμόζει απέναντι στην Τουρκία ελάχιστα γίνεται κατανοητή από τους Κυπρίους – ηγεσίες και οπαδούς – και ότι φυσικά η δημοτικότητα της είναι ακόμα ελάχιστη.

Η επίσκεψη, λοιπόν, Παπανδρέου αποσκοπούσε στην εκλαΐκευση και επεξήγηση αυτής της πολιτικής.

Ο κ. Παπανδρέου αποδέχτηκε να μιλήσει σε συγκέντρωση ελληνοκυπρίων και τουρκοκυπρίων συνδικαλιστών (άσχετα αν το καθεστώς της Άγκυρας στη βόρεια Κύπρο δεν επέτρεψε την παρουσία των τελευταίων), επισκέφθηκε τουρκοκυπριακό χωριό στην Πάφο και προέβαλε μερικά σημαντικά πράγματα από τα οποία σημειώνουμε τα ακόλουθα:

Α) Επεξηγώντας την πολιτική της Αθήνας, όπως αποτυπώθηκε στις αποφάσεις του Ελσίνκι, δη-

λωσε ότι η Ελλάδα δεν ευνοεί μια τυπική αναγόρευση της Τουρκίας σε υποψήφια για ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση χώρα. Αντίθετα ευνοεί την ουσιαστική υποψηφιότητα, πράγμα που θα υποχρεώσει την Τουρκία να συγκλίνει προς το κοινοτικό κεκτημένο και να συμπεριφερθεί με τρόπο ανάλογο προς τα ζητήματα που αφορούν στο Κυπριακό και τις Ελληνοτουρκικές σχέσεις.

Β) Η προσήλωση Ελλάδας και Κύπρου στην ευρωπαϊκή προοπτική είναι καθοριστικής σημασίας για την Κύπρο, γιατί η δυναμική της ένταξης δυσχεραίνει και διαβρώνει τα τουρκικά σχέδια, όπως μέχρι τώρα αναδύονται μέσα από την πολιτική που η Άγκυρα εφαρμόζει.

Στο γνωστό ερώτημα, αν δηλαδή η ένταξη είναι εφικτή χωρίς τη λύση, απεκάλυψε και επιβεβαίωσε ότι οι αρμόδιες υπηρεσίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, υπό τον κο Φερχόιγκεν, επεξεργάζονται τη νομοτεχνική μέθοδο της ένταξης της Κυπριακής Δημοκρατίας, αν η επίλυση του Κυπριακού δεν γίνει κατορθωτή.

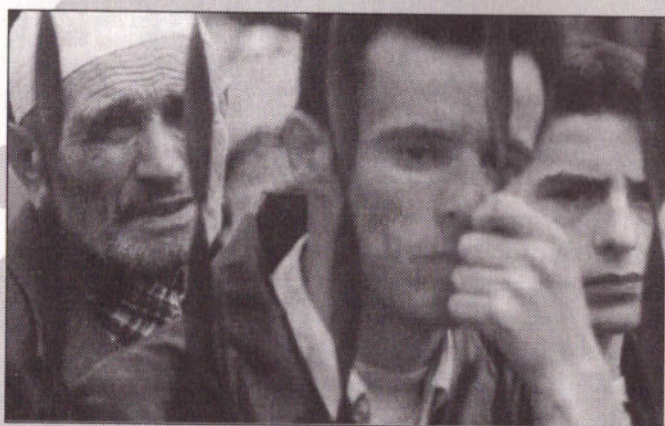
Γ) Η επαναπροσέγγιση ελληνοκυπρίων και τουρκοκυπρίων πολιτών, ως έκφραση κυρίως δραστηριοποίησης των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων, είναι μέσα στη σημερινή συγκυρία ουσιώδες ζήτημα. Η ανανέωση των επαφών ανάμεσα στις δύο κοινότητες ακυρώνει σε μεγάλο βαθμό

τις επιδιώξεις και τα επιχειρήματα Ντενκτάς. Αποτελεί έκφραση δημοκρατίας και το έμβρυο που δυνητικά θα δημιουργήσει την κοινωνία πολιτών, που θα στηρίξει τη συνομολόγηση συμφωνίας για την επίλυση του Κυπριακού.

Το ζήτημα, όμως, αυτό περιέχει και μια άλλη διάσταση. Αν δεν δόθηκε ξεκάθαρα από τον Κος Παπανδρέου, οφείλεται μάλλον στά όρια που συμβατικά η θέση του επιβάλλει. Στο βαθμό που είναι επιτυχής η ενεργοποίηση της κοινωνίας των πολιτών σ' αυτή την κατεύθυνση, αποτελεί εκ των πραγμάτων το βάθρο υποδοχής της σημερινής ελληνικής εξωτερικής πολιτικής στην Κύπρο, ένας παράγοντας που τόσο έκδηλα φαίνεται ν' απουσιάζει.

Συμπερασματικά, η επίσκεψη Παπανδρέου ήταν ενέργεια θετική. Είναι νωρίς για ν' αποτολμηθεί μια εκτίμηση της αποτελεσματικότητας της. Εκείνο, όμως, που δεν θα ήταν παρακινδυνευμένο να λεχθεί, είναι πως θα χρειαστούν πολλές επιπρόσθετες επισκέψεις και άλλες ενέργειες, για να εμπεδωθεί μέσα στην κοινωνία η συνείδηση ότι η πολιτική που τώρα ακολουθείται είναι στο βασικό της κορμό η μόνη εφικτή και αποτελεσματική πολιτική.

Από το Κόσοβο στο Τέτοβο

Οι συγκρούσεις που ξεκίνησαν και επιτάθηκαν τις τελευταίες μέρες στο Τέτοβο φέρουν στην επιφάνεια την ανεξίτηλη πραγματικότητα της βίας, που τροφοδότησε η Γιουγκοσλαβική κρίση. Η καταφυγή στη βία, οποιαδήποτε κι αν είναι η αρχική ή αρχικές αιτίες, δεν περιορίζεται εύκολα, γιατί δημιουργεί νέα δεδομένα και νέα φορτισμένα ψυχολογικά υποστρώματα, που συχνά αυτονομούνται για να ξεδιπλωθεί στη συνέχεια ένας νέος κύκλος βίας που στους τρίτους φαίνεται αναίτιος και παράλογος.

Οι εθνικιστικές διενέξεις που οδήγησαν στη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας εκδηλώθηκαν

ως φαινόμενα σε στενή σχέση με τη φύση του συγκεκριμένου καθεστώτος και τις ενέργειες και πολιτικές του. Οι βομβαρδισμοί του ΝΑΤΟ και η αμερικανική πολιτική που τους προκάλεσε, στόχευσαν μωπικά στην εκπόρθηση του καθεστώτος και την εκδίωξη του Μιλόσεβιτς, χωρίς να έχει γίνει η αναγκαία εργασία για μια βιώσιμη πολιτική λύση στο εμπρηστικό ζήτημα του Κοσοβο. Και ενώ η Σερβία (ή η νέα Γιουγκοσλαβία αν επιλέξουμε να μην ξεχνούμε το Μαυροβούνιο) εισήλθε σε πορεία εκδημοκρατισμού, το Κόσοβο εξακολουθεί να αποτελεί μια ανωμαλία και μια μόνιμη πηγή αστάθειας στην περιοχή. Η υποστήριξη που

δόθηκε από τη Δύση (κυρίως από τις ΗΠΑ) στα αλβανικά εξτρεμιστικά στοιχεία μεταφράζεται τώρα σε συνεργό δύναμη, που τείνει να αποσταθεροποιήσει το εύθραστο κράτος της ΠΓΔ της Μακεδονίας.

Δικαιολογημένα η κυβέρνηση των Σκοπίων ψέγει τη στάση των ΗΠΑ και της Ευρώπης, γιατί έγκαιρα διατύπωσε τις ανησυχίες της για τη δραστηριότητα των αλβανών ανταρτών και την πιθανότητα της μεταφοράς της στο Τέτοβο, όπου όπως είναι γνωστό κατοικεί μια σημαντική αλβανική μειονότητα.

Οι αλβανοί εθνικιστές ονειρεύονται τη δημιουργία της μεγάλης Αλβανίας ή ένα αμιγές Κόσοβο που θα περιλαμβάνει και την περιοχή του Τέτοβο, που βρίσκεται εντός των συνόρων της Π.Γ.Δ.Μ. Ορθά οι γειτονικές χώρες ανησυχούν για ενδεχόμενη αλλαγή των συνόρων, όχι μόνο γιατί θα μεταβληθούν οι μελλοντικοί συσχετι-

ομοί, αλλά γιατί σε μια τέτοια περίπτωση ο κίνδυνος μεγαλύτερης αστάθειας και γενικότερης ανάφλεξης με εμπλοκή περισσότερων χωρών είναι ορατός.

Η σημερινή ελληνική κυβέρνηση και ευρύτερες πολιτικές δυνάμεις μέσα στη χώρα, αντιλαμβάνονται τώρα ότι η στήριξη του κράτους των Σκοπίων και η αποτροπή της περαιτέρω αποσταθεροποίησής του είναι κεντρικής σημασίας ζήτημα για την ασφάλεια της Ελλάδας και της περιοχής γενικότερα. Και τούτο αποτελεί μία αλλαγή στάσης και ευτυχή αποχαιρέτισμό του πρόσφατου παρελθόντος, όταν η χώρα, κάτω από την επίδραση ανεξέλεγκτων εθνικιστικών διαθέσεων, εμφανιζόταν διεθνώς να απεργάζεται την αποσταθεροποίηση των Σκοπίων που με τη σειρά της θα έθετε, όπως είναι σήμερα φανερό, σε κίνδυνο την ασφάλεια της ίδιας της Ελλάδας.

U

Οι απειλές του Τζεμ και η Έκθεση του ΟΗΕ

Τζεμ δήλωσε ότι η ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση θα μεταβάλει τους συσχετισμούς στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, μια εξέλιξη απέναντι στην οποία η Τουρκία θ'αντιδράσει «χωρίς όρια».

Η δήλωση Τζεμ συμπίπτει χρονικά με τη δημοσιοποίηση της εξαμηνιαίας έκθεσης της γραμματείας του ΟΗΕ για τα ανθρώπινα δικαιώματα, η οποία τείνει να εξισώσει τις δύο πλευρές στην Κύπρο, αποφεύγοντας αναφορά στην Κυπριακή Δημοκρατία και προτιμώντας το όρο «δύο διοικήσεις».

Οι δύο αυτές εξελίξεις συνδέθηκαν από τον κυπριακό τύπο κατά τρόπο, ως συνήθως, συνωμοσιολογικό. Επιπρόσθετα, η όλη ιστορία συνδέθηκε με την εναρκτήρια δήλωση Ανάν, που έγινε για να ξεκινήσει ο τελευταίος και, πάλιν ως συνήθως, ατελέσφορος γύρος των εκ του σύνεγγυς συνομιλιών. Στην αλυσίδα των συνδέσεων προτέθηκε ακόμα ένας κρίκος, τα «αρνητικά αποτε-

Σήμερα οι απειλές εκτοξεύονται με μια διαφορετική αιτιολογία. Ο κοσ

λέσματα των αποφάσεων στο Ελσίνκι», που φέρεται να είναι η αιτία της νέας τουρκικής πρόκλησης, των μεθοδεύσεων των διπλωματών του ΟΗΕ κ.ά.

Όπως πολλές φορές γράψαμε, η προοπτική της ένταξης της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ε.Ε. είναι ανοικτό κεφάλαιο για την τουρκική εξωτερική πολιτική, γιατί δεν είναι δυνατόν να χρησιμοποιεί παρελκυστικά τις συνομιλίες υπό την αιγίδα του ΟΗΕ, όπως έκανε στο παρελθόν, χωρίς να καταβάλλει κόστος. Και το Ελσίνκι έχει καταστήσει ακριβώς αυτό το κόστος περισσότερο από και συγκεκριμένο.

Η Τουρκία εξάλλου βρίσκεται σήμερα σε μια βαθιά οικονομική και πολιτική κρίση. Οι αποφάσεις του Ελσίνκι συμβάλλουν στην όξυνση των αντιθέσεων στο εσωτερικό της Τουρκίας γιατί η σε μεγάλο βαθμό μέχρι πρόσφατα μεταφυσική συζήτηση ανάμεσα σε ευρωπαίους και αντιευρωπαίους αποκτά συγκεκριμένο περιεχόμενο και αφορά στα πρακτικά βήματα και μεταρρυθμίσεις που πρέπει ή δεν πρέπει να γίνουν.

Η Τουρκία επέλεξε να εγκαταλείψει τις εκ του σύνεγγυς συνομιλίες, γιατί δεν επιθυμεί τη λύση του Κυπριακού με βάση στοιχειώδεις αρχές

διεθνούς νομιμότητας. Η καταφυγή στις απειλές και ίσως στην ένταση είναι το επόμενο της βήμα. Αναπόφευκτα μια τέτοια πορεία θα τη φέρει ξανά σε σύγκρουση με τις αποφάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης και θα καταστήσει τις σχέσεις της μ' αυτήν περισσότερο προβληματικές.

Οι αποφάσεις του Ελσίνκι και η ίδια η Ε.Ε. δεν αποτελούν μαγικές συνταγές για τη λύση των προβλημάτων. Οι αντιστάσεις μέσα στην Τουρκία απέναντι στην προοπτική των μεταρρυθμίσεων και της αλλαγής νοοτροπιών είναι ισχυρές και πηγάζουν από τη δομή της εξουσίας, επικρατούσες ιδεολογίες και αδράνειες του παρελθόντος. Βραχυπρόθεσμα η έκβαση των πραγμάτων είναι αβέβαιη.

Εκείνο, όπως, που μπορεί να λεχθεί με βεβαιότητα είναι πως η Τουρκία δεν είναι σε θέση να επιβάλλει όρους στην Ευρωπαϊκή Ένωση, κάτι που επανειλημμένα της έχει υποδειχθεί. Και αν επιθυμεί να συμβαδίσει με το σύγχρονο κόσμο θ'αντικρίσει υποχρεωτικά και το κυπριακό υπό άλλη οπτική γωνία.

Μπορεί, φυσικά, να επιλέξει να ζεί μέσα στο δικό της «επινοημένο» κόσμο. Η Κύπρος πάντως δεν μπορεί ούτε πρέπει να κάνει το ίδιο...

Σημ. Μετά τη συμπλήρωση του κειμένου έχει γίνει γνωστό ότι, ύστερα από σχετικές παραστάσεις της κυπριακής κυβέρνησης προς τον ΟΗΕ, η Έκθεση του ΟΗΕ διορθώθηκε με την υιοθέτηση αποδεκτής ορολογίας.

U

Η επικριτική ελληνικής κυβέρνησης

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΑΙΟΙ

Ύστερα από την απογοήτευση για το «στάλωμα της επαναπροσέγγισης» που τεκμηριώσα στο τελευταίο μου άρθρο (περιοδικό Εξ Υπαρχής τεύχος 20, σελ. 50-51), ήταν ανακούφιση ακόμα μια επίσκεψη στην Κύπρο του Υπουργού Εξωτερικών της Ελλάδας, ο οποίος φαίνεται να συνεχίζει και να επιμένει στις προτροπές του προς τους ελληνοκυπρίους για δικαιοδοτική συνεργασία. Ήταν πάντα η άποψη μου ότι η δικαιοδοτική συνεργασία δεν προωθείται οργανώνοντας επαφές με τουρκοκυπρίους (τουλάχιστον όχι μόνο με αυτές) αλλά με επίπονες και επίμονες επαφές με ελληνοκύπριους.

Όμως ομολογώ ότι η τέλεση των εγκαινίων ενός ελλαδικού βιβλιοπωλείου, που άρχισε τη λειτουργία του στην ελληνική Κύπρο ήταν το πιο απίθανο βήμα για να ακούσω τον Γιώργο Παπανδρέου να προωθεί τις ιδέες του για «μια στρατηγική συνεργασία» με τους τουρκοκύπριους. Όμως το

έκαμε! Πρότεινε ένα καινούργιο «πρότζεκτ», που μπορεί να αναλάβει το νέο βιβλιοπωλείο (σε συνεργασία με τον ελλαδικό εκδοτικό οίκο που το στηρίζει), το οποίο θα στοχεύει στην έκδοση βιβλίων που θα ενθαρρυνθούν να γράψουν τουρκοκύπριοι συγγραφείς στα ελληνικά και ελληνοκύπριοι συγγραφείς στα τουρκικά. Και μάλιστα πρόσθεσε: «και με δική μας βοήθεια» που υποθέτω εννοεί του Υπουργείου του ή της κυβέρνησής του».

Σημειώνω με ιδιαίτερη προσοχή αυτή την υπόσχεση γιατί πιστεύω πως μια στροφή, αν γίνει η υπόσχεση πραγματικότητα, της ελληνικής κυβέρνησης προς πρακτικές παρεμβάσεις θα είναι σημαντικό βήμα προς την επίτευξη της επιδίωξης του κ. Παπανδρέου μιας στρατηγικής συνεργασίας μεταξύ ελληνοκυπρίων και τουρκοκυπρίων για επίλυση του εθνικού μας προβλήματος. Είχα αποδείξει με προηγούμενη αρθρογραφία μου την μεγάλη σημασία και επιρροή που έχουν οι απόψεις και η πολιτική της ελληνικής κυβέρνησης σ' αυτό τον τομέα (Βλ. π.χ. περιοδικό Εξ Υπαρχής τεύχος 12, σελ. 28). Μπορεί να φαντασθεί κανείς πόσο θα δυσκολέψει την πολεμική, που κάνουν οι εθνικόφρονες αρθρογράφοι και οι «θεσμικοί» φορείς της εθνικιστικής ιδεολογίας ενάντια στα δικαιοδοτικά σεμινάρια, αν αυτά επιχορηγούνται και από την ελληνική κυβέρνηση και αν το «έμπα - έβγα στα κατεχόμενα» οργανώνεται όχι μόνο από την υπάτη αρμοστεία των εγγλέζων και τις αμερικανικές υπηρεσίες αλλά και από την Ελληνική Πρεσβεία;

Ομολογώ φυσικά πως αυτό δεν είναι εύκολο εγχείρημα για τον κ. Παπανδρέου. Ξέρω και ξέρει κι εκείνος πως κινείται σ' ένα ναρκοπέδιο, δηλ., τον ορατό κίν-

δυνο να καταλήξει και αυτός ανθέλληνας εφόσον ήδη ακούονται φωνές που θεωρούν τις ενέργειες του ως μη συναφείς με τους πόθους των ελλήνων της Κύπρου όπως ευγενικά του τα λένε προς το παρόν. Και κατανοώ πως προχωρεί προσεκτικά με τη ρήτρα «ο έχων ότα ακουέτω».

Όμως δεν είναι δυνατόν και δεν πρέπει να συνεχίσει να έρχεται κάθε τόσο στην Κύπρο ο Υπουργός των εξωτερικών της Ελλάδας και να μας κατακλύζει με δημόσιες εισηγήσεις για την επαναπροσέγγιση χωρίς να προσπαθεί να πείσει και τους αρμόδιους φορείς της λήψης πολιτικών αποφάσεων να ακολουθήσουν τουλάχιστον το παράδειγμά του αλλά να προχωρήσουν και σε πρακτικά μέτρα. Φυσικά δεν γνωρίζουμε τι λέει ο κ. Παπανδρέου στον Κύπριο ομόλογό του γι' αυτά τα θέματα, ή τι είπε στον αρχηγό του κράτους και τους πολιτικούς ηγέτες με τους οποίους πάντα συναντάται. Είναι βέβαια πολύ πιθανόν να τους τα λέει όπως μας τα διαλαλεί και μας δημοσίως, αλλά βρίσκοντας άρνηση προτιμά να μην την αποκαλύπτει. Και φυσικά σιωπά με σημασία και η κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας που είναι ο μόνος αμέτοχος σε όλη αυτή την κινητικότητα για συνεργασία των δυο κοινοτήτων ως απαραίτητη προϋπόθεση για διαρκή και βιώσιμη λύση του εθνικού μας προβλήματος.

Εφόσον η κυβέρνηση αδρανεύει, νομίζω ότι οι εξαγγελίες των βουλευτικών εκλογών είναι καλή ευκαιρία για κάποιο από τα κόμματα, που ευαγγελίζονται

τον εκουγχρονισμό (είναι όλα;) να θέσει σαν προτεραιότητα του να εκουγχρονήσει και την εσωτερική πολιτική του κυπριακού κράτους. Και για να είναι σύγχρονη η εσωτερική πολιτική ενός πολύ - πολιτισμικού κράτους σίγουρα πρέπει να περιλαμβάνει προγράμματα προώθησης της συνεργασίας μεταξύ των ομάδων που συνθέτουν την κυπριακή κοινωνία ώστε να μετέχει και η κυπριακή πολιτεία σε μια διαδικασία που όλοι πιστεύουν ότι είναι προϋπόθεση για την βιώσιμη λύση του εθνικού μας προβλήματος. Πέραν όμως από την επίλυση του εθνικού μας προβλήματος, την κορωνίδα των επιδιώξεων μας, είναι καιρός να προβληματισθούν όλοι μήπως σε κάποιο «κεφάλαιο» του κοινοτικού κεκτημένου υπάρχει και η απαίτηση για μια τέτοια σύγχρονη εσωτερική πολιτική, οπότε θα πρέπει να απαντήσει η κυβέρνηση τι έχει κάνει σ' αυτό τον τομέα. Μήπως τότε δεν θα είναι αρκετή η απάντηση ότι εμείς είμαστε έτοιμοι και πρόθυμοι να συζητήσουμε με τον κ. Ντενκιάς οτιδήποτε εκτός αυτά που θέλει να συζητήσει εκείνος. Δεν είναι απίθανο, εφόσον μάλιστα θα υπάρχουν χώρες που θέλουν λύση πριν την ένταξη (αλλά δεν το λένε γιατί τους αποτρέπει η απόφαση του Ελσίνκι ή της Νίκαιας) να εγερθεί κάποιο και αυτό το θέμα για να σταθεί εμπόδιο στη «σωτήρια» ευρωπαϊκή μας πορεία.

U

Η Κύπρος μπροστά στην πρόκληση της ένταξης του 2003

Για μια φιλόδοξη πρωτοβουλία των πολιτών

Λούη Ηγουμενίδη

Η πιο σημαντική, αλλά όπως φαίνεται και η πιο σίγουρη εξέλιξη για την Κύπρο, είναι η θετική κατάληξη της ενταξιακής της πορείας, που χρονικά προσδιορίζεται γύρω στο 2003. Όπως όλες οι ενδείξεις συγκλίνουν, σχηματίζουμε την εντύπωση ότι, έτσι κι αλλιώς, η Κύπρος, ή τουλάχιστον το κομμάτι της που συγκροτεί την ελεύθερη Κυπριακή Δημοκρατία, θα γίνει πλήρες μέλος της Ε.Ε. Κι αυτό καθορίζει την εμφάνιση μιας σειράς νέων δεδομένων που αφορούν την εθνική, πολιτική, κοινωνική, οικονομική και πολιτιστική ζωή της πατρίδας μας. Η υλοποίηση της απόφασης του Ελσίνκι θα έχει κοσμογονικό χαρακτήρα για τον τόπο μας, αφού σίγουρα θα αναιρεί τα σημερινά δεδομένα σε όλα τα επίπεδα της ζωής μας. Και της δικής μας και εκείνης των Τουρκοκυπρίων συμπατριωτών μας, είτε μας ακολουθήσουν, είτε όχι στην ένταξη.

Το πολιτικό μας πρόβλημα, κι αν ακόμη παραμείνει άλυτο, θα έχει άλλη μορφή και οι παράγοντες που θα ενδιαφέρονται για τη λύση του θα έχουν και θα αναπτύξουν μια καινούργια δυναμική. Η Κύπρος, ως πλήρες μέλος της Ε.Ε., δεν θα είναι αιχμάλωτη των βλέψεων του αντιδραστικού κατεστημένου της Άγκυρας και η Τουρκία θα είναι υποχρεωμένη να διανύσει τον οδικό χάρτη προς τη δική της ένταξη στην Ε.Ε. ή να βρεθεί εκτός της ευρωπαϊκής οικογένειας, μέσα σ' ένα άξενο και αβέβαιο περιβάλλον, στην περιοχή. Με ή χωρίς λύση οι Τουρκοκύπριοι θα υποχρεωθούν να αναζητήσουν δρόμους συνεργασίας μαζί μας, που θα τους κρατούν ζωντανούς στο κατώφλι της Ευρώπης. Και εμείς δεν θα μπορούμε να αγνοούμε τη νέα πρόκληση.

Όμως, εκτός από αυτήν την ουσιαστική διαφοροποίηση του πολιτικού μας προβλήματος, η ένταξη του συνόλου ή όχι της Κύπρου θα φέρει νέες πραγματικότητες στην κοινωνι-

κή, οικονομική, πολιτική ζωή και για τις δυο κοινότητες του νησιού μας, ακόμη και στην περίπτωση που οι Τουρκοκύπριοι θα είναι εκτός, θύματα της αρνητικής στάσης του κ. Ντενκτάς και της Άγκυρας. Δεν θα είναι δυνατό να αποκαταστήσουμε την πλήρη εναρμόνιση προς το κοινοτικό κεκτημένο εάν δεν συνεργαστούμε Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι είτε εντός ενός κοινού κράτους μέλους της Ε.Ε., είτε ως γείτονες που συμβιώνουν με ανοικτό πολιτικό πρόβλημα στο ίδιο νησί. Δηλαδή, αν μπει ολόκληρη η Κύπρος στην Ε.Ε. θα έχουμε μια δύσκολη περίοδο προετοιμασίας και συνεργασίας των δυο κοινοτήτων για την εφαρμογή του κοινοτικού κεκτημένου, αλλά και αν δεν μπει ολόκληρη η Κύπρος θα πρέπει από τώρα να προετοιμάσουμε μια φιλόδοξη συνεργασία μαζί με τους Τουρκοκύπριους, για να σχηματίσουμε μια ζώνη ευρείας προόδου και ευημερίας, που θα κρατά τις πόρτες ανοικτές για συνένωση του νησιού μας, μέσα στα πλαίσια της Ενωμένης Ευρώπης.

Αυτή η προετοιμασία δεν είναι έργο μόνο της κυβέρνησής μας, ούτε των σχετικών επιτροπών της Ε.Ε. Είναι

και έργο και υποχρέωση των πολιτών, που είτε ατομικά είτε σαν μέλη μη κυβερνητικών οργανώσεων οφείλουν να κινητοποιηθούν συστηματικά και υπεύθυνα, για να προετοιμάσουν το έδαφος του 2003. Τότε και μόνο τότε θα αποδείξουμε ότι είμαστε μια κοινωνία των πολιτών και ότι η Ευρώπη συνδιαλέγεται με υπεύθυνους μελλοντικούς πολίτες της.

Ποιους ενδιαφέρει

Η υπόθεση αυτή της ενεργοποίησης των πολιτών για την προετοιμασία της υποδοχής της ένταξης εκ μέρους και των δυο κοινοτήτων της Κύπρου, αφορά όλους μας και ενδιαφέρει το σύνολο των πολιτών, που βλέπουν βέβαια και επιθυμούν αυτήν την προοπτική και στις δυο κοινότητες της Κύπρου. Δεν είναι υπόθεση ούτε όσων υποστηρίζουν λύση, της μιας ή της άλλης μορφής, για το Κυπριακό, ούτε όσων πιστεύουν στην επαναπροσέγγιση, ως πολιτική επιλογή, ούτε όσων θέλουν ή όχι τους Τουρκοκύπριους να μοιρα-

στούν μαζί μας το ευρωπαϊκό μας μέλλον. Είναι υπόθεση όλων, γιατί όλοι θα έχουμε, ως υπεύθυνοι πολίτες, το καθήκον να συμβάλουμε στη διαμόρφωση των κατάλληλων συνθηκών εφαρμογής και ανάπτυξης του κοινοτικού κεκτημένου, σ' όλους τους τομείς της δημόσιας και ιδιωτικής μας ζωής.

Η ιδεολογία μας, η πολιτική και κομματική μας τοποθέτηση, οι απόψεις μας για μια σειρά πολιτικών, κοινωνικών, οικονομικών και πολιτισμικών ζητημάτων, δεν αποτελεί προϋπόθεση για τη συμμετοχή μας σ' αυτήν την προσπάθεια των πολιτών. Αρκεί να συγκλίνουμε στην πεποίθηση ότι η Ευρώπη θα είναι εδώ και θα πρέπει να ζήσουμε μέσα στο νέο περιβάλλον που μας δημιουργεί.

Για να γίνει όμως αυτό το όραμα πραγματικότητα, χρειάζεται να αναληφθεί πρωτοβουλία από μια μεγάλη δικοινοτική ομάδα πολιτών, ικανών και πρόθυμων να εργαστούν σκληρά, για να δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις ενεργοποίησης των πολιτών και στις δυο πλευρές, προς συγκεκριμένες πρωτοβουλίες, σε συνεργασία με τις επιτροπές της Ε.Ε., που θα ανοίγουν το δρόμο για την

εγκαθίδρυση μιας ζωτικής ευρωπαϊκής στο νησί μας.

Αυτή είναι η επίσημη πολιτική της Ε.Ε. και εφαρμόζεται ήδη με επιτυχία σε ανάλογες ή και πιο δύσκολες ζώνες, όπως η ζώνη των Βαλκανίων. Οι πολίτες που ενεργοποιούνται και παίρνουν αυτές τις πρωτοβουλίες, είναι εκείνοι που αναλαμβάνουν και τις μεγάλες και φιλόδοξες αποστολές λειτουργίας των ζωνών συνεργασίας και ειρηνικής λειτουργίας στα πλαίσια των προγραμμάτων της Ε.Ε.

Τι θα προκύψει

Στην Κύπρο είναι ορατές οι δυο υπαλλαχτικές εξελίξεις κατά την ώρα που θα λαμβάνεται η απόφαση της πλήρους ένταξης μας στην Ε.Ε. Η μια εξέλιξη θα φέρνει την Κύπρο ενωμένη στην είσοδο της Ε.Ε. υπό ένα καθεστώς ομοσπονδίας, δικαιοδικής - διζωνικής, όπως το προνοούν οι αποφάσεις του ΟΗΕ και οι συμφωνίες κορυφής.

Η άλλη θα αφήνει το Κυπριακό σε εκκρεμότητα και η ελεύθερη Κυπριακή Δημοκρατία θα εντάσσεται στην Ε.Ε., το δε τμήμα της υπό κατοχή, θα έχει προσδεθεί στο άρμα της Τουρκίας και θα προσδοκά μια πιθανή ευρωπαϊκή μοίρα, όταν και η «μητέρα πατρίδα» θα γίνει πλήρες μέλος της Ε.Ε.

Όμως η Κύπρος έχει εδαφικές εκκρεμότητες, νεκρές ζώνες, αναγκαία οικονομικής, συνεργασίας των δύο κοινοτήτων για πλήρη αξιοποίηση των πλουτοπαραγωγικών της πηγών και ανάπτυξη πρωτοβουλιών και θα ενισχύουν τις προϋποθέσεις εφαρμογής του κοινοτικού κεκτημένου, ακόμα και μόνο στην ελεύθερη περιοχή της Κυπριακής Δημοκρατίας. Αυτήν την αναγκαιότητα την αντιλαμβάνεται νομίζω και η κυβέρνηση μας, την αντιλαμβάνονται και τα κόμματα και ο πολιτικός κόσμος και στις δυο κοινότητες. Όμως η ιδιομορφία του πολιτικού μας προβλήματος, η μη ύπαρξη αναγνώρισης της κάθε πλευράς από την άλλη και οι διεθνείς κανόνες που υποβάλλουν τους όρους αναζήτησης λύσης

των μεγάλων αυτών προβλημάτων, δεν επιτρέπουν στο επίσημο κράτος να αναλαμβάνει πρωτοβουλίες που αφορούν και τους πολίτες του που αμφισβητούν και που θα εσθμάναν μιας κάποιας μορφής αναγνώριση της άλλης πλευράς.

Τι ζητά η Ε.Ε.

Κάποιοι, βέβαια, θα έχουν την απορία, τι συγκεκριμένα ζητά από τους πολίτες η Ε.Ε. Και γιατί αναμένει πρωτοβουλία από άτομα και μη κυβερνητικές οργανώσεις; Η απάντηση είναι, νομίζω, απλή και συγκεκριμένη. Ειδικά στο δεύτερο ερώτημα. Αναμένει πρωτοβουλίες από τους πολίτες, γιατί οι επίσημοι φορείς του κράτους είτε αντιδρούν, είτε βρίσκονται σε αντιπαράθεση, προς τους αντίστοιχους φορείς, με τους οποίους θα χρειαστεί να συνεργαστούν για την προετοιμασία του εδάφους που αναφέρουμε. Για παράδειγμα, ένα μεγάλο και σοβαρό βήμα που η Ε.Ε. θα επιθυμούσε να γίνει με την ένταξη ολόκληρης ή μη της Κύπρου, είναι η επαναλειτουργία αμφισβητούμενων ζωτικών περιοχών, όπως η Αμμοχώστος. Με ενωμένη ή μη Κύπρο, η πόλη της Αμμοχώστου θα είναι ένα σημείο επαφής και κυρίως επαναδραστηριοποίησης και συνεργασίας των δύο διακοινοτήτων. Ποιος θα προλαίανει το εδαφος και πώς θα αντιληφθούν οι συγκεκριμένες πρωτοβουλίες αν οι πολίτες και από τις δυο κοινότητες δεν απαιτήσουν και δεν προετοιμάσουν τις συνθήκες συνδιαχείρισης της διαδικασίας επαναλειτουργίας της νεκρής πόλης της Αμμοχώστου;

Υπάρχουν και πολλά άλλα ζητήματα που θα προκύψουν είτε με ενωμένη, ή όχι την Κύπρο. Αυτά ακριβώς τα ζητήματα θα πρέπει να τα διαχειριστούν εκ των προτέρων οι πολίτες. Ανάλογα παραδείγματα έχουμε σ' ολόκληρη τη Βαλκανική και οι Έλληνες πολίτες, που ενεργοποιήθηκαν έγκαιρα διαδραματίζουν σήμερα τεράστιο ρόλο στη λειτουργία των λεγόμενων ευρωζωνών.

Όσον αφορά στο πρώτο ερώτημα, τι

ζητά, δηλαδή, η Ε.Ε. από τους πολίτες, η απάντηση ήταν, κατ' αρχήν, πολλά. Δηλαδή θέλει να αναληφθούν πρωτοβουλίες και στον οικονομικό και στον κοινωνικό και στον πολιτισμικό και το θεσμικό τομέα, τέτοιες που να επιφέρουν σταδιακά τη σύσφιξη των δεσμών ανάμεσα στους πολίτες με διαφορές, για να μπορέσουν από κοινού να συμβάλουν στην υλοποίηση του κοινοτικού κεκτημένου, αλλά και για να αποκτήσουν οι ίδιοι τη συνείδηση του ευρωπαίου πολίτη.

Ζητά, δηλαδή, με τη δική της βοήθεια, και μέσα από πλαίσια ειδικών προγραμμάτων, που χρηματοδοτεί, να υπάρξουν κοινές δραστηριότητες οικονομικές και άλλων μορφών, που θα αφορούν τις συνοριακές περιοχές, κατ' αρχήν, και που θα δημιουργούν μοντέλα ανάπτυξης μέσα στα πλαίσια της Ε.Ε.

Ζητά δραστήριες πρωτοβουλίες των πολιτών για τη δημιουργία νέου θεσμικού πλαισίου που θα επιταχύνει την εφαρμογή του κοινοτικού κεκτημένου. Ζητά κοινή δράση για την αντιμετώπιση και επίλυση κοινωνικών προβλημάτων αλλά και προβλημάτων πολιτισμικής συνεργασίας, μέσα στα πλαίσια μιας πολιτισμικής προοπτικής που απαιτεί η ωρίμανση της Ε.Ε.

Αυτές τις πρωτοβουλίες πρέπει να βρεθούν οι λίγοι πρωτοπόροι που θα τις αναλάβουν και στις δύο κοινότητες. Θα πρέπει να επικοινωνήσουν μεταξύ τους οι άνθρωποι που πρώτοι αντιλαμβάνονται τη σημασία αυτήν της αναγκαιότητας και, αφού έρθουν σε επαφή και με κάποιους αντίστοιχους της άλλης κοινότητας, να σχηματιστεί η πρώτη επιτροπή πολιτικού με διακήρυξη αρχών και στόχων, η οποία και θα πρέπει να απευθυνθεί προς τις Επιτροπές της Ε.Ε. για άμεση και χωρίς παρεμβολές συνεννόηση και συνεργασία. Γνωρίζω ότι η ανταπόκριση της Ε.Ε. θα είναι άμεση και θετική, αρκεί να υπάρξει το πρώτο αποφασιστικό βήμα.

Τώρα, και όχι αύριο. Σύντομα και χωρίς καθυστέρηση. Το 2003 δεν απέχει πολύ...

U

Τουρκία: Αναδιφώντας την οικονομική κρίση

Ιωσήφ Παγιάτα

Η διαμάχη που ξέσπασε το περασμένο Φεβράρη, ανάμεσα στο Τούρκο Πρόεδρο Ahmet Necdet Sezer και το Τούρκο Πρωθυπουργό Bülent Ecevit, είχε ως αποτέλεσμα να έρθουν στην επιφάνεια τα σοβαρά προβλήματα που αντιμετωπίζει η τουρκική οικονομία και να τεθεί εν αμφιβόλω η σταθερότητα που πρόβαλλε η τουρκική πολιτική σκηνή το τελευταίο διάστημα.

Είναι ίσως οξύμωρο, ότι τη κρίση πυροδότησε η προσωπική σύγκρουση των δυο ανωτάτων αξιωματούχων του τουρκικού κράτους, αφού κι οι δυο είναι γνωστοί για το αδιάφθορο του χαρακτήρα τους (άλλο αν ο Ecevit διέταξε την εισβολή στη χώρα μας) και επιπρόσθετα ο Sezer για την επίμονή του προσκόλληση στη συνταγματική νομιμότητα.

Υπάρχουν διάφορες εκδοχές ως προς το τι ακριβώς συνέβει στην επίμαχη συνεδρία του Τουρκικού Εθνικού Συμβουλίου Ασφαλείας. Εκείνο ωστόσο που είναι βέβαιο, είναι ότι ο Sezer εκατηγόρησε τον Ecevit ότι δεν κάμνει αρκετά για τη καταπολέμηση της διαφθοράς. Μάλιστα άφησε να νοηθεί ότι εσυγκάλυπτε ο

Τούρκος Πρωθυπουργός διεφθαρμένα μέλη της Κυβέρνησης, υπονοώντας τον αντιπρόεδρο Hüsamettin Özkan και τον Υπουργό Ενέργειας Cumhur Ersumer του συγκυβερνώντος Κόμματος της Μητέρας Πατρίδας, δεξί χέρι του αντιπροέδρου της Κυβέρνησης Messut Yilmaz. Χαρακτηριστικά, όταν τον περασμένο Νιόβρη εμπλούσε στη Τουρκική Εθνοσυνέλευση ο Sezer, είχε παρατηρήσει ότι «δεν θα πρέπει πλέον να επιτρέπεται στους πλούσιους ενός διεφθαρμένου συστήματος να ελέγχουν την οικονομία»...

Ως αποτέλεσμα της βαθειάς κρίσης που ξέσπασε, κλήθηκε εσπευσμένα από τη Διεθνή Τράπεζα ο εκ των αντιπροέδρων της Kemal Dervish, ο οποίος περίπου αναμένεται να λειτουργήσει ως ο απομηχανής θεός. Πράγματι, ο Dervish εδήλωσε πρόσφατα ότι μέχρι τα μέσα αυτού του μηνός θα έχει ετοιμαστεί και τεθεί σε λειτουργία ένα πρόγραμμα, που μέχρι τον προσεχή Ιούνιο αναμένεται να επαναφέρει τη σταθερότητα στην κλονισμένη τουρκική οικονομία. Για το σχεδιασμό του προγράμματος χρειάζεται η συναίνεση όλων των κοινωνικών εταίρων, επαράτηρησεν ο Dervish, ενώ η ομαλοποίηση

της αγοράς θα χρειαστεί κάποια έκτακτα μέτρα και στήριξη από μέρους της διεθνούς κοινότητας. Υπέδειξε ωστόσο ότι, ο πρόσθετος δανεισμός \$25-30 δισεκατομμυρίων δεν ήταν πιθανός, τονίζοντας ότι η αύξηση του ήδη βεβαρυσμένου εξωτερικού χρέους της Τουρκίας δεν θα ήταν σοφή πράξη και εκείνο που χρειαζόταν ήταν «η δύναμη εκ των έδρων»... Τούτο βέβαια δεν απεθάρρυνε τη Τουρκία να αναζητήσει μια συμφωνία πλαίσιο με το Ι.Μ.Φ., του οποίου ο περιφερειακός διευθυντής για την Ευρώπη Michael Deppler επισκέφθηκε τα μέσα του περασμένου μηνός την Τουρκία για να εκπονήσει ένα πρόγραμμα, που καθόλου δε θα κάμει εύκολη τη ζωή του μέσου Τούρκου, ούτε βέβαια και των Τουρκοκυπρίων, των οποίων η οικονομία είναι πλήρως εξηρημένη από τη Τουρκία. Υπέδειξε ακόμα ο Dervish ότι, μέχρι να επιτευχθεί σταθερότητα, αν και δεν αναμένεται έντονη διακύμανσή τους, τα επιτόκια θα παρέμεναν υψηλά. Επέμενε ακόμα ότι η Τουρκία θα πρέπει να απαλλαγεί από τη πολιτική επίδραση που ασκούν οι κρατικές τράπεζες. Αφής στιγμής τα έκτακτα μέτρα τεθούν σε ισχύ, ο Dervish αναμένει ότι η τουρκική οικονομία θα ανακάμψει σε διάστημα 8-10 μηνών..

Βέβαια σε κάποιους άλλους κύκλους, σοσιαλιστικούς, η κατάρρευση της οικονομίας της Τουρκίας αντικρύστηκε ως ένας σταθμός στη κρίση που αντιμετωπίζει ο τουρκικός καπιταλισμός, του οποίου οι πολιτικές και οικονομικές συνέπειες θα είναι εκτεταμένες. Και τούτο γιατί όπως υπάρχει ισχυρισμός, η τουρκική και η διεθνής αστική τάξη θέλουν να αρπάξουν την ευκαιρία για δραστικές αλλαγές στο τρόπο διοίκησης της χώρας και απαλλαγής της από την διαφθορά που τη μαστίζει. Μάλιστα μερικοί φτάνουν μέχρι το σημείο να μη αποκλείουν και την περίπτωση στρατιωτικού πραξικοπήματος, κάτι που ωστόσο αυτή τη στιγμή κατά την άποψή μας φαντάζει εξωπραγματικό.

Επισημαίνεται ότι με την έναρξη της κρίσης τα επιτόκια, προσωρινά έστω, αυξήθηκαν εξωφρενικά. Ταυτόχρονα αφέθηκε να διακυμανθεί ελεύθερα η τουρκική λίρα (κάτι που το Ι.Μ.Φ. είχε ζητήσει από το περασμένο Νοίβρη), που έπεσε έτσι

κατά 40% περίπου. Οι απώλειες των κρατικών τραπεζών έφτασαν σε μερικά δισεκατομμύρια δολάρια, έτσι που η Κυβέρνηση να θέλει να προχωρήσει στην ιδιωτικοποίησή τους, σε συνδιασμό με την υιοθέτηση μιας πολιτικής περιορισμού των πιστώσεων. Όσο για τις μικρότερες τράπεζες και επιχειρήσεις, όπως γίνεται αντιληπτό, θα δυσκολευτούν τρομερά να ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις τους σε ξένο συνάλλαγμα. Χαρακτηριστικά και η κρατική εταιρεία BOTAS που εισάγει φυσικό αέριο, χρωστά στη Ρωσία \$45 εκ., τα οποία θα πληρώσει «όταν θα υπάρχει το απαραίτητο συνάλλαγμα». Μέσα σ' αυτή τη κρίση ωστόσο, η εμπορική τράπεζα Garanti μπόρεσε και εξασφάλισε ένα δάνειο (syndicated) 350 εκ. ευρώ, κάτι που κατά την εκτίμηση της ίδιας της τράπεζας δείχνει ότι η εμπιστοσύνη της διεθνούς χρηματοπιστωτικής αγοράς δεν έχει χαθεί για την Τουρκία.

Είναι γνωστός ο ρόλος που οι τράπεζες διαδραματίζουν σε μια αναπτυσσόμενη οικονομία. Στη Τουρκία ο ρόλος των τραπεζών, ιδιαίτερα των κρατικών, είναι ακόμα πιο σημαντικός, αν αναλογιστεί κανείς ότι για δεκαετίες συνεχίζουν να αποτελούν στοιχείο/κλειδί στις πολιτικές εξελίξεις, καλλιεργώντας τις προσωπικές σχέσεις την εξάρτηση και τη νομιμοφροσύνη σ' αυτές. Χαρακτηριστικά οι επιχορηγήσεις στους γεωργούς δίνονται μέσω αυτών των τραπεζών, που σε μεγάλο βαθμό επανδρώνονται από τα κόμματα που βρίσκονται στην εξουσία. Για να γίνει κατανοητή η σημασία των τραπεζών, θα ήταν ίσως αρκετή η απλή αναφορά σε δύο οικονομικά μεγέθη.

Αν και η συνεισφορά της γεωργίας στο τουρκικό ΑΕΠ ανέρχεται στο 18%, ο τομέας απασχολεί το 43% του εργατικού δυναμικού. Ακόμα κατά κάποιους υπολογισμούς, οι επιχορηγήσεις είναι δυνατόν να αποτελούν το 50% του συνόλου των εγγείων προσόδων!

Όσον αφορά την προαναφερθείσα νομιμοφροσύνη, ξεπληρώνονταν με θέσεις και πιστώσεις που εχρηματοδοτούντο τυπώνοντας χρήμα, του οποίου άμεση συνέπεια ήταν η υπέρμετρη αύξηση του πληθωρισμού και του εθνικού χρέους. Εξ ανάγκης

πρόσφερε το κράτος στα κρατικά χρεώγραφα υψηλά επιτόκια, που απέδιδαν μέχρι και 40%. Χαρακτηριστικά το 80% των κερδών των 500 μεγαλύτερων επιχειρήσεων της χώρας, προερχόταν από δάνεια που έκαναν στο κράτος! Όσο για τους δανειοδοτούμενους από τις κρατικές τράπεζες, ξεπληρώναν το δάνειό τους μόνον όταν ο πληθωρισμός έτεινε να το εκμηδενίσει. Φυσικά λόγω οι ξένοι επενδυτές αποθαρρύνονταν από τα υψηλά επιτόκια και το ευρύτερο κλίμα ευνοιοκρατίας που επικρατούσε.

Επισημαίνεται ότι το πλουσιότερο 20% των Τούρκων μονοπολεί το 55% του πλούτου, ενώ στο φτωχότερο 20% αναλογεί μόνο ένα 5%. Το ένα τρίτο του πληθυσμού βρίσκεται κάτω από τη γραμμή φτώχειας, εξού και για να τα βγάλουν πέρα, πολλοί μετέρχονται δύο δουλειές.

Ολοένα και περισσότερο προβάλλεται η άποψη ότι το θέμα δεν είναι απλά οικονομικό. Έτσι τα μέλη του Ανεξάρτητου Συνδέσμου Βιομηχάνων και Επιχειρηματιών, γνωστού ως MUSIAD, εξέφρασαν την άποψη ότι η πρόσφατη κρίση ήταν απλά η προέκταση των γεγονότων της 28ης του Φεβράρη του '97, όταν η Κυβέρνηση συνασπισμού των κομμάτων της ευημερίας και του Ορθού Δρόμου προσπάθησαν να συμπορφωθούν με τις εντολές των στρατιωτικών του Συμβουλίου Εθνικής Ασφάλειας (Μ.Κ.Γ.). Επαρτήρησε σχετικά ο Πρόεδρος της MUSIAD, Erol Yagar ότι, «το τουρκικό κοινό αναγκάζεται να πληρώσει για τις επεμβάσεις στη τουρκική πολιτική» και ότι παρά τις μειζωнос σημασίας περιπτώσεις διαφθοράς που παρατηρούνται, οι πολιτικοί παραμένουν στις θέσεις τους... Εν όσω συνεχίζουν οι παρεμβάσεις στη δημοκρατία, δε πρόκειται η οικονομία να βγει από τη κρίση που τη μαστίζει και οι οικονομικές αποτυχίες που φορτώθηκαν προηγουμένως στο ΙΜΦ και το Πρόεδρο Sezer, θα φορτωθούν τώρα στο Kemal Dervish, που καμιά σχέση δεν έχει με τη πολιτική... Ο Dervish εμπνέει εμπιστοσύνη και έχει διεθνείς εμπειρίες και γνώσεις. Ωστόσο δε θα τα βγάλει πέρα με τη γραφειοκρατία και τις βυζαντινές μεθόδους της τουρκικής πολιτικής».

Επισημαίνοντας ότι ο Dervish ζητά θυσίες από ένα κοινό που δεν έχει

πα τη δύναμη να εφαρμόσει μέτρα λιτότητας, διαπιστώνει ο Yagar ότι τόσο οι επιχειρηματίες όσο και οι μισθωτοί, δε μπορούν να πληρώσουν τα χρέη τους και η κοινωνία κινείται προς την κατεύθυνση της έκρηξης ή της κατάθλιψης. Εκτιμώντας ακόμα ο Yagar ότι η παρούσα κρίση έχει οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές διαστάσεις, φοβάται ότι η κρίση θα αναγκάσει τη Τουρκία να κάνει παραχωρήσεις στα θέματα της Κύπρου, του Αιγαίου και του Αρμενικού, καταλήγοντας ότι η αντιμετώπιση της κρίσης ξεπερνά τις δυνατότητες του Dervish.

Την ανάγκη για αλλαγές που ξεκινούν πέραν της λήψης οικονομικών μέτρων, υποβάλλει και ο πρώην δήμαρχος της Σμύρνης Burhan Osfatura, ο οποίος παρατηρά ότι η Τουρκία δε μπορεί να ξεπεράσει τα προβλήματά της, αν δεν κατοχυρώσει την ελευθερία της σκέψης και εξαλείψει τη καταπίεση και την ολιγαρχία. Κανένας δε μπορεί να πετύχει, καταλήγει, σε μια χώρα όπου η κοινή γνώμη είναι αναποτελεσματική και οι κρατικοί πόροι είναι στη διάθεση των πολιτικών και των οπαδών τους, ενώ η διαφθορά και η

δωροδοκίες παραμένουν ανεξέλεγκτες.

Την ίδια στιγμή, ο Fuat Miras, πρόεδρος της Ένωσης Τουρκικών Εμπορικών Επιμελητηρίων, δηλώνει ότι η οργάνωση του θα αρνηθεί να στηρίξει ένα πρόγραμμα που δεν θα στοχεύει στον αποπληθωρισμό και την αύξηση της παραγωγής, της εργοδότησης και των εξαγωγών και σε τελευταία ανάλυση θα οδηγήσει στην εξάλειψη της ανισότητας των εισοδημάτων. Συνέδεσε ακόμα την υποστήριξη της οργάνωσής του με την εκπόνηση ενός συντάγματος, που θα στηρίζεται στους πολίτες καθώς επίσης και τη τροποποίηση του νόμου που διέπει τη λειτουργία των πολιτικών κομμάτων. Εκατηγόρησε επίσης τη Κυβέρνηση ότι εκαταρράκωσε την οικονομία, παραλείποντας να επιφέρει τις κατάλληλες δομικές αλλαγές, καθυστερώντας τις ιδιωτικοποιήσεις, κακοδιοκόντας τις κρατικές τράπεζες και μη ρυθμίζοντας τα της λειτουργίας των ιδιωτικών. Χαρακτηριστικά εκάλισε ο Miras «όλους τους πολιτικούς και τους γραφειοκράτες που εμπλέκονται στο σχεδιασμό του νέου οικονομικού προγράμματος, να δεσμευτούν γρα-

πώς έναντι της κοινωνίας ότι θα παραιτηθούν και θα αποζημιώσουν το κοινό, σε περίπτωση αποτυχίας!!! Αν και ανεφάρμοστη στην πράξη, είναι η αντίδραση αυτή χαρακτηριστική, της καχυποψίας των επιχειρηματιών της Τουρκίας για τους κυβερνητικούς χειρισμούς αλλά ακόμα και της ανάγκης για κάποιες αλλαγές που συχνά συζητούνται αλλά ποτέ δε βρίσκουν το δρόμο της υλοποίησης.

Βέβαια, πώς θα μπορούσαν να προχωρήσουν αυτές οι αλλαγές, όταν τα μισά μέλη του πανίσχυρου Εθνικού Συμβουλίου Ασφάλειας αποτελούν εξέχοντες στρατιωτικοί, των οποίων η επιρροή είναι κάτι περισσότερο από σημαντική και συνάμα «πειστική», αν αναλογιστεί κανείς τα πραξικοπήματα του παρελθόντος... Η μόνη γνωστή πρόσφατα αντίθεση στους στρατιωτικούς, είναι η περίπτωση άρνησης του κόμματος της Ευημερίας να απομακρύνει τους ισλαμιστές από τη δημόσια υπηρεσία. Αποτέλεσμα, βρέθηκε εκτός κυβέρνησης ο Erbakan, το κόμμα του τέθηκε εκτός νόμου, ενώ ο ίδιος αποκλείστηκε από την ενεργό πολιτική.

Με όσα έχουν εκτεθεί πιο πάνω, είναι φανερό ότι η δεισιδουλογία της τουρκικής οικονομίας, δεν έχει απλά να κάνει με τα φαινόμενα που παρατηρούνται κατά καιρούς στις διάφορες δυτικού τύπου - καπιταλιστικές - οικονομίες. Τα αίτια είναι βαθύτερα και είναι εγγενή στις δομές της τουρκικής κοινωνίας, όπως για παράδειγμα η ευνοιοκρατία, η διαφθορά και η έλλειψη διαφάνειας. Εξού και φαίνεται να δικαιώνεται εκείνη η μερίδα της τουρκικής αλλά και της διεθνούς κοινής γνώμης, η οποία διατείνεται ότι για να ανακάμψει η τουρκική οικονομία και να εισέλθει σ' ένα στάδιο σταθερότητας, δε φτάνουν τα οποιαδήποτε «πακέτα» που θα επεξεργαστεί και θα εισηγηθεί το Ι.Μ.Φ. Χρειάζονται βαθύτερες, ριζικές τομές, που θα αγγίξουν τον ιστό της τουρκικής κοινωνίας και θα την απομακρύνουν από τα κεραλικά κατάρια. Και τίθεται το ερώτημα: Παρά τις πολλές φωνές που ακούονται μέσα από την ίδια τη Τουρκία, υπάρχουν οι δυνατότητες για κάτι τέτοιο; Υπάρχει καν η σχετική βούληση;

Τα εισοδήματα των εργαζομένων μειώνονται; Εσείς τι λέτε;

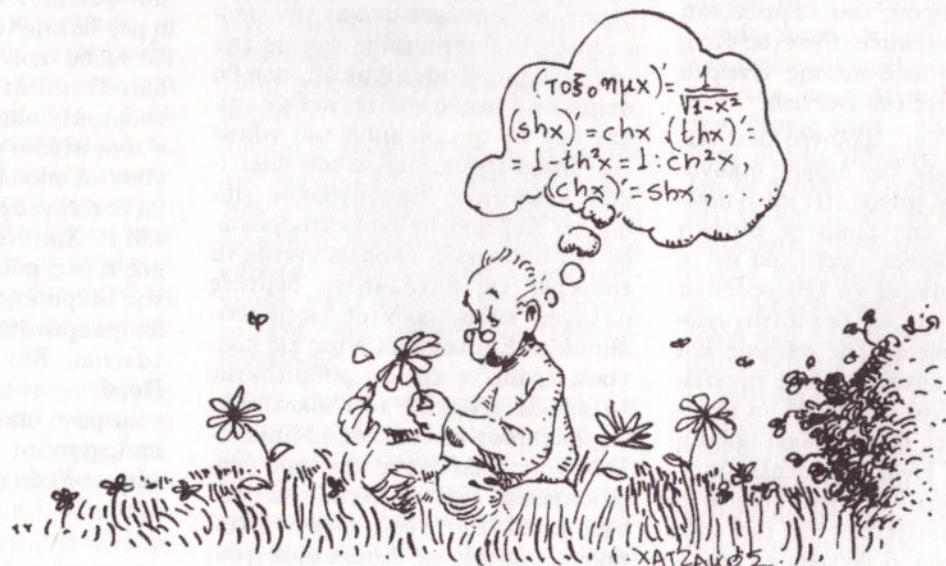
Ενόψει των επικείμενων βουλευτικών εκλογών της 27ης Μαΐου, το περιοδικό μας στην προσπάθειά του να ενημερώσει τους αναγνώστες του, αποφάσισε να ζητήσει από τα πολιτικά κόμματα του τόπου να εκθέσουν τις θέσεις τους, θέτοντας ερωτήματα που αφορούν στην οικονομία, την πορεία προς την Ε.Ε. την κοινωνία και το Κυπριακό.

Το πρώτο ερώτημα αφορά στην οικονομία και είναι το εξής:

Υπάρχουν ενδείξεις ότι κατά τα τελευταία χρόνια έχει υπάρξει ανακατανομή του εθνικού εισοδήματος σε βάρος των οικονομικά ασθενέστερων τάξεων. Τέτοιες ενδείξεις είναι η αύξηση του ΦΠΑ, η ελαστικοποίηση της αγοράς εργασίας (π.χ. προσωπικά συμβόλαια με χαμηλότερη μισθοδοσία), η αύξηση της ανεργίας, η αύξηση της μερικής απασχόλησης κ.λπ., καθώς και πρόσφατα οι επιπτώσεις από τη λειτουργία του χρηματιστηρίου.

Ωστόσο, καμιά έρευνα δεν έχει δημοσιευτεί από το Υπουργείο Οικονομικών για την εξέλιξη της κατανομής των εισοδημάτων. Έχετε ζητήσει από το Υπουργείο Οικονομικών να πραγματοποιήσει μια τέτοια έρευνα (όπως γίνεται σ' όλες τις χώρες του κόσμου) και, εν πάση περιπτώσει, ποιες είναι οι δικές σας εκτιμήσεις και εισηγήσεις για την αντιμετώπιση του προβλήματος;

Οι απαντήσεις που δόθηκαν είναι οι ακόλουθες:

Τάκης Χατζηδημητρίου, Βουλευτής ΚΙ.ΣΟΣ

Στο ερώτημα του περιοδικού αναφέρεται ότι το Υπουργείο Οικονομικών δεν έχει δημοσιεύσει οποιαδήποτε έρευνα για την κατανομή εισοδημάτων στην Κύπρο. Η παρατήρηση αυτή δεν είναι καινούργια. Ουδέποτε ασχολήθηκε στα σοβαρά η Κυπριακή Κυβέρνηση με την κατανομή των εισοδημάτων. Τα κατά καιρούς συμπεράσματα γύρω από το θέμα της κατανομής ήσαν μόνο έμμεσα.

Οι προτάσεις προς την Κυβέρνηση για διερεύνηση του θέματος της κατανομής των εισοδημάτων συναντούσαν συστηματικά την παραγνώριση των υπευθύνων. Και ο λόγος δεν ήταν η προβολή κάποιου πείσματος, αλλά μια προσχεδιασμένη πολιτική επιλογή. Δεν ήθελε η άρχουσα τάξη να αποκαλύψει την άνιση και άδικη κατανομή που στόχο είχε πάντα όχι τη σμίκρυνσή της, αλλά αντίθετα τη μεγέθυνσή της.

Όπως σωστά αναφέρεται στο ερώτημα του «Εξ υπαρχής», όλες οι ενδείξεις των τελευταίων χρόνων δείχνουν μια ανακατανομή του εισοδήματος. Κυριότεροι συντελεστές της ανακατανομής είναι ο Φ.Π.Α. και το Χρηματιστήριο.

Ιδιαίτερα για το χρηματιστήριο, θα πρέπει να σημειώσουμε ότι τους μήνες της παράλογης ανόδου υπήρξαν οι υποτιθέμενοι σοσιαλιστές, που υποστήριζαν ότι γίνεται επί τελους ανακατανομή προς όφελος των χαμηλότερων εισοδηματικών στρωμάτων. Τώρα φυσικά δεν λέγονται τέτοιες ανοησίες, όμως ούτε ότι καταφαγώθηκαν τα χρήματα, ιδιαίτερα της μεσαίας τάξης, με αποτέλεσμα τη μεγέθυνση του οικονομικού χάσματος.

Σωστές είναι και οι παρατηρήσεις ότι οι συνθήκες εργασίας έχουν επι-

δεινωθεί με φανερή την πίεση στα ημερομίσθια των εργαζομένων.

Με την αποφυγή της δημοσίευσης στοιχείων παρακάμπτει η Κυβέρνηση την υποχρέωσή της να πάρει θέση πάνω στο πρόβλημα. Η κοινωνική της πολιτική παίρνει τελικά το χαρακτήρα της φιλανθρωπίας και αποφεύγει να αγγίξει το πρόβλημα της άδικης και άνιση κατανομής των εισοδημάτων.

Είναι γι' αυτό που μια μελλοντική κυβέρνηση με κοινωνικές ευαισθησίες θα πρέπει να στρέψει την προσοχή της στη μελέτη του προβλήματος και τη λήψη μέτρων που θα μεταθέτουν βάρη στα ψηλότερα εισοδήματα και θα ανακουφίζουν τα χαμηλότερα. Όλα αυτά, φυσικά θα πρέπει να γίνουν μέσα στα πλαίσια μιας νέας αναπτυξιακής πολιτικής που θα αξιοποιεί την τεχνολογία, τις γνώσεις και την επάρκεια του ανθρωπίνου μας δυναμικού.

Πρόδρομος Γ. Προδρόμου, Βουλευτής Λευκωσίας του ΔΗ.ΣΥ., Αναπληρωτής Κοινοβουλευτικός Εκπρόσωπος

Επιστημονικοί δείκτες κατανομής του εισοδήματος

Οι έρευνες που φωτίζουν δεδομένα ως προς την κατανομή του εισοδήματος είναι οι ανά πενταετία επισκοπήσεις εισοδημάτων και καταναλώσεως των νοικοκυριών. Η έρευνα αυτή έχει μάλιστα ήδη εναρμονιστεί με τις ευρωπαϊκές προδιαγραφές και έχει ενταχθεί σε διεθνές πρόγραμμα.

Η τελευταία έρευνα του είδους αφορά την περίοδο 1996/97. Σύμφωνα

με τους στατιστικά αντιπροσωπευτικότερους δείκτες κατανομής του εισοδήματος (δείκτης Gini και καμπύλη Λόρεντζ) το 1996/97 δεν είχε σημειωθεί επιδείνωση στην κατανομή του εισοδήματος σε σύγκριση με το 1991/92. Η κατανομή του εισοδήματος παρέμενε εξίσου ίση όσο στη διάρκεια της προηγούμενης διακυβέρνησης. Η επόμενη έρευνα του είδους θα δημοσιευτεί του χρόνου και θα αφορά στην περίοδο 2001/02.

Ενδιάμεσες χρήσιμες ενδείξεις

Στο ενδιαμέσο μπορούμε ωστόσο να χρησιμοποιήσουμε κάποιες άλλες αρκετά ασφαλείς ενδείξεις για να εκφέρουμε κρίσεις.

1. Ο μέσος μισθός στην κυπριακή οικονομία αυξήθηκε μεταξύ του 1992 και του 1999 κατά 54%. Αφαιρούμενου μάλιστα του πληθωρισμού η πραγματική αύξηση είναι της τάξεως του 23%. Δηλαδή σε σταθερές τιμές του 1992, ο μέσος μισθός το 1999 ήταν 23% μεγαλύτερος.

2. Ωστόσο, ο μέσος μισθός είναι απλός μέσος όρος. Αν θέλουμε να δούμε τι συμβαίνει και στα πραγματικά χαμηλότερα εισοδήματα, καλό είναι να ρίξουμε μια ματιά στις συντάξεις.

3. Η κατώτατη σύνταξη (χωρίς εξαρτώμενα) έχει αυξηθεί μεταξύ 1992 και 2001 κατά 93%, από £ 69,22 σε £ 133,30. Σε πραγματικούς όρους, η αποπληθωρισμένη αύξηση είναι ίση με 45%. Δηλαδή η σύνταξη των £ 69 του 1992, έχει γίνει το 2001, με τιμές του 1992, το ισόποσο των £ 100.

4. Πέραν αυτών των στοιχείων στη διάρκεια των τελευταίων χρόνων έχουν ληφθεί μια σειρά από μέτρα κοινωνικής πολιτικής τα οποία μετά βεβαιότητας αυξάνουν τα εισοδήματα των κοινωνικά ασθενέστερων τάξεων. Ας υπενθυμίσουμε απλώς την κοινωνική σύνταξη και τις ενδιάμεσες αυξήσεις της, τις αυξήσεις στις χορηγίες υπέρ των πολυτέκνων οικογενειών, καθώς και την πρόσφατη χορηγία στις τρίτεκνες οικογένειες.

Βελτιώθηκε η θέση της Κύπρου σε όρους ανθρώπινης ανάπτυξης. Στην 22η θέση μεταξύ 172 χωρών.

Κάποιος άλλος σχετικός δείκτης, αρκούντως σημαντικός, είναι η διε-

θνης κατάταξη σε όρους ανθρώπινης ανάπτυξης που γίνεται στα πλαίσια ειδικού σχεδίου (Human Development Index) του Προγράμματος Ανάπτυξης των Η.Ε. Η Κύπρος έχει ανέβει τέσσερις βαθμίδες ψηλότερα και σε κατάλογο 172 χωρών καταλαμβάνει στην τελευταία έκδοση της σχετικής έκθεσης (2000) την 22η θέση. Ψηλότερα από την Ελλάδα, τον Ισραήλ, κ.ά.

Ας σημειωθεί ότι αυτός είναι ο μόνος δείκτης ο οποίος, πέραν του εισοδηματικού κριτηρίου, λαμβάνει υπόψιν και άλλα κριτήρια κοινωνικής ευημερίας -όπως είναι οι εκπαιδευτικές ευκαιρίες και επιδόσεις, η μακροζωία, το ποσοστό φτώχειας. Η Κύπρος είναι από τις χώρες εκείνες που, όταν ληφθούν υπόψιν τέτοια κριτήρια, βελτιώνουν τη θέση τους στη διεθνή κατάταξη, σε σχέση με τον συμβατικό δείκτη του κατά κεφαλήν εισοδήματος σε όρους αγοραστικής δύναμης (ΡΡΙ). Τρίτη καλύτερη επίδοση σε σύγκριση με τους «15» ως προς το όριο φτώχειας.

Αλλά και όσον αφορά το ποσοστό φτώχειας στην Κύπρο, επειδή έγινε πρόσφατα σχετική συζήτηση, θα πρέπει να σημειώσουμε ότι η χώρα μας έχει την τρίτη καλύτερη θέση μεταξύ των 15 χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Σύμφωνα με τον ορισμό της Eurostat, το ποσοστό «οικονομικής φτώχειας» ορίζεται ως το ποσοστό του πληθυσμού με εισοδήματα χαμηλότερα του 60% του διάμεσου εισοδήματος. Τα στοιχεία της ευρωπαϊκής στατιστικής υπηρεσίας δείχνουν (για το 1994) ως μέσο ποσοστό φτώχειας μεταξύ των «15» το 18%. Στην Κύπρο (με στοιχεία της έρευνας νοικοκυριών του 1996) το ποσοστό αυτό είναι περίπου 14%. Μόνο η Ολλανδία και η Δανία έχουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση ελαφρά καλύτερη επίδοση από την Κύπρο!

Κοινωνικές αντιπαροχές στον ΦΠΑ

Η αύξηση του ΦΠΑ από 8% σε 10% σίγουρα ασκεί μια πίεση στα εισοδήματα των κυπριακών νοικοκυριών. Εδώ όμως πρέπει να γίνουν δυο παρατηρήσεις.

1. Πρώτον η γενικά ορθή θεωρητική διαπίστωση ότι ένας έμμεσος φόρος

όπως ο ΦΠΑ είναι «κοινωνικά αναίσθητος», θα πρέπει στην περίπτωση της Κύπρου να σχετικοποιηθεί. Διότι, ως γνωστόν, αντιμετωπίζουμε μεγάλο πρόβλημα φοροδιαφυγής. Κατ' ακρίβεια μόνο οι μισθωτοί (και άλλα αυτομάτως δηλωσίμα εισοδήματα) ανταποκρίνονται στο ακέραιο στις υποχρεώσεις τους έναντι του φόρου εισοδήματος. Άλλες κατηγορίες -όπως είναι οι ελεύθεροι επαγγελματίες- υποφορολογούνται συστηματικά. Σε ένα τέτοιο σκηνικό ένας εκ πρώτης όψεως κοινωνικά αδιάφορος φόρος, όπως ο ΦΠΑ μπορεί τελικά να αποδίδει και κάποια φορολογική δικαιοσύνη από τη στιγμή που είναι η μόνη μορφή φορολογίας σε διαφεύγοντα εισοδήματα -τα οποία ωστόσο σε κάποιο βαθμό καταλήγουν σε κατανάλωση.

2. Δεύτερον, τόσο στην προηγούμενη περίπτωση αυξήσεως του συντελεστή του ΦΠΑ, όσο και στην αναμενόμενη, η κυβέρνηση προτείνει κοινωνικά μέτρα τα οποία βελτιώνουν με αντισταθμιστικό τρόπο το εισόδημα των οικονομικά ασθενέστερων μερίδων. Υπενθυμίζουμε ότι με την τελευταία αναθεώρηση του ΦΠΑ καταργήθηκε η ειδική εισφορά για το ΡΙΚ, διατέθηκαν κονδύλια για την ενίσχυση της στεγαστικής πολιτικής ειδικά για νεαρά άπορα ζευγάρια, αυξήθηκαν οι συντάξεις, κ.ο.κ.

Την επόμενη αύξηση του συντελεστή ΦΠΑ η κυβέρνηση θέλει να την εντάξει σε μια φορολογική μεταρρύθμιση «μηδενικού αποτελέσματος». Όλα τα πρόσθετα έσοδα θα διατεθούν δηλαδή σε μέτρα βελτίωσης της κατανομής του εισοδήματος. Σύμφωνα με την πρόταση που ήδη κατατέθηκε από τον υπουργό Οικονομικών στη Βουλή, προβλέπεται αύξηση του αφορολόγητου εισοδήματος μέχρι και σε £8.000.

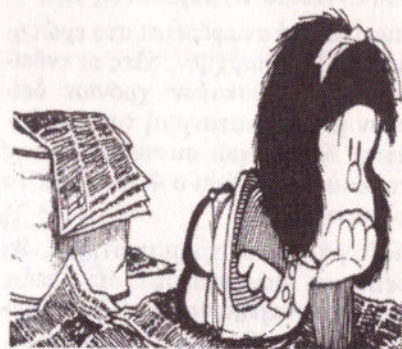
Θέση και πρόταση του ΔΗΣΥ είναι, εξάλλου, ότι θα πρέπει εκτός του χαμηλότερου του κανονικού συντελεστή ΦΠΑ να εφαρμοσθεί και κάποιος ψηλότερος του κανονικού συντελεστή ΦΠΑ για ειδη και υπηρεσίες καταναλώσεως πολυτελείας.

Έρευνα για τις χρηματιστηριακές ζημιές

Σίγουρα οι μεγάλες απώλειες των επενδυτών έχουν προκαλέσει ένα

ρεύμα ανακατανομής του εισοδήματος. Ο ΔΗΣΥ εδώ και αρκετό καιρό έχει και επίσημα ζητήσει από τον υπουργό Οικονομικών όπως διεξαχθεί μια σχετική έρευνα από τη Στατιστική Υπηρεσία. Θεωρούμε μια τέτοια έρευνα -που μπορεί να λάβει τη μορφή της μεγάλης έρευνας Οικογενειακού Προϋπολογισμού- ως απαραίτητη προϋπόθεση για τη χάραξη πολιτικής. Είναι πασιφανές ότι υπήρξαν μεγάλες απώλειες στα επενδεδυμένα κεφάλαια των μεμονωμένων επενδυτών, αλλά στην πραγματικότητα δεν γνωρίζουμε ούτε τα ακριβή μεγέθη, ούτε την έκταση του προβλήματος, ούτε όμως και κάποιες παρεμφερείς συντεταγμένες που θα πρέπει να ληφθούν υπόψιν σε μέτρα επανόρθωσης στα οποία το κόμμα μας σκοπεύει να επιμείνει. Χρειάζεται μια εκτενής και εξαντλητική έρευνα πέραν των απλών ενδείξεων που διαθέτουμε μέσω δημοσκοπήσεων.

Υπενθυμίζω, ακόμη, ότι θέση του ΔΗΣΥ ήταν ότι η ανακατανομή που προήλθε από τις χρηματιστηριακές δραστηριότητες θα πρέπει, στο μέτρο του δυνατού, να ληφθεί υπόψιν και στη φορολογική μεταρρύθμιση που πρόκειται να εφαρμοστεί. Δυστυχώς η αντιπολίτευση δεν δέχτηκε η συζήτηση για τη φορολογική μεταρρύθμιση να γίνει αμέσως, έστω κι αν από το τέλος Δεκεμβρίου 2000, που κατατέθηκε στη Βουλή, μέχρι το τέλος Μαΐου υπήρχε ικανοποιητικός χρόνος.

Αντρέας Παυλικάς, Υπεύθυνος Γραφείου Ερευνών & Μελετών ΠΕΟ

Σύμφωνα με την πρόσφατη έρευνα πολιτικής κουλτούρας και εκλογικής συμπεριφοράς για λογαριασμό

του ΡΙΚ, το 64,2% των ερωτηθέντων απάντησε ότι η οικονομική κατάσταση τους έχει χειροτερεύσει, το 25,4% δήλωσε ότι υπάρχει στασιμότητα και μόλις το 7,4% απάντησε ότι έχει βελτιωθεί η οικονομική τους κατάσταση.

Όσον αφορά την προσωπική οικονομική κατάσταση, οι απαντήσεις είναι εξίσου ενδεικτικές. Το 82% περίπου των ερωτηθέντων δήλωναν ότι η κατάσταση τους είτε χειροτερεύει είτε μένει στάσιμη.

Παρόμοια αποτελέσματα έδειξε και η έρευνα «ΚΥΠΡΟΒΑΡΟΜΕΤΡΟ» που διεξήγαγε η Λαϊκή Τράπεζα.

Η κυβέρνηση και το κυβερνών κόμμα αντί να προβληματιστούν από αυτά τα στοιχεία, χρησιμοποιούν τους αριθμούς κατά το δοκούν για να αποδείξουν ότι η κατάσταση της οικονομίας είναι αρκετά καλή, το βιοτικό επίπεδο των Κυπρίων έχει ανέβει και συνεπώς η οικονομική πολιτική της κυβέρνησης είναι πετυχημένη.

Η χειροτέρευση της οικονομικής κατάστασης έφερε και την ανακατανομή του εισοδήματος σε βάρος των οικονομικών ασθενέστερων τάξεων. Δεν έχουν δημοσιευτεί στοιχεία που να δείχνουν την ακριβή κατάσταση των τάξεων αυτών, όμως υπάρχουν τα γεγονότα, οι ενδείξεις που οδηγούν σ' αυτό το συμπέρασμα.

Πρώτα ήταν η αύξηση του συντελεστή των Φόρων Κατανάλωσης στα τσιγάρα, στη βενζίνη, στο πετρέλαιο. Μετά ήταν η αύξηση των συντελεστών ΦΠΑ από 8% σε 10%.

Πέραν τούτων, η Παγκοσμιοποίηση, που πραγματοποιείται προς όφελος των πολυεθνικών και του Μεγάλου Κεφαλαίου, έφερε τα νέα «φρούτα» των προσωπικών συμβολαίων, την ελαστικοποίηση της αγοράς εργασίας κ.λπ.

Η λειτουργία, η άνοδος και η πτώση του Χρηματιστηρίου ήταν ένα άλλο γεγονός, που είχε τις επιπτώσεις του στις ασθενέστερες κυρίως τάξεις, αφού αυτές οι τάξεις είτε έχουν μείνει εγκλωβισμένες στο χρηματιστήριο, είτε έχουν πωλήσει τις μετοχές τους σε χαμηλές τιμές, με αποτέλεσμα να υποστούν σοβαρές οικονομικές ζημιές.

Κοντά σ' αυτά θα πρέπει να προσθέσουμε την ανεργία που βρίσκεται, σύμφωνα με τα δικά μας στοιχεία,

στο 5-5,5% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού και όχι στο 3,4% που είναι τα επίσημα στοιχεία, αφού πολλοί άνεργοι δεν εγγράφονται στα Γραφεία εξεύρευσης εργασίας.

Στα πλαίσια της εναρμόνισης, οι συντελεστές του ΦΠΑ θα πρέπει να φθάσουν το 15%, ενώ θα πρέπει να αυξηθούν σημαντικά οι φόροι κατανάλωσης στη βενζίνη και το πετρέλαιο.

Ενόψει των πιο πάνω εκτιμήσεων και για να αντιμετωπισθούν οι επιπτώσεις πάνω στους εργαζόμενους και ιδιαίτερα στα ασθενέστερα στρώματα, εισηγούμενα τα ακόλουθα:

1. Αύξηση του αφορολόγητου ποσού τουλάχιστον στις £9.000.
2. Αύξηση των εκπτώσεων για σύζυγο και παιδιά από £500 σε £1.000, αύξηση των εκπτώσεων για τόκους ιδιοκατοίκησης από £500 σε £1.000.
3. Η αναθεώρηση των κλιμάκων και των διαφορών εκπτώσεων του Φόρου Εισοδήματος να γίνεται κάθε 2 χρόνια αντί 4 που είναι σήμερα.
4. Στα πλαίσια της φορολογικής αναδιάρθρωσης, να καταργηθεί η εισφορά για την άμυνα.
5. Σε κάποιες κατηγορίες του πληθυσμού, που επηρεάζονται από την αύξηση του ΦΠΑ και των φόρων κατανάλωσης, αλλά δεν επωφελούνται από τις φορολογικές ελαφρύνσεις, να δοθούν αντισταθμιστικές χορηγίες.

Τέτοιες χορηγίες και παροχές είναι:

- Για τους συνταξιούχους, να δοθούν αυξήσεις στις συντάξεις από τον κρατικό προϋπολογισμό.
- Αύξηση των επιδομάτων ενοικίου και της φοιτητικής χορηγίας.
- Αύξηση της περιόδου καταβολής του ανεργιακού επιδόματος από 6 σε 9 μήνες.
- Εισαγωγή οικογενειακών επιδομάτων ανάλογα με το εισόδημα και τον αριθμό των παιδιών και άλλα.

6. Εισαγωγή του Εθνικού Σχεδίου Υγείας, με καθολική συμμετοχή, που να παρέχει πλήρη ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, χωρίς καμιά μορφή διάκρισης στα προσφερόμενα από το σχέδιο ωφελήματα και υπηρεσίες.

7. Ολοκληρωμένη στεγαστική πολιτική που να προνοεί φορολογικές ελαφρύνσεις, χαμηλότοκα, μακροπρόθεσμα δάνεια για οικιστικούς σκοπούς, προγράμματα επιδοτήσεων

ενοικίου, προγράμματα δανειοδοτήσεων χαμηλών εισοδηματικών τάξεων, ενίσχυση των διαφορών προγραμμάτων δανειοδότησης για απόκτηση στέγης, σχέδια ενοικιαγοράς, επιστροφή του Φ.Π.Α. που δαπανάται για ανέγερση πρώτης κατοικίας για ιδιοκατοίκηση μέχρι £50.000. Θα πρέπει, επίσης, να μελετηθεί σοβαρά το ενδεχόμενο αύξησης της δανειοδότησης του Οργανισμού Χρηματοδότησης Στέγης και του Οργανισμού Ανάπτυξης Γης, αποθέματα του Ταμείου Κοινωνικών Ασφαλίσεων και η παροχή εφάπαξ ποσού σε νεαρά άπορα ζευγάρια για απόκτηση κατοικίας.

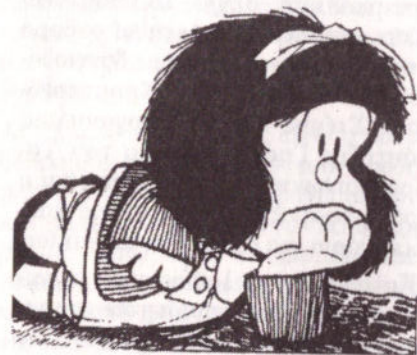
8. Καταβολή φορολογίας από τις επιχειρηματικές δραστηριότητες της εκκλησίας, συμπεριλαμβανομένων των πωλήσεων και της αξιοποίησης ακίνητης ιδιοκτησίας.

9. Ιδιαίτερη προσοχή και βάρος θα πρέπει να δοθεί στον τομέα της πάταξης της φοροδιαφυγής. Έχουμε από καιρό επισημάνει ότι η φοροδιαφυγή μειώνει τα εισοδήματα του κράτους, αλλά και ως πρακτική υποσκάπτει την εμπιστοσύνη του πολίτη και ιδιαίτερα των χαμηλών και μεσαίων στρωμάτων στην ικανότητα, την αξιοπιστία και την ισοπολιτεία του κράτους και των θεσμών του, αφού η φοροδιαφυγή, ως πρακτική, δεν γίνεται από τους μισθωτούς.

10. Άμεση προώθηση όλων εκείνων των οδηγιών και κανονισμών που αφορούν την εργασιακή νομοθεσία, στα πλαίσια της εναρμόνισης με την Ε.Ε.

Σαν τέτοιες μπορούν να αναφερθούν, η οδηγία για το ωράριο απασχόλησης, η οδηγία για την μερική απασχόληση, η υιοθέτηση του Κοινωνικού Χάρτη των εργαζομένων, η νομοθεσία που να κατοχυρώνει την ισότητα ευκαιριών στην πρόσληψη, προαγωγή επαγγελματικής κατάρτισης και εκπαίδευσης, της νομοθεσίας που να κατοχυρώνει την παροχή διευκολύνσεων στους εργαζόμενους γονείς (π.χ. γονική άδεια), εναρμόνιση με τις πρόνοιες της σχετικής οδηγίας της Ε.Ε. για προστασία της μητρότητας σε ότι αφορά την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη εγκύων και την ασφάλεια των γυναικών πριν, κατά την διάρκεια και μετά τον τοκετό, σωρεία οικογενειακών επιδομάτων που υπάρχουν στις χώρες της Ε.Ε. και απουσιάζουν στην Κύπρο κ.λπ.

Πέραν των πιο πάνω, υπάρχουν δεκάδες οδηγίες σχετικά με την ασφάλεια και υγεία στους τόπους δουλειάς, σχετικά με την προστασία του καταναλωτή, το περιβάλλον κ.λπ.

Χριστάκης Παρτασίδης, Μέλος Εκτελεστικού Γραφείου Ενωμένων Δημοκρατών

Είναι γεγονός πως δεν έχει γίνει γνωστό κατά πόσον αναλήφθηκε οποιαδήποτε έρευνα από τις κρατικές υπηρεσίες που να καλύπτει τα θέματα που αναφέρετε στο ερώτημά σας. Θεωρούμε πως μια τέτοια έρευνα θα ήταν χρήσιμη όχι απλά για να ξέρουμε την εικόνα της κοινωνίας με μεγαλύτερη ακρίβεια, αλλά κυρίως για να χρησιμοποιηθεί ως υλικό επεξεργασίας πλαισίου πολιτικής για προοδευτική εξέλιξη στην κοινωνικοοικονομική δομή της Κύπρου. Είναι απαραίτητο μια τέτοια μελέτη να παρέχει και συγκριτικά στοιχεία έτσι ώστε να μπορέσει ο αναλυτής να ψηλαφίσει τις εμπειρίες άλλων χωρών που πέρασαν από παρόμοιο στάδιο ανάπτυξης.

Παρά την έλλειψη στοιχείων, κάποιες κρίσεις ως προς την οικονομική κατάσταση μπορούμε να διατυπώσουμε. Στα θετικά είναι η συνεχιζόμενη αύξηση του κατά κεφαλή ακαθόριστου εγχωρίου προϊόντος, η διατήρηση της χαμηλής ανεργίας και η μη εμφανής παρουσία κοινωνικά αποξενωμένων και περιθωριοποιημένων ομάδων και πληθυσμού. Σε αυτά τα θέματα συγκρινόμαστε

καλά με τις αναπτυγμένες χώρες της Δύσης. Το βιοτικό επίπεδο στην Κύπρο, όμως, υστερεί ακόμη κατά πολύ από αυτό των αναπτυγμένων χωρών. Το γεγονός πως είναι παρόμοιο με το επίπεδο ορισμένων Μεσογειακών χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν πρέπει να μας οδηγεί στην αυτοϊκανοποίηση και την επανάσταση. Οι διαρθρωτικές αδυναμίες της οικονομίας και τα σχετικά ψηλά δημοσιονομικά ελλείμματα κάνουν δύσκολη την προσπάθεια για πιο ραγδαία ανάπτυξη έτσι ώστε στο προβλεπτό μέλλον η Κύπρος να μπορεί να περηφανεύεται για βιοτικό επίπεδο εξίσου καλό με αυτό των αναπτυγμένων χωρών.

Ας εξετάσουμε τώρα ένα προς ένα τα ζητήματα που εγείρετε στο ερωτημά σας.

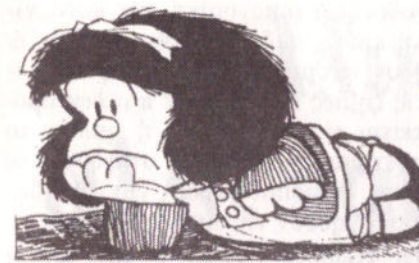
Ο ΦΠΑ είναι ένας σύγχρονος και σε μεγάλο βαθμό δίκαιος φόρος. Από τον ΦΠΑ εξαιρούνται βασικές καταναλωτικές ανάγκες όπως τα τρόφιμα, τα παιδικά ενδύματα, τα βιβλία και τα ενόικια. Ο φόρος βαρύνει την κατανάλωση του κάθε πολίτη και επομένως είναι δίκαιος μια και βαρύνει περισσότερο αυτούς που ξοδεύουν περισσότερα. Είναι γεγονός πως στους πολύ ψηλά αμειβόμενους που έχουν σημαντικές ετήσιες αποταμιεύσεις επιτρέπει συσσώρευση πλούτου πιο εύκολα παρά στους χαμηλότερα αμειβόμενους. Υπάρχουν, όμως, άλλοι φόροι που καλύπτουν αυτό το κενό.

Η ανεργία στην Κύπρο παραμένει σε πολύ χαμηλά επίπεδα που μας επιτρέπει να θεωρήσουμε πως επικρατούν συνθήκες πλήρους απασχόλησης. Αυτό ενισχύεται από το γεγονός πως ο χρόνος για τον οποίο παραμένει κάποιος άνεργος είναι πολύ χαμηλός. Στην Κύπρο δεν έχουμε το φαινόμενο της μόνιμης διαρθρωτικής ανεργίας που είναι τεράστιο πρόβλημα στην Ευρώπη. Είναι γεγονός πως μια μερίδα ανθρώπων, που έχασαν τις δουλειές τους λόγω της συρρίκνωσης κάποιων βιομηχανικών τομέων και που, λόγω ηλικίας ή άλλων παραγόντων, δεν μπόρεσαν να επανεκπαιδευτούν στους νέους τομείς που υπάρχει ζήτηση ανθρώπινου δυναμικού, αναγκάστηκαν να αποδεχθούν εργασία με χαμηλότερες απολαβές. Παρά την ύπαρξη αυτού του προβλήματος δεν έχουμε ενδείξεις πως είναι σε μεγάλη κλίμακα για

να αποτελεί πληγή για την κοινωνία.

Η μερική απασχόληση αν αντικαθιστά την πλήρη απασχόληση ανθρώπων που επιθυμούν και έχουν ανάγκη για πλήρη απασχόληση είναι αρνητική εξέλιξη. Αν όμως η μερική απασχόληση εντάσσει στην αγορά εργασίας, άτομα, κυρίως γυναίκες, που στο παρελθόν λόγω οικογενειακών υποχρεώσεων ή λόγω έλλειψης κατάλληλης κατάρτισης ή για άλλους λόγους παρέμειναν εκτός αγοράς εργασίας, τότε είναι θετική εξέλιξη.

Οι εξελίξεις γύρω από το Χρηματιστήριο το 1999 και 2000 είχαν αρνητικές επιπτώσεις σε πάρα πολλά νοικοκυριά. Αρκετές οικογενειακές, μεσαίων κυρίως εισοδημάτων, με την ανάληψη εκ μέρους τους επενδυτικής δραστηριότητας κατά το δεύτερο εξάμηνο του 1999 είδαν μέρος των αποταμιεύσεων τους να εξαεμίζεται ή ακόμη αρκετές δημιούργησαν χρέη τα οποία θα κληθούν να εξοφλήσουν από τα περισσεύματα των εισοδημάτων τους τα επόμενα λίγα χρόνια. Ταυτόχρονα συσσωρεύτηκε πλούτος σε σχετικά μικρό αριθμό ανθρώπων και εταιρειών. Μέρος της ευθύνης για αυτή την κατάσταση έχει η ανεπάρκεια του θεσμικού πλαισίου λειτουργίας του χρηματιστηρίου και άλλο μέρος η ανωριμότητα όσων αναλάμβαναν επενδυτική δραστηριότητα. Η ανεπάρκεια του πλαισίου δημιουργήσε τεχνητές ελλείψεις μετοχών και οδήγησε σε αφύσικα ψηλά επίπεδα τιμών. Η ανωριμότητα του κοινού οδήγησε στη δημιουργία ψυχολογίας πυρετού της αγοράς όπου καμιά προειδοποίηση δεν ήταν ικανή να βοηθήσει τους επενδυτές να ανοίξουν τα μάτια τους και να μελετήσουν τα οικονομικά δεδομένα των εταιρειών στις οποίες τοποθετούσαν τις αποταμιεύσεις τους. Το πρόβλημα που δημιουργήθηκε για πολλούς δεν επανορθώνεται άμεσα και οπωσδήποτε όχι με βεβιασμένα μέτρα. Η απόβλυνση του προβλήματος θα έρθει με την πάροδο του χρόνου μια και μακροπρόθεσμα οι αποδόσεις από τα χρηματιστήρια είναι πιο ψηλές από τις αποδόσεις από τα ταμειστήρια καταθέσεων.

Γιάννος Ιωάννου, Υποψήφιος Βουλευτής Κινήματος Οικολόγων Περιβαλλοντιστών

Η κατανομή του εθνικού εισοδήματος σε μια χώρα εξαρτάται από πολλούς παράγοντες και αφορά πολλές παραμέτρους. Δεν είναι όμως πλήρως εργαλείο αλλά μια απαραίτητη μέθοδος μέτρησης της ευημερίας σ' ένα κοινωνικό σύνολο.

Η παρούσα κατάσταση εκφραζόμενη σε απόλυτες χρηματικές αξίες είναι καλύτερη από την κατάσταση που επικρατούσε στη δεκαετία του 1960, αν συγκρίνουμε την κάθε τάξη ξεχωριστά με την αντίστοιχη κατάσταση τότε. Αυτό θα μπορούσε να αποτελέσει ένα μέτρο αξιολόγησης της κατάστασης και κάποιος να συμπεράνει ότι ζούμε σε μια πιο καλή και δίκαιη κοινωνία. Αυτό όμως δεν είναι σωστό. Το εισόδημα του καθενός μας πρέπει να αξιολογηθεί και σε σχέση με τις ανάγκες που υπάρχουν ή δημιουργούνται. Ένας πολίτης με χαμηλό εισόδημα κατά το έτος 2001 μπορεί να εισπράττει 100 φορές περισσότερο από ότι εισπράττει κάποιος αντίστοιχος 30 χρόνια πιο πριν αλλά μπορεί να νοιώθει πιο φτωχός. Πιο φτωχός όχι μόνο γιατί ακριβήνε η ζωή, αν και το πρόβλημα του πληθωρισμού δεν είναι ιδιαίτερα σοβαρό στον τόπο μας, αλλά και γιατί το δεσπόζον μια καπιταλιστικό σύστημα έχει θεσμοθετήσει μηχανισμούς συνεχούς δημιουργίας καινούργιων αναγκών, οι οποίες προκαλούν το συναίσθημα της έλλειψης και της απώλειας στους πολίτες. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα το να αισθάνονται κάποιιοι άνθρωποι πιο φτωχοί, παρά το γεγονός ότι έχουν ένα καθόλα αξιοπρεπές εισόδημα. Το εισόδημα αυτό δεν φαίνεται να είναι ποτέ αρκετό για να καλύψει τις νέες ανάγκες που κα-

θημερινά εμφανίζονται, για το σπίτι, τα παιδιά, τη δουλειά, το εξοχικό κ.λπ.

Οι συνθήκες μέσα από τις οποίες κερδίζει κάποιος το εισόδημά του είναι επίσης σημαντικές. Υπάρχουν ευκαιρίες να βγάλει κάποιος λεφτά, ίσως πολλά λεφτά, αλλά με ποιο τρόπο; Είναι αντικειμενικά παραδεκτό ότι ένας ειδικευμένος εργάτης μπορεί να βγάλει ένα ικανοποιητικό εισόδημα αναλώνοντας κυριολεκτικά τον εαυτό του ενώ ένας καθηγητής μέσης εκπαίδευσης βγάζει το ίδιο ή περισσότερο με πολύ λιγότερο κόστος στις φυσικές του λειτουργίες και ικανότητες. Το ίδιο ισχύει με το εισόδημα που κερδίζει ένας αυτοεργοδοτούμενος αρχιτέκτονας σε σύγκριση με ένα διπλωματούχο δημόσιο υπάλληλο. Τα χρηματικά εισοδήματα μπορεί να είναι κάτω από κάποιες συνθήκες συγκρίσιμα αλλά πώς συγκρίνονται οι 15 ώρες εργασίας την ημέρα που αφιερώνει ο πρώτος με τις 7 που αφιερώνει ο δεύτερος;

Πέραν τούτου, πρέπει να γίνει κατανοητό ότι το «εθνικό εισόδημα» δεν πρέπει να είναι το μόνο στοιχείο μέτρησης της ευημερίας των πολιτών. Δεν αρκεί κάποιος να βγάζει αρκετά λεφτά για να είναι ευτυχισμένος. Το περιβάλλον γύρω του, οι κοινωνικές παροχές, η ρύπανση των πόλεων, η εξαφάνιση της γειτονιάς, τα παντός είδους άγχη, είναι κι αυτά στοιχεία που πρέπει να μπουν στον υπολογισμό και μπορεί να λεχθεί με σιγουριά ότι, αν ληφθούν αυτοί οι παράμετροι υπόψη, τότε η πλειοψηφία του κόσμου είναι πιο φτωχοί από ότι ήταν 30 χρόνια πιο πριν! Η στενή έννοια του όρου «εθνικό εισόδημα» είναι ένα αγαπητό εργαλείο στα χέρια των οικονομολόγων και των πολιτευτών των παραδοσιακών συντηρητικών κομμάτων της δεξιάς και της αριστεράς για να παλεύουν μεταξύ τους για το ποιο είναι οι καλύτεροι και ποιοι πέτυχαν τα πιο πολλά. Στο μονοδιάστατο αυτό αγώνα της αύξησης του εθνικού εισοδήματος, η συνήθης απώλεια είναι οι φυσικοί πόροι μιας χώρας που ταλαιπωρούνται και υπόκεινται σε καταπιεστική εκμετάλλευση. Από κάποιες χώρες αλλά και από τα Ηνωμένα Έθνη έχει γίνει μια προσπάθεια εισαγωγής ενός δείκτη ανάπτυξης ο οποίος λαμβάνει υπόψη και άλλες παραμέτρους όπως εκπαίδευση, τηλεοράσεις ανά εκατό

κατοίκους, αυτοκίνητα κ.λπ. Αυτό είναι μια βελτίωση του στενού όρου του εθνικού εισοδήματος αλλά δεν είναι αρκετό. Οι πλείστες επιπρόσθετες παράμετροι που λαμβάνονται υπόψη αφορούν αυξήσεις στην κατανάλωση και δεν δίνεται αρκετή έμφαση σε κοινωνικά ζητήματα. Σημειώνεται ακόμα ότι απ' αυτούς τους δείκτες απουσιάζουν πλήρως οι περιβαλλοντικές παράμετροι, για τούτο και θεωρούμε ότι είναι ανεπαρκείς.

Ο Φόρος Προστιθέμενης Αξίας είναι ένα εισπρακτικό εργαλείο που χρησιμοποιούν σχεδόν όλες οι ανεπτυγμένες οικονομίες. Για να εφαρμοστεί χρειάζεται να υπάρχει ένα προχωρημένο οικονομικό σύστημα και εκτεταμένη μηχανογράφηση. Σε τέτοια συστήματα είναι πολύ πιθανό να μην υπάρχουν ακρότητες όσον αφορά τη διασπορά της χρηματικής αξίας του εισοδήματος και με αυτό το σκεπτικό ο ΦΠΑ είναι ένα χρήσιμο εργαλείο γιατί ουσιαστικά τιμωρεί την πολλή κατανάλωση. Νοούμενου ότι οι βασικές ανάγκες των πολιτών είναι ικανοποιημένες, δεν αποτελεί ο ΦΠΑ μια κακή εξέλιξη. Πρέπει να ληφθεί, όμως, υπόψη ότι για την εμπεδωση του αισθήματος της δικαιοσύνης πρέπει να δημιουργείται στον πολίτη η σιγουριά ότι το κράτος κυνηγά τη φοροαποφυγή και τη φοροδιαφυγή, που συνήθως αφορούν πολίτες και εταιρείες με αυξημένα εισοδήματα. Επιπρόσθετα, πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι, στα πλαίσια της πορείας μας προς την Ευρωπαϊκή Ένωση, η επιβολή και αύξηση του ΦΠΑ είναι δεδομένη. Το ζήτημα αυτό πρέπει να μπει μέσα στην ζυγαριά αξιολόγησης όλων των καλών και κακών που προσφέρει η πορεία αυτή.

Η ανεργία είναι ένα υπαρκτό πρόβλημα στην Κύπρο, αλλά δεν έχει τις δραματικές διαστάσεις που υπάρχουν σε άλλες πιο ανεπτυγμένες χώρες, όπου ολόκληρες γενιές ανθρώπων χαράμιστηκαν στην παγίδα της ανεργίας. Όπως όλες οι επιμέρους παράμετροι της οικονομίας, έτσι και η ανεργία έχει πολλές πτυχές: πώς μπορούμε να διαμαρτυρόμαστε για την ανεργία τη στιγμή που κάποιοι άνθρωποι, ενώ είναι άνεργοι, δεν προσφέρονται για κάποιες δουλειές για τις οποίες πρόθυμοι είναι μόνο οι ξένοι, νόμιμοι ή παράνομοι, εργάτες; Είναι φανερό ότι η ανεργία δεν εξαρτάται μόνο από τις οικονομικές συν-

θήκες αλλά και από τις κοινωνικές που αποτρέπουν κάποιους από το να απασχολούνται σε επαγγέλματα που θεωρούν εξευτελιστικά. Η ελαστικοποίηση της αγοράς εργασίας δεν είναι από μόνη της κακή εξέλιξη, νοσημένου ότι υπάρχουν δίκτυα ασφαλείας για το επίπεδο ευημερίας των εργαζομένων και ελάχιστα όρια μισθών που μπορούν να διαπραγματευτούν.

Οι συνέπειες από τη λειτουργία του χρηματιστηρίου είναι καταλυτικές για την κυπριακή κοινωνία του 2001. Το σύστημα της ελεύθερης αγοράς φούσκωσε, κορυφώθηκε και κατέρρευσε με πάσα μεγαλοπρέπεια αφήνοντας όλους εμπλεκόμενους να ερίζουν για το ποιοι είναι οι πιο μεγάλοι φταίχτες. Όλοι φταίνε βεβαίως, από την Κυβέρνηση μέχρι τις εταιρείες και τους χρηματοοικονομικούς οργανισμούς αλλά και τους ίδιους τους επενδυτές. Αν συγκριθεί το επίπεδο των 200 μονάδων που βρίσκεται σήμερα ο δείκτης με το επίπεδο των 100 που βρισκόταν στις αρχές του 1999, θα μπορούσε να πει κανείς ότι βρισκόμαστε σε

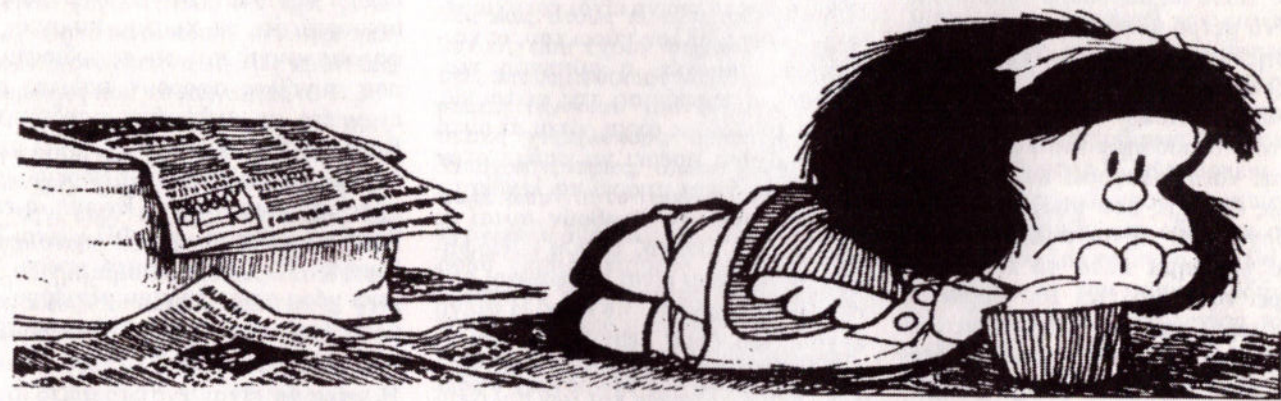
μία υγιή αναπτυγμένη οικονομία. Αυτό όμως κρύβει τα πραγματικά γεγονότα. Μεσολάβησαν οι μηχανισμοί της μεγιστοποίησης και της απληστίας που λειτούργησαν χωρίς φραγμό μέσα στο οικονομικοπολιτικό μας σύστημα και δημιούργησαν σε όλους την ψευδαίσθηση ότι μπορούσαν να γίνουν εκατομμυριούχοι από την μια μέρα στην άλλη και μάλιστα χωρίς κόστος. Άργησαν δυστυχώς να καταλάβουν ότι κάτι τέτοιο δεν μπορεί να γίνει. Η διαδικασία αυτή λειτούργησε ανεξέλεγκτα, αν όχι κακόβουλα και παράνομα, στις περιπτώσεις των επενδυτικών εταιρειών και των υποδιαίρεσεων στις τιμές κάποιων μετοχών, οι νέοι τίτλοι των οποίων χρειάστηκαν βδομάδες να φτάσουν στους δικαιούχους τους με αποτέλεσμα να καταρρεύσουν στο μεταξύ οι τιμές.

Ανεξαρτήτως των πιο πάνω, η βασική συνέπεια της υπόθεσης χρηματιστηρίου είναι η ουσιαστική ανακατανομή του πλούτου από τους μικρούς και μικρομεσαίους προς λίγους οργανισμούς και λίγα συγκεκριμένα άτομα. Αυτή η εξέλιξη μπορεί να πυ-

ροδοτήσει οικονομική και κοινωνική κρίση, αλλά φαίνεται πως δεν έχουν ακόμα συνειδητοποιήσει όλοι τις ζημιές που έπαθαν και δεν πρόκειται να καλύψουν, ή απλώς το χώνεψαν και ρίχτηκαν στις δουλειές τους προσπαθώντας να ξαναδημιουργήσουν τις οικονομίες τους.

Το Υπουργείο Οικονομικών και η Στατιστική Υπηρεσία έχουν και δημοσιεύουν στοιχεία για την κατανομή του εθνικού εισοδήματος, αλλά, πέραν τούτου είναι δυνατόν να αξιολογήσει την πραγματικότητα με το να σφυγμομετρήσει την κατάσταση γύρω του. Εν πάση περιπτώσει δεν θεωρούμε την πτυχή που αναφέρεται στη χρηματική διασπορά του εισοδήματος ως το μοναδικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει η κοινωνία μας. Αυτή είναι μόνο μια πτυχή που αφορά την ανάπτυξη, την οικονομία και τους φυσικούς πόρους του οικονομικού συστήματος που ονομάζεται Κύπρος.

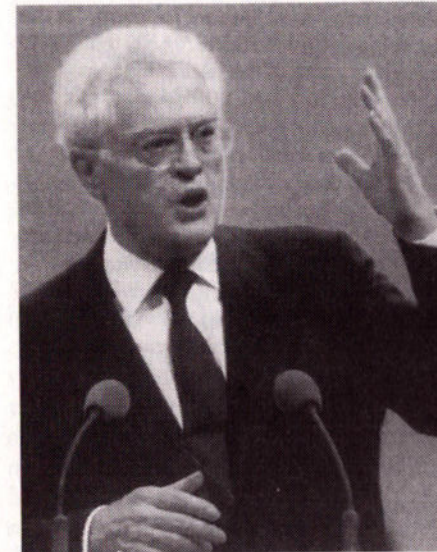
Σημ.: Οι απόψεις του ΔΗΚΟ δεν έφτασαν έγκαιρα.

Εξ υπαρχής
Εσύ, μράφτικες συνδρομητής;

Γαλλικές Εκλογές: Κέρδη αλλά και Απώλειες της Δεξιάς

Ιωσήφ Παγιάτα

Η ιστορία των αριθμών

Στις 11 και 18 του περασμένου μηνός, 40 εκατομμύρια Γάλλοι κλήθηκαν για άλλη μια φορά να αποφασίσουν για τους δημοτικούς τους άρχοντες. Ως γνωστόν στη Γαλλία υπάρχει η ιδιομορφία, να επιτρέπεται σε αξιωματούχους της Κυβέρνησης να διοικούν ταυτόχρονα και τους δήμους στους οποίους έχουν εκλεγεί. Εξού και ανάμεσα στους υποψήφιους φιγούραραν αρκετά γνωστά ονόματα της Κυβέρνησης Jospin...

Στις εκλογές αυτές δεν εκαλούντο οι ψηφοφόροι να αποφασίσουν απλώς γι' αυτούς που θα ετίθεντο επικεφαλής των 36500 κοινοτήτων της χώρας τα επόμενα έξι χρόνια, αλλά ταυτόχρονα αποτελούσαν οι εκλογές και πρόκριμα των βουλευτικών εκλογών της επόμενης χρονιάς. Ακόμα αναμενόταν να δώσουν μια ένδειξη ως προς το ποιος από τους δυο, ο κ. Chirac ή ο κ. Jospin θα βρίσκεται στο Elysée το 2002. Χαρακτηριστικά η έγκυρη συντηρητική εφημερίδα «Figaro» επατηρούσε μετά το πρώτο γύρο των εκλογών, ότι ο δεύτερος γύρος αποτελούσε ουσιαστικά το ξεκίνημα των προεδρικών εκλογών.

Με την επιφύλαξη ότι ένα ποσοστό 34% (τόση ήταν η αποχή το δεύτερο γύρο) δεν θέλησε να εκφράσει τις προτιμήσεις του, τα τελικά αποτελέσματα έδειξαν ότι, όχι μόνο «αντιστάθηκε» η Δεξιά, αλλά απεκόμισε και κέρδη. Πράγματι, ενώ προηγούμενος από τις 232 κοινότητες με πληθυσμό πέραν των 30000 ήλεγχε η Αριστερά τις 123, αφήνοντας στη Δεξιά τις 109, οι αριθμοί έχουν τώρα αντιστραφεί με τη Δεξιά να ελέγχει τους 129 και την Αριστερά να συγκρατεί μόλις 103, κάτι που εξυπακούει μια καθαρή απώλεια είκοσι, όχι ασήμαντων κοινοτήτων. Βέβαια τρεις από τις κοινότητες που κέρδισε η Δεξιά (Orange, Vitrolles, Marignane), παραμένουν στους κόλπους της Άκρας Δεξιάς.

Κάπως διαφορετική παρουσιάζεται η κατάσταση από πλευράς ψήφων, όπου οι αριθμοί για το πρώτο γύρο είχαν ως εξής:

Ευρύτερη Αριστερά: 42,3% (σε σχέση με το '95 αύξηση 3,5 μονάδων)

Άκρα Αριστερά: 4,3% (σε σχέση με το '95 αύξηση 2,0 μονάδων)

Δεξιά: 44,3% (σε σχέση με το '95 αύξηση 0,2 μονάδων)

Άκρα Δεξιά: 7,2% (σε σχέση με το '95 μείωση 4,3 μονάδων)

Αν ληφθούν υπόψη και οι μικρότερες κοινότητες - 3500 κάτοικοι και πάνω - τα ποσοστά για την Ευρύτε-

/ κλειδιά - μαζί και το Στρασβούργο όπου βρίσκεται η έδρα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου - η έκβαση των εκλογών ήταν αβέβαιη.

Πράγματι στο πρώτο γύρο, στις τρεις πόλεις, το Παρίσι, τη Λυόν και τη Τουλούζη, η Αριστερά και η Δεξιά πήγαιναν χέρι με χέρι όσο ποτέ άλλοτε. Έτσι ανάμεσα στο πρώτο και το δεύτερο γύρο, ο Jacques Chirac κατέβαλε τεράστιες προσπάθειες για να ενώσει τους υποψηφίους της Δεξιάς στο Παρίσι και τη Λυόν. Κάτι που τελικά δεν κατάφερε, θέτοντας έτσι, εν αμφιβολία τη προσπάθεια συνένωσης της Δεξιάς, εν όψει των προεδρικών εκλογών του 2002. Έτσι, από δω και μπρος οι προσπάθειες

της Αριστερά (Σοσιαλιστές - Πράσινοι - Κομμουνιστές) ανεβαίνουν στο 44,8% και για τη Δεξιά (RPR - UDF - DL - RPF) στο 47%, ενώ εκείνα της Άκρας Δεξιάς, της Άκρας Αριστεράς και των άλλων, πέφτουν αντίστοιχα στα 3,8%, 2% και 2,3%. Όπως θα ανέμενε κανείς, τα «άκρα» έχουν μεγαλύτερη απήχηση στις μεγαλύτερες παρά στις μικρότερες κοινότητες.

Γενικά μιλώντας, οι εκλογές του περασμένου Μάρτη φαίνεται να ενίσχυσαν στο σύνολο της τη Δεξιά και τους Πράσινους, ενώ αποδυνάμωσαν σημαντικά την Ακροδεξιά και τους Κομμουνιστές και έντιμη μέτρο και τους Σοσιαλιστές.

Προσωπικές επιτυχίες - αποτυχίες

Κατά τα άλλα οι εκλογές διεξήχθησαν σε μια ατμόσφαιρα «αγωνίας» ως προς την έκβαση, ενώ σε προσωπικό επίπεδο δεν ήταν λίγες οι εκπλήξεις. Αγωνία υπήρχε ως προς το ποιος τελικά θα κέρδιζε τρεις από τις τέσσερις μεγάλες πόλεις: Το Παρίσι, τη Λυόν και τη Τουλούζη, αφού με εξαίρεση τη Μασσαλία, η έκβαση για τις άλλες πόλεις

του Chirac μάλλον θα κατατείνουν στην ενίσχυση του δικού του κόμματος, του R.P.R. παρά στη συνένωση της Δεξιάς.

Όπως διατείνοντο αρκετοί αναλυτές, τυχόν επικράτηση της Δεξιάς στο Παρίσι και τη Λυόν, θα της έδινε σημαντική ώθηση στις προεδρικές εκλογές του 2002. Αντίθετα, μια «ιστορική νίκη» της Αριστεράς σε μια από τις πόλεις / σύμβολα και δη το Παρίσι, όπου ο Chirac εθίτευσε ως δήμαρχος από το '77 μέχρι το '95, θα μπορούσε να βυθίσει τη Δεξιά σε κρίση. Αλλά και για την Αριστερά το αποτέλεσμα δεν θα ήταν λιγότερο σημαντικό, αφού θα εβοηθούσε να αναιρεθούν τρόπον τινά οι απώλειες από την μη εκλογή στο πρώτο γύρο, των Jean - Claude Gayssot, Dominique Voynet, Elisabeth Guigou και Pierre Moscovici, στους οποίους προστέθηκαν μετά το δεύτερο γύρο οι Jack Lang και Catharine Trautmann, όλων εξεχουσών προσωπικότητων των σοσιαλιστών.

Εν πάση περιπτώσει, πέραν της σημασίας τους ως μεγάλων πληθυσμιακών κέντρων, η νίκη των σοσιαλιστών στο Παρίσι και τη Λυόν έχει και τη ψυχολογική της σημασία, αφού το Παρίσι για 130 χρόνια αποτελούσε κάστρο της Δεξιάς. Εξού και η απώλεια του Παρισιού για τη

Δεξιά, όπου τελικά κέρδισε ο σοσιαλιστής Bertrand Delanoë, θεωρείται ως προσωπική αποτυχία για τον Chirac και ταυτόχρονα σημαντική επιτυχία για τους σοσιαλιστές που μπορούν έτσι, με τη βοήθεια έστω των Πρασίνων, να συγκαλύψουν κάποιο «ξέφτυσμα» στην υπόλοιπη Γαλλία. Βεβαία δε θα πρέπει να διαφεύγει της προσοχής, ότι σ' αυτό βοήθησε ο απερχόμενος δήμαρχος της γαλλικής πρωτεύουσας Jean Tiberi που αν και βαρυνόταν με μια σειρά σκανδάλων, κατήλθε ωστόσο στις εκλογές αυτόνομα, στερώντας έτσι από αρκετούς ψήφους τον επίσημο υποψήφιο της Δεξιάς, γκωλλικό και πρώην υπουργό Philippe Séguin.

Σημαντική ήταν και η νίκη του σοσιαλιστή Gérard Collomb, που κατάφερε να κερδίσει στη Λυόν, άντρο του κεντρώου, πρώην πρωθυπουργού Raymond Barre. Όσο για τη τέταρτη σε μέγεθος πόλη, τη Τουλούζη, παρά τη συμμαχία τους με τους κύκλους των βορειοαφρικανών μεταναστών, δεν κατάφεραν οι σοσιαλιστές να αντιμετωπίσουν τον πρώην υπουργό της Δεξιάς και άνθρωπο του Chirac, Philippe Douste-Blazy.

Ανάγκη για προβληματισμό και όχι εύκολες αποφάσεις

Αλλά ούτε ο Lionel Jospin βγήκε Ααλώβητος, από τις εκλογές. Βεβαία οι νίκες της Αριστεράς στο Παρίσι και τη Λυόν, επιτρέπουν να μη θεωρείται το ευρύτερο αποτέλεσμα ως αποδοκιμασία της πολιτικής του και συσκοτίζουν τρόπον τινά τις αποτυχίες των υπουργών του. Ωστόσο είναι αναγκασμένος να επαναπροσδιορίσει τις προτεραιότητες του και να υιοθετήσει μια στρατηγική που θα επαναφέρει σε μια κοινή πορεία την ευρύτερη αριστερά, που σεΐεται απ' όλες τις πλευρές, μετά από τα απογοητευτικά γι' αυτήν αποτελέσματα των εκλογών.

Πράγματι, οι αποτυχίες των υπουργών αλλά κυρίως οι επιτυχίες των Πρασίνων, σε συσχετισμό με την

συρρίκνωση των Κομμουνιστών, επιβάλλουν κάποιες νέες θεωρήσεις, έτσι που ο ανασχηματισμός της Κυβέρνησης να είναι αναπόφευκτος. Επίσημα δε φαίνεται ότι θα επέλθει οποιαδήποτε αλλαγή στην πορεία που η Κυβέρνηση ακολουθεί από το '97. Όμως, όπως εδήλωσε πρόσφατα ο Πρώτος Γραμματέας του κόμματος François Hollande, «ο ρόλος ενός πολιτικού κόμματος και της Κυβέρνησης, είναι να λαμβάνει υπόψη όλα τα μηνύματα που εκπέμπονται στη χώρα... Έτσι η Κυβέρνηση θα πρέπει να εγκύψει σ' όλα τα θέματα που απασχολούν το μέσο Γάλλο: την απασχόληση, την αγοραστική δύναμη, τη καθημερινή ζωή, την ασφάλεια, το περιβάλλον.

Δεν θα μπορούσε ακόμα ο Jospin να αποφύγει να καταργήσει το θεσμό του πολυθεσίτη υπουργού / δημάρχου, ένα θεσμό που δεν φαίνεται να τυγχάνει της επιδοκιμασίας των γάλλων ψηφοφόρων. Σ' όσους δεν αρέσει αυτή η απόφαση, παρατηρά ο Hollande, μπορούν να φύγουν...

Όσο για τους Πράσινους, που αυτή τη στιγμή φαίνεται να αποτελούν τη δεύτερη δύναμη στο στρατόπεδο της ευρύτερης αριστεράς, ζητούν μια νέα «εξισορρόπηση» στους κόλπους της Κυβέρνησης, που θα τους ευνοεί. Ζητούν ακόμα κάποιες ποσοτώσεις στις εκλογές του 2002, κάτι που δεν ευνοεί ο Jospin. Χαρακτηριστικά ο Γ.Γ. των Πρασίνων Jean - Luc Bennhamias υπολογίζει ότι μετά τις βουλευτικές εκλογές του 2002, οι Πράσινοι θα εκπροσωπούνται στη Γαλλική Βουλή «με όχι λιγότερο από 20 βουλευτές».

Ωστόσο ο Jospin δεν είναι διατεθημένος να αφήσει να αποστασιοποιηθούν οι σοσιαλιστές από τους κομμουνιστές. Λέει σχετικά ο τέως νούμερο δύο των σοσιαλιστών Jean-Christophe Cambadélis: Ναι στην αναβάθμιση των Πρασίνων αλλά όχι

στον αφορισμό του Κομμουνιστικού Κόμματος». Ενός κομμουνιστικού κόμματος, όπου κατά πάσαν πιθανότητα το φθινόπωρο τα ηνία θα περάσουν στη σημερινή Υπουργό Νεολαίας και Αθλητισμού Marie - George Buffet, αφήνοντας το σημερινό Γ.Γ. του Κόμματος Robert Hue να διεκδικήσει απερίσπαστος τις προεδρικές εκλογές του 2002, υποστηριζόμενος από το αναβαπτίζόμενο Νέο Κομμουνιστικό Κόμμα, όσο και από το «Λαϊκό Κόμμα» που αναμένεται να συγκεντρώσει τις δυνάμεις που βρίσκονται αριστερά των σοσιαλιστών.

Κατά τα άλλα, εκτιμά ο κομμουνιστής Υπουργός Μεταφορών Jean Claude Gayssot, ότι στα αποτελέσματα των εκλογών μπορεί κάποιος να διακρίνει κυρώσεις, αποευαισθητοποίηση και απογοήτευση, από τα οποία το Κομμουνιστικό Κόμμα θα πρέπει να πάρει τα μαθήματά του... Απέδωσε τα κακά αποτελέσματα των εκλογών για την Αριστερά σε κάποια αποδοκιμασία του κυβερνητικού έργου, απ' αυτούς που είτε δε μετακινήθηκαν είτε απέφυγαν να ψηφίσουν, ενώ ταυτόχρονα έκαμε νύξη για τη παρουσία ακροδεξιών στοιχείων στους καταλόγους της Δεξιάς.

«Ωστόσο δε θα πρέπει να στραφούμε προς τα πίσω» παρατηρά ο Gayssot, υπονοώντας αυτούς που θέλουν να στραφεί το Κομμουνιστικό Κόμμα στις παλές του πρακτικές, καταλήγοντας ότι «Ο Robert Hue θα πρέπει να τύχει υποστήριξης και ενθάρρυνσης». Όσο για τον ίδιο τον Robert Hue, πιστεύει ότι από δω και μπρος μάλλον θα πρέπει να προσέξει τον ανταγωνισμό που μπορεί να προέλθει από την Άκρα Αριστερά και τη Κίνηση των Πολιτών του Jean - Pierre Chevènement, που επίσης σκοπεύει να είναι υποψήφιος στις προεδρικές εκλογές του 2002.

Σοβαρά διλήμματα

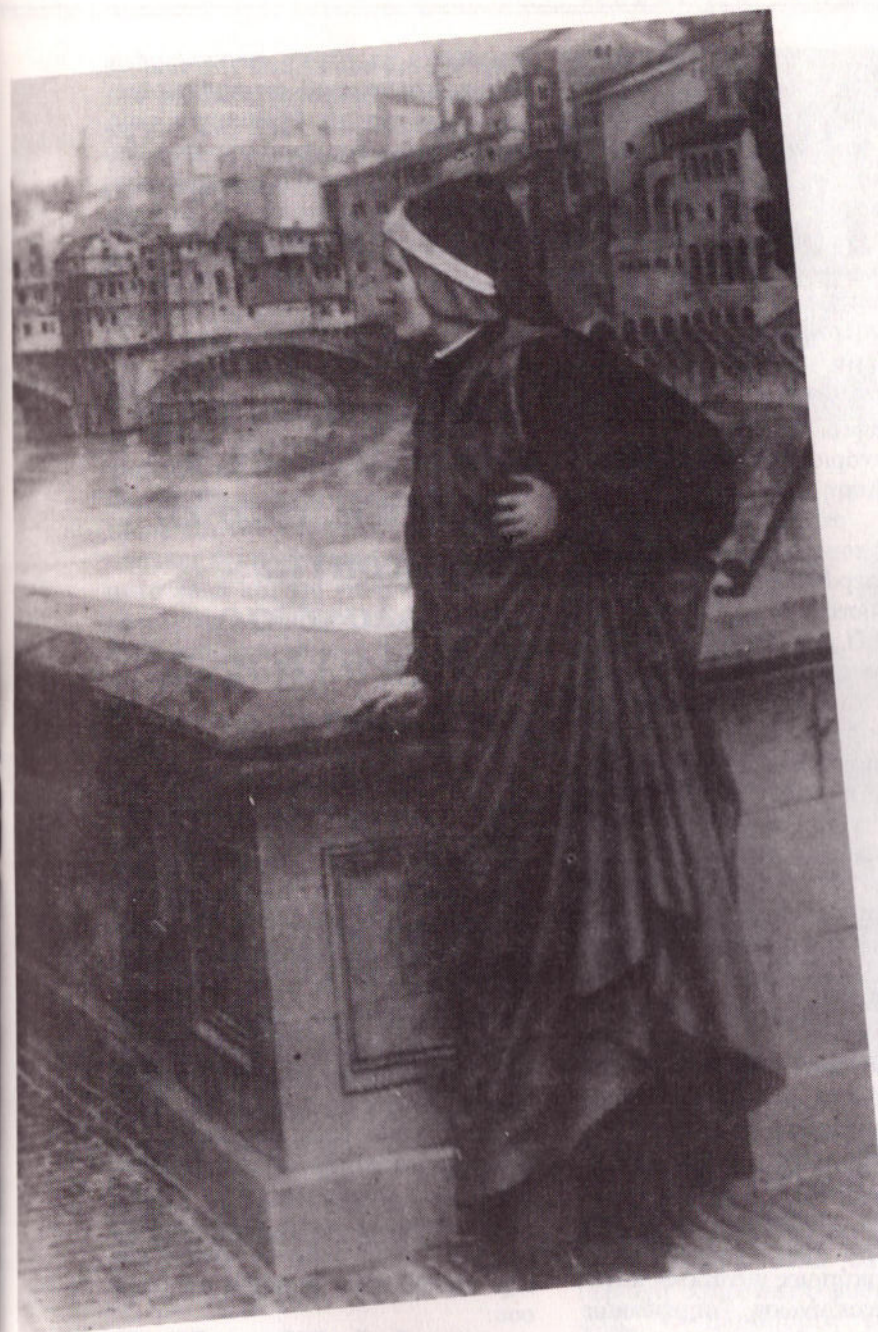
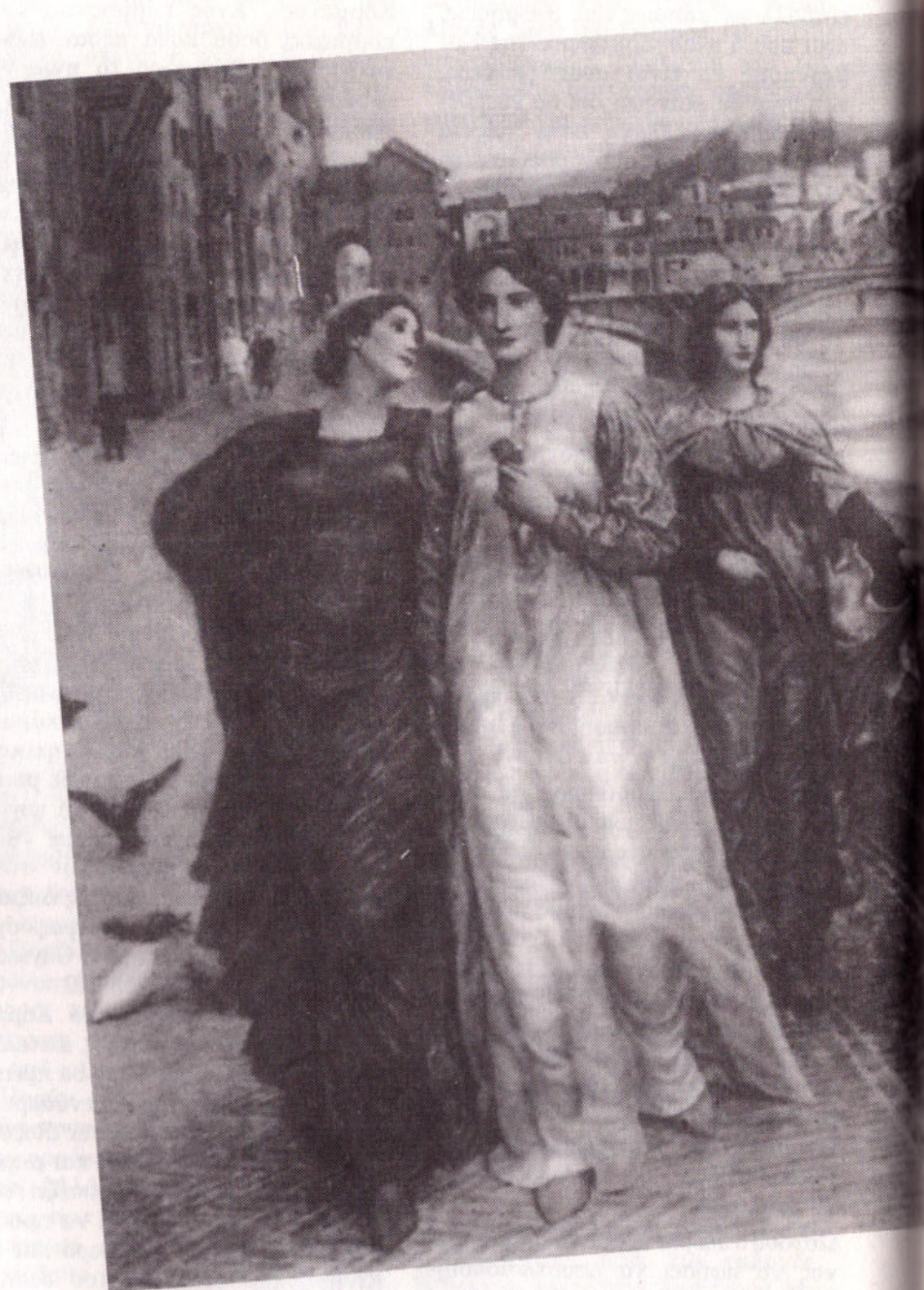
Επιστρέφοντας στο Lionel Jospin, το μεγάλο του δίλημμα είναι αν θα πρέπει να δώσει στη κυβερνητική πολιτική μια πιο αριστερή απόκλιση. Ήδη αρκετοί ιθύνοντες των σοσιαλιστών μίλησαν για την ανάγκη μιας πιο γενναϊόδωρης ανακατανομής των καρπών της ανάπτυξης, υπέρ του λιγότερου ευνοούμενου μέρους του πληθυσμού. Υπήρξαν ακόμα φωνές «για νέους οραματισμούς» σε σχέση με θέματα του περιβάλλοντος και της ασφάλειας και ευρύτερα της κοινωνικής δικαιοσύνης. Ταυτόχρονα ο Henri Emannuelli, βαρύ πυροβολικό των Σοσιαλιστών, δεν έχασε χρόνο να ξεκινήσει μια συζήτηση για το θέμα των χαμηλών μισθών, που κατά την άποψή του που θα πρέπει να προηγηθεί εκείνου της μείωσης της φορολογίας, κάτι έρχεται σε αντίθεση με τις απόψεις του Υπουργού Οικονομικών Laurent Fabius και του ίδιου του Jospin, που υποστηρίζουν ότι η μείωση της φορολογίας θα πρέπει να τύχει άμεσου χειρισμού.

Την ίδια στιγμή ο Chevènement υποστηρίζει ότι «τα λαϊκά οράματα» εκείνα της αυξημένης αγοραστικής δύναμης, της ασφάλειας και του καλλύτερου τρόπου ζωής στις πόλεις, δεν λαμβάνονται αρκετά υπόψη. Κρίνει ακόμα ότι, εν ονόματι του φιλελευθερισμού γίνονται αρκετές αβαρίες και στα αποτελέσματα των δημοτικών εκλογών διαβλέπει μια «σοβαρή προειδοποιητική βολή» προς τη κατεύθυνση του Jospin, καταλήγοντας ότι η έννοια της διευρυμένης αριστεράς αποτελεί μια παρωχημένη συνταγή.

Κι όλα αυτά, τη στιγμή που ο Jospin χρειάζεται για τις Προεδρικές Εκλογές ψήφους από το Κέντρο...

*Εξ υπαρχής
Εσύ, μράφτικες συνδρομήτρια;*

Σεμινάριο με τίτλο "Επικοινωνία σε διαιρεμένες χώρες: Τι μπορούν να κάνουν οι γυναίκες" οργανώθηκε στη Λευκωσία το Σαββατοκυριακό 17-18 Μαρτίου, από το Βρετανικό Συμβούλιο σε συνεργασία με το Κέντρο Μη-Κυβερνητικών Οργανώσεων και την οικονομική υποστήριξη της Βρετανικής Υπάτης Αρμοστείας. Χώροι του σεμιναρίου ήταν το Intercollege στη μια πλευρά, την ελληνοκυπριακή, και το Cyprus International University στην άλλη, την τουρκοκυπριακή.

«Ως Τουρκοκύπριες και Ελληνοκύπριες γυναίκες» καταλήγει η ανακοίνωση, "σημειώσαμε ακόμα μια φορά πως το συνεχιζόμενο πρόβλημα της Κύπρου μας καθιστά θύματα χωρίς φωνή και χωρίς εκπροσώπηση στο επίπεδο λήψης αποφάσεων και στις δυο πλευρές. Χρειάζεται να γίνουν συγκεκριμένα βήματα και να παρθούν συγκεκριμένα μέτρα για τη δημιουργία μιας κουλτούρας της ειρήνης που θα ξεκινά από τους πολίτες και θα εξαλείψει τις προκαταλήψεις και τη δυσπιστία τόσων δεκαετιών.»

Γυναίκες κτίζουν μέφυρες

Ανθούλας Παπαδοπούλου

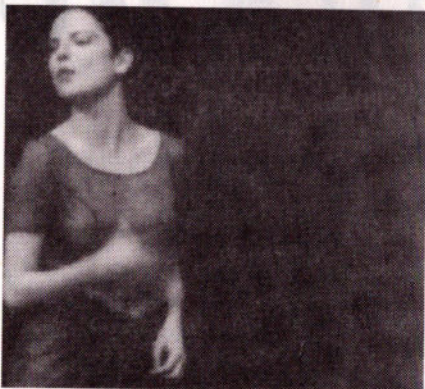
Σεμινάριο με τίτλο "Επικοινωνία σε διαιρεμένες χώρες: Τι μπορούν να κάνουν οι γυναίκες" οργανώθηκε στη Λευκωσία το Σαββατοκυριακό 17-18 Μαρτίου, από το Βρετανικό Συμβούλιο σε συνεργασία με το Κέντρο Μη-Κυβερνητικών Οργανώσεων και την οικονομική υποστήριξη της Βρετανικής Υπάτης Αρμοστείας. Χώροι του σεμιναρίου ήταν το Intercollege στη μια πλευρά, την ελληνοκυπριακή, και το Cyprus International University στην άλλη, την τουρκοκυπριακή.

Ήταν ένα σεμινάριο διαφορετικό και τα στοιχεία που το ξεχώρισαν πολλά. Τις μέρες που προηγήθηκαν, τα ελληνοκυπριακά ΜΜΕ επιτέθηκαν κατά του σεμιναρίου επειδή το θεώρησαν ως επικίνδυνο - όπως και όλες τις δικαιοδικές επαφές που οργανώνονται από ξένες πρεσβείες. Από την άλλη, τις ίδιες ακριβώς μέρες, ο Ντενκτάς επέβαλε ακόμα πιο στενούς περιορισμούς στη διακίνηση μεταξύ των δυο πλευρών, με ανώτατο όριο τα 10 άτομα! Έτσι, οι τριάντα Ελληνοκύπριες και οι τριάντα Τουρκοκύπριες που αρχικά θα έπαιρναν μέρος αναγκάστηκαν να επιλέξουν ανάμεσα τους ποιες θα περνούσαν τη γραμμή την πρώτη ή τη δεύτερη μέρα, όχι μόνο για να συμμετάσχουν στο σεμινάριο αλλά και για να "πάρω όσα περισσότερα μπορούσα από το Βορρά ή το Νότο της πατρίδας μου", όπως χαρακτηριστικά είπε η Μαρία, μια σύνεδρος. Οι εξωγενείς αυτές προσπάθειες αναπαραγωγής και σ' αυτή την περίπτωση των διαχωριστικών γραμμών έπεσε στο κενό γιατί οι γυναίκες ήταν αποφασισμένες να προχωρήσουν, αρνούμενες την κρατούσα άποψη κι από τις δυο πλευρές.

Άλλο ένα στοιχείο που σημάδεψε το σεμινάριο ήταν η συμμετοχή γυναικών από χώρες που, όπως η Κύπρος, έχουν μοιραστεί - ήταν εκεί δυο Ιρλανδές, από την Ιρλανδία και τη Βόρεια Ιρλανδία, η μουσουλμάνια κι η χριστιανή από τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, η Παλαιστίνη κι η Ισραηλίτισσα. Και μαζί τους η Τουρκοκύπρια και η Ελληνοκύπρια. Οι ξένες προσκεκλημένες ήρθαν μαζί, φίλες και συναγωνίστριες, για να μοιραστούν τις εμπειρίες τους, να εμπνευστούν, να προσφέρουν το δικό τους παρά-

δειγμα - πώς, μέσα από τον πόνο, το μίσος και την καταστροφή που έφερε ο πόλεμος και ο διαχωρισμός των δικών τους χωρών, κατάφεραν να αντιτάξουν τις εναλλακτικές τους προτάσεις, να υψώσουν τη δική τους φωνή, να ενώσουν και να ενωθούν σε μια οργάνωση, ένα κίνημα. (Αποσπάσματα από τις ομιλίες των εισηγητριών του σεμιναρίου δημοσιεύουμε μετά το τέλος του εισαγωγικού αυτού σημειώματος.)

Όπως αναφέρεται σε ανακοίνωση για το σεμινάριο, μέσα από την αφήγηση, ανάλυση και ανταλλαγή των απόψεων, συναισθημάτων και εμπειριών τους κατά τη διάρκεια των δυο ημερών του σεμιναρίου, οι συμμετέχουσες στο σεμινάριο - οι Κύπριες μαζί με τις φιλοξενούμενες τους - είχαν την ευκαιρία να διαπιστώσουν ότι το κοινό έδαφος μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων πρέπει να καλλιεργηθεί και ν' αναπτυχθεί. Έτσι, αποφασίστηκε η σύσταση δυο παράλληλων μη-κυβερνητικών οργανώσεων κάτω από ένα κοινό φορέα. Αποφασίστηκε επίσης η έναρξη μιας παγκόσμιας εκστρατείας για την ελεύθερη διακίνηση σ' ολόκληρη την Κύπρο. Τονίστηκε ακόμα η αποφασιστικότητα των γυναικών να οργανωθούν, άσχετα από την εθνική τους ταυτότητα, και χρησιμοποιώντας τις εμπειρίες, τις γνώσεις και την ενέργεια τους να βρουν δημιουργικές λύσεις στο φτιάξιμο ενός δίκαιου και ειρηνικού μέλλοντος στην Κύπρο. «Ως Τουρκοκύπριες και Ελληνοκύπριες γυναίκες» καταλήγει η ανακοίνωση, "σημειώσαμε ακόμα μια φορά πώς το συνεχιζόμενο πρόβλημα της Κύπρου μας καθιστά θύματα χωρίς φωνή και χωρίς εκπροσώπηση στο επίπεδο λήψης αποφάσεων και στις δυο πλευρές.

Χρειάζεται να γίνουν συγκεκριμένα βήματα και να παρθούν συγκεκριμένα μέτρα για τη δημιουργία μιας κουλτούρας της ειρήνης που θα ξεκινά από τους πολίτες και θα εξαλείψει τις προκαταλήψεις και τη δυσπιστία τόσο των δεκαετιών.»

Η Mamo McDonald, του Older Women's Network, από τη Δημοκρατία της Ιρλανδίας, μεταξύ άλλων ανέφερε:

«Πηγαίνοντας να ζήσω στην Clones, μια μικρή πόλη στην επαρχία Monaghan που βρίσκεται στα σύνορα με τη Βόρεια Ιρλανδία, πριν από πενήντα τόσα χρόνια, ήταν μια παράξενη εμπειρία. Εκτός από το τοπίο, οι άνθρωποι ήταν διαφορετικοί, πιο επιφυλακτικοί, πιο προσεκτικοί. Το ερώτημα "Τι τύπος είναι αυτός ή είναι δική μας αυτή;" με έκανε να καταλάβω ότι τώρα ήμουν μέρος μιας κοινότητας όπου η θρησκεία καθόριζε κατά πόσο ανήκες στη μια ή στην άλλη κοινότητα και είχε καθοριστική σημασία στη ζωή σου.

Επειδή η πόλη μας βρίσκεται στα σύνορα, όταν άρχισαν τα "γεγονότα" στη Βόρεια Ιρλανδία ήταν και δικά μας γεγονότα. Οι βόμβες, ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια της νύκτας ήταν τρομακτικές - τα παιδιά έκλαιγαν, βιαστικά ορμούσαμε στα αυτοκίνητα για την ύπαιθρο για να τις αποφύγουμε. Μια βόμβα μοίρασε στα δυο την κύρια εμπορική οδό της πόλης. Αυτά τα γεγονότα πόλωσαν την κοινότητα και είχαν σοβαρές επιπτώσεις πάνω στην υγεία και το ηθικό του κόσμου. Ο σύζυγος μου ήταν ένα τέτοιο θύμα και απεβίωσε ξαφνικά από ανακοπή της καρδιάς.

Η φιλοσοφία της Ευρωπαϊκής Κοινότητας για "ελεύθερη διακίνηση

ατόμων και υπηρεσιών μεταξύ κρατών μελών" ηχούσε ως κενό σύνθημα για μας. Σ' όλη τη διάρκεια των γεγονότων, η μεθόρια περιοχή ήταν μια διαχωριστική γραμμή.

Παρ' όλα αυτά, γυναίκες από διαφορετικές εκκλησίες συναντήθηκαν για την Παγκόσμια Ημέρα Προσευχής των Γυναικών. Σιγά-σιγά, αυτή η συνάντηση αναπτύχθηκε σε κοινωνική συνάντηση και αρχίσαμε να γνωρίζουμε η μια την άλλη καλύτερα. Πήρα μέρος σε ένα πρόγραμμα για την αναβίωση μιας φθίνουσας παράδοσης κατασκευής κεντημάτων Clone και την καθιέρωση μιας έκθεσης που όχι μόνο τιμούσε τα κεντήματα αλλά και τις γυναίκες που τα έφτιαχναν, γυναίκες που προέρχονταν και από τις δύο πλευρές της κοινότητας.

Η δημιουργία του κέντρου για το Πρόγραμμα Ειρήνης και Συμφιλίωσης ήταν για μας πολύ σημαντικό. Διακοινοτικά προγράμματα και προγράμματα μεταξύ βορρά και νότου προωθούνταν, με ισότιμη συμμετοχή των φύλων ως ένα από τα βασικά κριτήρια. Πρόσφατα, αρχίσαμε ένα πρόγραμμα κατάρτισης για επίλυση διαφορών. Οι γυναίκες αισθάνονται πιο άνετα η μια με την άλλη, η εμπιστοσύνη και η φιλία μεταξύ τους μεγαλώνουν. Αντιλαμβανόμαστε ότι τα χρόνια του διαχωρισμού, η αποξένωση και θεωρώντας η μια την άλλη ως "διαφορετική" δεν θα ξεπεραστεί εύκολα, αλλά κάναμε την αρχή. Η προσπάθεια συνεχίζεται.»

Η Una Walsh (Mullaghbawn, South Armagh) από τη Βόρεια Ιρλανδία φέρνει την αγωνία των γυναικών της Β. Ιρλανδίας:

«Χαίρετε! Είμαι η Una Walsh, μητέρα επτά παιδιών, σε γενικές γραμμές κοπέλα για μικροδουλειές και λει-

τουργός ανάπτυξης μερικής απασχόλησης σε ένα κοινοτικό κέντρο στο Mullaghbawn, South Armagh στη Βόρεια Ιρλανδία - η οποία χαρακτηρίζεται και σαν μια περιοχή με μειονεκτήματα αλλά και σαν μια περιοχή εξαιρετικής φυσικής ομορφιάς. Ο πληθυσμός του South Armagh είναι 90% καθολικοί και 10% προτεστάντες. Εγώ είμαι καθολική και δημοκρατική. Η αγάπη μου για αυτή την περιοχή, στην οποία ζω, πάντα κυριαρχούσε την ζωή μου. Την βλέπω σαν «μια κοινότητα - νησί», περιτριγυρισμένη από γη και υποστηριζόμενη από γυναίκες. Μπορεί η γη, που είναι περιτριγυρισμένη από γη να γίνει μια κοινότητα - νησί;

Το 1921, οι 32 κομητείες της Ιρλανδίας μοιράστηκαν (βλέπε την ιστορία και τον χάρτη) για να γίνουν οι 26 κομητείες της Δημοκρατίας της Ιρλανδίας και οι 6 κομητείες της Βόρειας Ιρλανδίας. Ο Βορράς απέκτησε ένα ξεχωριστό παρλαμέντο

στο Belfast και παρέμεινε τμήμα του Ηνωμένου Βασιλείου. Όταν η Ιρλανδία μοιράστηκε, η τοποθεσία μας του South Armagh, βόρεια των συνόρων, έγινε αόρατη. Δεν ήταν πια τμήμα της Ιρλανδίας, από την οποία αντλούσε τον πολιτισμό και την κατανόησή της, αλλά ταυτόχρονα ήταν και εντελώς ξένη για το Βόρειο κράτος και οντότητα. Η φυσική ενδοχώρα του South Armagh ήταν το North Monaghan και Louth, που τώρα βρίσκονται σε άλλη κομητεία. Έτσι έγινε και πήραμε πάνω μας τον μανδύα μιας κοινότητας - νησιού. Γίναμε αρκετοί για τους εαυτούς μας, αντλώντας δύναμη από σφιχτοδεμένους ανθρώπους, περήφανοι για τον πολιτισμό και την κληρονομιά μας, που δεν θέλαμε να μετριάσουμε.

Οι γυναίκες, και ατομικά και οργανωμένα, ήταν αυτές που κατάφεραν τα περισσότερα απ' όσα ήταν δυνατά τα τελευταία χρόνια, τα «μερίσματα ειρήνης», όπως τα λένε. Οι γυναίκες

είχαν ψάξει για κοινή γραμμή στις ζωές τους και σε επίπεδο μεταξύ των κοινοτήτων, και σε επίπεδο μεταξύ των συνόρων. Ενώ οι άντρες συγκεντρώνονται στην πολιτική του πολέμου, οι γυναίκες συγκεντρώνονται στην κοινότητα και στις εθελοντικές πολιτικές, στις πολιτικές με μικρό «π», ασχολούμενες με τα ανθρώπινα θέματα όπως το περιβάλλον, παιχνιδότοπους για τα παιδιά, η φροντίδα για τα παιδιά, την υγεία της οικογένειας, την μερική απασχόληση και την επούλωση των διαφωρών. Και το πιο σημαντικό, - άκουσαν τις ιστορίες των άλλων γυναικών, και έδωσαν σιγουριά και χώρο για τα πιστεύω τους.

Η εκπαίδευση ενηλίκων, και ειδικά οι τάξεις για γυναίκες, έπαιξαν ση-

μαντικό ρόλο στο έργο των γυναικών διαμέσων των συνόρων. Η καινούργια συνειδητοποίηση στις γυναίκες για το ότι παραδοσιακά είχαμε ξεγραφτεί από την ιστορία, δημιουργήσε την ανάγκη να διεκδικήσουμε και καταρτίσουμε την δουλειά μας με μια δημιουργική αλλαγή. Πρέπει περισσότερες γυναίκες να εμπλακούν σε θέσεις με δικαιώματα να παίρνουν αποφάσεις στην κοινότητα και να επαναευθυγραμμίσουν την πολιτική. Οι καινούργιοι «συμβουλευτικοί» νόμοι, που έχουν τεθεί σε ισχύ, είναι το πρώτο βήμα προς αυτό το σκοπό.

«Δίκτυο» είναι μια λέξη της δεκαετίας του 90, αλλά οι γυναίκες πάντα είχαν ένα τέτοιο σύστημα στις ζωές τους. Το γυναικείο οικογενειακό

δίκτυο μεγάλωσε σε κοινοτικό, μετά σε δίκτυο διαμέσων των κοινοτήτων των συνόρων και τώρα κατευθύνεται προς παγκοσμιοποίηση. Οι γυναίκες είναι δυνατές στα πιστεύω τους, αλλά ευαίσθητες στην κατανόηση τους και ελαστικές προς τις κινήσεις και τις αλλαγές. Ακριβώς ότι θα έλεγε και η γιαγιά μου για το ποιο είναι το κλειδί για ένα πετυχημένο γάμο και οικογενειακή ζωή! (Στο South Armagh λένε «πάρε σωστά τα μικρά πράγματα, και όλα τα άλλα θα έρθουν».)

Η Rola Hamed, από τη Ναζαρέτ, του Ισραήλ, μιλά για την παλαιστινιακή αραβική μειονότητα στον Ισραήλ:

«Το 1948 μετά που οι Εβραίοι νίκησαν τους Άραβες σε μια μάχη για έδαφος, ιδρύθηκε ο Ισραήλ. Ο Ισραήλ ιδρύθηκε βασισμένο στην ιδεολογία του Σιωνισμού και θεωρείται «εβραϊκό κράτος». Οι Παλαιστίνιοι που παρέμειναν στο Ισραήλ ονομάστηκαν από την κυβέρνηση «Άραβες Ισραηλινοί» και αποτελούν το 18% του πληθυσμού.

Από το 1948 οι Άραβες πολίτες, οι οποίοι ζούν στον Ισραήλ αγωνίζονται συνέχεια για ισότητα, ειρήνη και σεβασμό. Περίπου ένα εκατομμύριο πολίτες του Ισραήλ στερούνται των δικαιωμάτων τους μόνο και μόνο επειδή είναι αραβικής καταγωγής. Παγκοσμίως είναι άγνωστο ότι το 18% του πληθυσμού του Ισραήλ είναι Άραβες, λόγω του γεγονότος ότι η κυβέρνηση τους παραμελεί.

Οι Παλαιστίνιοι Άραβες στο Ισραήλ αποτελούσαν την πλειοψηφία των κατοίκων της Παλαιστίνης πριν από το 1948. Σαν αποτέλεσμα του πολέμου του 1948 και της ίδρυσης τους κράτους του Ισραήλ, τα 84% του

παλαιστινιακού πληθυσμού εκδιώχθηκαν και έγιναν πρόσφυγες. Αυτοί οι Παλαιστίνιοι που έμειναν, ανακάλυψαν ότι έχουν γίνει εβραϊκό κράτος.

Ο Ισραήλ δεν θέλησε ούτε να αφομοιώσει, ούτε να εντάξει τους Παλαιστίνιους πολίτες του. Μάλλον έχει φροντίσει να τους αποκλείσει από την κοινωνική ζωή του Ισραήλ, και να τους αφήσει παραμελημένους στα περιθώρια. Και ακόμη περισσότερο, στην παλαιστινιακή μειονότητα δεν επιτράπηκε κανένα σημαντικό επίπεδο ελέγχου πάνω στα δικά της ζητήματα, ενώ η κυβέρνηση ασκεί σοβαρό έλεγχο. Ταυτόχρονα, εμπόδισε την ανάπτυξη ξεχωριστών παλαιστινιακών θεσμών.

Οι Παλαιστινιακές αραβικές γυναίκες στο Ισραήλ - επίπεδα διάκρισης:

Η νομική κατάσταση των παλαιστίνιων γυναικών μέσα στο Ισραήλ είναι αποτέλεσμα πολιτικών, κοινωνικών και οικονομικών παραγόντων. Μερικοί από αυτούς τους παράγοντες κληρονομήθηκαν στην αραβική κουλτούρα και κοινωνία, ενώ άλλοι σχετίζονται με εξωτερικούς παράγοντες, οι οποίοι αφορούν στο γεγονός ότι η αραβική κοινωνία τοποθετείται στο περιθώριο του Ισραηλινού κράτους. Επομένως οι παλαιστίνιες γυναίκες στο Ισραήλ βρίσκονται όχι μόνο στο περιθώριο της εβραϊκής κοινωνίας, αλλά επίσης στο περιθώριο και των δυο κοινοτήτων.

Οι Παλαιστινιακές αραβικές γυναίκες και κοπέλες είναι το πιο αδικημένο μέρος του πληθυσμού, αντιμέτωπο με τρία επίπεδα διακρίσεων - πρώτα, ως Άραβες μέσα στο ισραηλινό κράτος και την εβραϊκή κοινωνία, δεύτερο, όπως και πολλές ισραηλινές γυναίκες, επειδή είναι γυναίκες στο Ισραήλ, και τρίτο, επειδή είναι γυναίκες στην παλαιστινιακή κοινωνία. Αυτή η κατάσταση τοποθετεί την παλαιστίνια γυναίκα σε μια πολύπλοκη, δύσκολη και χαμηλή θέση όσον αφορά τη νομική της κατάσταση στην κοινωνία, γεγονός το οποίο έχει εξαιρετικά σημαντικές επιπτώσεις στη δραστηριοποίηση και την εμπλοκή σε όλους τους τομείς των κοινωνικών συστημάτων».

Η Tally Gur από το Bat Shalom (of the Jerusalem Link) της Ιερουσαλήμ, καταθέτει τη δική της μαρτυρία:

«Γεφυρώνοντας τα εθνικά σύνορα

«Τι είδος όνομα είναι Rola; Είναι ξένη; Ααα, αυτή έχει ισραηλινό διαβατήριο...» Αυτή ήταν η αντίδραση της υπαλλήλου του ταξιδιωτικού γραφείου, όταν τηλεφώνησε για να πει ότι τα εισιτήρια μας για τη Κύπρο έχουν φτάσει. «Με συγχωρέτε!» απάντησα σοκαρισμένη. «Τι εννοείτε; Αυτή ΔΕΝ είναι ξένη, είναι από εδώ, ακριβώς όπως εσένα κι εμένα».

Δεν μπορώ και δεν θα τολμούσα να μιλήσω εκ μέρους των Παλαιστίνιων στο Ισραήλ. Μπορώ και θέλω να εξηγήσω ορισμένα πράγματα με σκοπό να τονίσω πόσο καλά χτισμένα και προεκτικά σχεδιασμένα είναι τα εθνικά σύνορα μεταξύ των Ισραηλινών και Παλαιστίνιων, που ζουν στο Ισραήλ και τι κάναμε εμείς σαν γυναίκες, τι μπορούμε να κάνουμε και ακόμη προσπαθούμε όσο καλύτερα μπορούμε, για να τα γεφυρώσουμε.

Γεννήθηκα σε μια σιωνιστική οικογένεια, σαν τις περισσότερες οικογένειες που γνώρισα σαν μεγάλα.

Ποτέ δεν άκουσα ούτε μια λέξη, ούτε από τους γονείς μου, ούτε από τους καθηγητές μου στο δημοτικό σχολείο και στο γυμνάσιο για τη παλαιστινιακή Nakba, τους πρόσφυγες του 1948, ή για τους Παλαιστίνιους, που ζούνε στα χωριά και στις πόλεις δίπλα μας, μέχρι που έφτασα στην 11η τάξη. Ήμουν πλέον 17 χρονών, με κάποιες πολιτικές και ιδεολογικές αντιλήψεις, όταν ο καθηγητής μου έγραψε στο μαύρο πίνακα τον τίτλο ενός βιβλίου που έπρεπε να μελετήσουμε: «Οι Άραβες πολίτες του Ισραήλ».

Τώρα πια, ελπίζω, θα μπορούσατε να καταλάβετε την μοναδικότητα και την πολυπλοκότητα της κοινωνίας μας, και τα εμπόδια επικοινωνίας, και ας μην υπάρχουν φυσικο-γεωγραφικά σύνορα μεταξύ μας. Ενώ η Rola υποχρεώθηκε να μάθει όλα για το Ισραήλ, για την κληρονομιά του, τον πολιτισμό και την εβραϊκή ιστορία - συμπεριλαμβανομένου και του εθνικού ύμνου (HA'TIKVA), ο οποίος βασικά αρνείται την ύπαρξη της στο Ισραήλ, η εβραϊκή χώρα - εγώ επίσης «υποχρεώθηκα» να μάθω τα πάντα μόνη μου, αφού δεν υπήρχε κανείς να απαντήσει στις ερωτήσεις μου και να μου δώσει την παραμικρή πληροφορία.

[Η Rola μάλλον θα μιλήσει περισσότερο για το Bat Shalom στο Βορρά... και για τα μέλη του. Στο σεμινάριο θα δώσουμε αντίγραφα του άρθρου «The peace Tent» της Gina, μέλος του Bat Shalom.]

Η εμπειρία μου με το Bat Shalom αποδεικνύει ότι οι ισραηλινές και οι παλαιστίνιες γυναίκες μπορούν να μιλήσουν δυνατά με μια φωνή και να μοιραστούν το ίδιο όραμα για το κοινό μας μέλλον. Αυτές μπορούν, και εμείς με τη Rola συμμετείχαμε σ' αυτό, να διαμαρτυρούνται ενάντια στην κατοχή του 1967, να υποστηρίζουν και να συμπαραστέκονται στις παλαιστίνιες μητέρες, αδελφές και θυγατέρες, στις οικογένειες μαρτύρων και από τις δυο πλευρές ως επίσης και να δείχνουν αλληλεγγύη ο ένας στον άλλο σαν άτομα.

Είμαστε ενωμένες στον εξακολουθητικό μας αίτημα για αποχώρηση από το Νότιο Λίβανο, με τον ίδιο τρόπο που εξακολουθούμε να πολεμούμε σήμερα για να ακουστεί η φωνή μας: «Σταματήστε τη κατοχή, τη βία, τον ρατσισμό, τους σκοτωμούς αθώων ανθρώπων στις κατεχόμενες περιοχές και τις δολοφονίες δεκατριών πολιτών, Ισραηλινών Παλαιστίνιων, από τις αστυνομικές δυνάμεις του Ισραήλ.»

Bint al-Jail

Σημείωση: Είμαι γυναίκα

Σημείωση: Είμαι δυνατή γυναίκα.

Οι διακρίσεις δεν με συντρίβουν, και ο ρατσισμός δεν με εξασθενίζει. Απαιτώ την ισότητά μου μαζί σου στο όνομα της δικαιοσύνης και της ελευθερίας.

Επειδή έχω αποδείξει τον εαυτό μου σε όλους τους τομείς της ζωής,

Και όταν ξεπρόβαλα στον κόσμο, αποφάσισα να αλλάξω την βάση της εκπαίδευσής μου.

Σημείωση: Ο πατέρας μου, από ένα πατριαρχικό χωριό και όχι από σύγχρονη πόλη,

Μου έμαθε τυφλή υπακοή πριν μου μάθει ανάγνωση και γραφή.

Σου αρέσουν τα γυναικεία μου λόγια;

Τότε σημείωσε στην «πρώτη σελίδα»

Δεν μισώ και δεν κατηγορώ κανένα ψεύτικα,

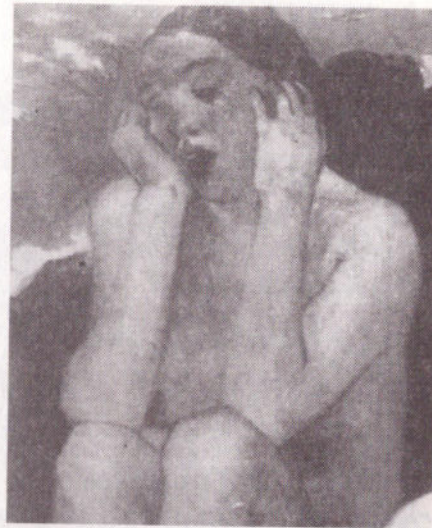
Αλλά εάν με αρπάξουν «θα φάω τη σάρκα του βιαστή»

“Πρόσεξε... φυλάξου... από την εξέγερσή μου και από την οργή μου!”

Σημείωση: Θα ζήσω και πεθάνω δυνατή.

Η Rada Stakic-Domuz, Σέρβα από τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, του Medica Women's Association, μεταξύ άλλων, ανέφερε:

“Για μένα προσωπικά, η ύπαρξη του ενδο-κρατικού συνόρου που διαχωρίζει τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, αντιπροσωπεύει μια νέα πραγματικότητα στην οποία είμαι αναγκασμένη να προσαρμοστώ. Για μένα και την οικογένειά μου, (τα παιδιά και το σύζυγο μου), ο διαμελισμός της χώρας σε δύο μέρη είναι και απαράδεχτος και αφύσικος. Είμαι Βόσνια Σέρβα και προέρχομαι από μια πόλη όχι πολύ μακριά από την πόλη Zenica στην οποία ζω τώρα, στο κεντρικό μέρος της (Βοσνιο-Κροατικής) Ομοσπονδίας. Αλλά τώρα, είμαι μέλος μιας μειονότητας, είμαι

μια “Άλλη”. Αισθάνομαι ότι εγώ - και άλλοι όπως εμένα - τιμωρούμαι επειδή παρέμεινα σ’ ένα τόπο όπου θεωρούμαι “ξένη” και επειδή δεν αποδέχθηκα τα εθνικιστικά καλέσματα για ομογενοποίηση και λέγοντας μου ότι έπρεπε να πάω με το “δικό μου έθνος” στη Δημοκρατία της Σερβίας.

Πάντα αισθάνομαι κάποια πικρία, όταν ακούω τις λέξεις “Δημοκρατία της Σερβίας” (που είναι πολιτικά λανθασμένος όρος γιατί δεν είναι και δεν πρέπει να θεωρείται “Δημοκρατία”) ή όταν ακούω να αποκαλούν την Ομοσπονδία όπου ζω “Βοσνιο-Κροατική Οντότητα”. Νοιώθω απώλεια που οι πόλεις και οι κοινότητές μας, που κάποτε ήταν πολυεθνικές, έχουν μετατραπεί σε τόπους με 90% του πληθυσμού από τη μια εθνότητα ή την άλλη, ενώ ο υπόλοιπος πληθυσμός υποτιμάται και αναφέρεται ως οι “Άλλοι”. Αυτή δεν είναι η Βοσνία-Ερζεγοβίνη στην οποία μπορώ να αισθάνομαι άνετα, ή όπου μπορώ να δώσω ένα καλό μέλλον στα παιδιά μου, όταν σκέφτομαι την εκπαίδευση και όλη την απογοήτευση που θα έχουν ως αποτέλεσμα του γεγονότος ότι ανήκουν σε “μειονότητα”.

Μετά το Dayton, οι γυναίκες ήταν οι πρώτες που προσπάθησαν να περάσουν το ενδο-κρατικό σύνορο. Διεθνείς οργανισμοί διαδραμάτισαν κρίσιμο ρόλο στην αποκατάσταση των επαφών μας, στη διαμοιρασμένη χώρα. Στα πρώτα χρόνια μετά τον πόλεμο, μας παρέιχαν δωρεάν συγκοινωνία. Οι πρώτες επίσημες συναντήσεις μεταξύ γυναικείων οργανώσεων στα δύο μέρη οργανώθηκαν και υπο-

στηρίχθηκαν από διεθνείς οργανισμούς όπως ο Oxfam και ο Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη.

Μ’ αυτό τον τρόπο, μια ομάδα από τη δική μας οργάνωση Medica Women's Association, στην Ομοσπονδία Βοσνίας-Ερζεγοβίνης επισκέφθηκε τη γυναικεία οργάνωση “Duga” στη Δημοκρατία της Σερβίας. Ήταν Μάιος του 1995, μόνο πέντε μήνες μετά το τέλος του πολέμου. Δεν νοιώσαμε εχθρότητα ή μια για την άλλη. Όλες μας είδαμε τον πόλεμο σαν μια τεράστια καταστροφή και ότι οι γυναίκες ήταν εκείνες που είχαν υποστεί τις τραγικές του συνέπειες. Όπως ήταν φυσικό, υπήρχε κάποια πίκρα ή θυμός, που όμως δεν εκφράστηκαν σ’ εκείνη την πρώτη συνάντηση. Θάλεγα ότι είμαστε (και είμαστε ίσως ακόμα) σε κατάσταση σοκ, από όλα όσα είχαν συμβεί.”

Η Aldijana Trbonja, του Association “Zena BiH”, από τη Βοσνία Ερζεγοβίνη, μεταφέροντας τη δική της εμπειρία, πρόσθεσε:

“Εγώ θα επικεντρώσω την παρουσίασή μου στην πόλη μου τη Mostar και τη γύρω περιοχή της Ερζεγοβίνης. Η Mostar είναι πολύ ειδική περίπτωση και επηρεάστηκε και ακόμη και τώρα επηρεάζεται από τα γεγονότα στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη με ένα διαφορετικό τρόπο από τις άλλες πόλεις.

Πριν από τον πόλεμο, η Mostar είχε πληθυσμό 76.000, από τους οποίους το 34% ήταν Βόσνιοι (Μουσουλμάνοι), το 29% Βόσνιοι Κροάτες, το 19% Βόσνιοι Σέρβοι και το 18% άλλοι. Το 1990, μετά από τις πρώτες πολυκομματικές εκλογές, το Δημο-

τικό Συμβούλιο της Mostar αποτελούνταν από αντιπροσώπους των τριών κύριων εθνικών κομμάτων - SDA, HDZ και SDS. Τον Απρίλιο του 1992, οι Σέρβοι εθνικιστές άρχισαν να βομβαρδίζουν τη Mostar και κατέλαβαν το ανατολικό τμήμα της πόλης. Σε ανταπόκριση, τον ίδιο χρόνο, ο στρατός του HVO (Κροάτες) μαζί με το Βοσνιακό στρατό έδιωξαν τους Σέρβους από το ανατολικό τμήμα της πόλης. Οι Σέρβοι της Mostar βρέθηκαν σκορπισμένοι παντού και πολλοί από αυτούς στην ανατολική Ερζεγοβίνη.

Το Μάιο του 1993 ξέσπασε η διαμάχη μεταξύ των Κροατών και των Βοσνίων. Η Συμφωνία ειρήνης της Ουάσινγκτον το Φεβρουάριο του 1994, έβαλε τέλος στη διαμάχη μεταξύ Κροατών και Βοσνίων. Αλλά η φυσική διαχωριστική γραμμή στην πόλη έμεινε σαν ένα αόρατο, ψυχικό σύνορο. Δημιουργήθηκε και ένα άλλο σύνορο από τη Συμφωνία ειρήνης του Dayton το 1995, το οποίο μοίρασε ολόκληρη τη χώρα σε Μουσουλμάνο-Κροατική Ομοσπονδία και Σερβική οντότητα, (Republika Srpska - RS). Η Mostar μένει στη στην Ομοσπονδία αλλά η διαχωριστική γραμμή με τη Σερβική οντότητα μοιράζει την Ερζεγοβίνη στα δυο και περνά μερικά χιλιόμετρα μακριά από την πόλη.

Μετά τον πόλεμο, ολόκληρη η πόλη Mostar τέθηκε υπό τη διοίκηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Υποτίθεται ότι θα γινόταν πρότυπο για λύση των διαφορών, αλλά αυτό δεν έγινε. Όπως το Δημοτικό Συμβούλιο και όλες οι υπηρεσίες, έτσι και όλοι οι κάτοικοι της Mostar και της περιο-

χής, ήταν μοιρασμένοι.

Αλλά τα σύνορα που υπήρχαν δεν ήταν εμπόδιο για τις γυναίκες. Κατευθυνόμενες από τα αισθήματα και τα ένστικτα τους, οι γυναίκες ήταν αυτές που πέρασαν από τη μια πλευρά της πόλης στην άλλη και από την Ομοσπονδία της ΒΕ στη Republika Srpska και αντίστροφα. Τίποτα και κανένας δεν μπορούσε να τις σταματήσει. Και τότε και τώρα πρέπει να πω, οι γυναίκες ήταν και είναι πιο τολμηρές και περισσότερο ανεκτικές από τους άνδρες. Με τις συνδιασκέψεις των γυναικείων μη κυβερνητικών οργανώσεων, όλες οι γυναίκες της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης ήρθαν ξανά σε επαφή.

Τώρα έχει ξεκινήσει σταδιακά η διαδικασία επιστροφής των προσφύγων και των εκτοπισμένων στην Ερζεγοβίνη και ειδικά στη Mostar. Κάποιοι Βόσνιοι Σέρβοι επιστρέφουν στην Ομοσπονδία και κάποιοι Βόσνιοι Κροάτες πηγαίνουν πίσω στη Republika Srpska. Εγώ προσωπικά χαίρομαι πάρα πολύ γι’ αυτό. Ξέρω ότι ούτε η Mostar, ούτε η Ερζεγοβίνη θα είναι όπως ήταν πριν τον πόλεμο. Αλλά όλοι μας πρέπει να αναζητήσουμε ένα καλύτερο αύριο όποια και να είναι η οντότητα στην οποία ζούμε, και πρέπει να ξεχάσουμε το πρόσφατο αιματηρό παρελθόν.”

Η Τουρκοκύπρια Sevgul Uludag, του Women's Research Centre, στη δική της παρέμβαση, παρατήρησε:

«Η Κύπρος, ένα νησί με στρατηγική θέση, πάντα ήταν ο στόχος ξένων και ιμπεριαλιστικών δυνάμεων, οι οποίες ήθελαν να το χρησιμοποιούν σαν το οχυρό τους στη Μέση Ανατολή. Έβλεπαν το νησί σαν το «κλειδί» προς τη Μέση Ανατολή και κατά τη διάρκεια της ιστορίας του -

πάνω από 9 χιλιάδες χρόνια - η Κύπρος έχει κατακτηθεί κατά καιρούς από τους Φοίνικες, τους Βενετσιάνους, τους Λουζινιάνους, τους Βρετανούς, τους Οθωμανούς, τους Έλληνες κ.α.»

Πώς νιώθω για τα σύνορα, στην Κύπρο

Τα δικά μου προσωπικά αισθήματα για τα σύνορα που υπάρχουν σήμερα στην Κύπρο, είναι ότι εγώ στην ουσία ζούσα ακριβώς σ’ αυτά από το 1963. Θυμάμαι πως η οδός μου μοιράστηκε εκείνη τη χρονιά, όταν ήμουν 5 χρονών. Τα σύνορα μου δίνουν την αίσθηση της κλειστοφοβίας... Η Κύπρος είναι ένα μικρό νησί, το οποίο είναι μοιρασμένο στα δυο. Όπου και αν πάω, σύντομα φτάνω είτε στη θάλασσα, είτε στα σύνορα... Αυτό μας παίρνει τον χώρο που χρειαζόμαστε για να επιβιώσουμε.

Στην ουσία οι Τουρκοκύπριοι έχουν ζήσει σε απόλυτη απομόνωση, τις τελευταίες τέσσερις δεκαετίες. Τα σύνορα με κάποιο τρόπο ενισχύουν αυτή την απομόνωση. Η ταυτότητά μας δεν είναι ορατή για τον κόσμο, και ούτε μπορούμε να προσελκύσουμε τη χρηματοδότηση ή την συμπαράσταση, τις οποίες χρειαζόμαστε για να ενδυναμώσουμε τον αγώνα για ειρήνη, δημοκρατία και πολιτική κοινωνία. Τα σύνορα κλείνουν τον κόσμο γύρω μας, μη επιτρέποντας να εφαρμοστούν τα πιο βασικά μας ανθρώπινα δικαιώματα. Εάν είσαι εντελώς απομονωμένος, κανένας δεν γνωρίζει τι γίνεται στο δικό σου κομμάτι γης.

Τα σύνορα μου δίνουν επίσης την αίσθηση του σουρεαλισμού. Οι τουρκικές αρχές μου λένε ότι η ύπαρξη των συνόρων είναι κανονική, αλλά εγώ αρνούμαι να το δεχτώ. Αρνούμαι να τους δώσω «κανονικότητα», επειδή τα σύνορα με εμποδίζουν να συμφιλιώνομαι με το άλλο μισό του πληθυσμού, να συζητώ και επιχειρηματολογώ μαζί τους, να τους λέω τι σκέφτομαι και να ακούω αυτά που έχουν να πούνε. Εμποδίζουν τις ζωές μας να προχωράνε μαζί και αυτό μου προκαλεί πόνο. Τα σύνορα είναι έκφραση διαχωρισμού, εθνικισμού και милитарισμού. Επειδή στην κάθε πλευρά των συνόρων οι δυο πλευρές αντιμετωπίζουν, η μια την άλλη, με όλα και στρατιώτες. Όταν

περνάς τα σύνορα, περνάς στρατιωτική ζώνη. Τα σύνορα είναι σαν αγκάθι στην μέση της Κύπρου, θυμίζοντας μας συνέχεια ποιος έχει γράψει ιστορία για τους Κύπριους, τις συνωμοσίες, τον πόνο και τις πίκρες των ανθρώπων.

Διασχίζοντας τα σύνορα

Παρά την διαίρεση, ακόμα από την δεκαετία του 80, υπήρχαν πολλές πρωτοβουλίες να έρθουν οι γυναίκες, οι νέοι, οι εργαζόμενοι και οι άλλοι τομείς της κοινωνίας κοντά και να συμφιλιωθούν. Όλες αυτές οι πρωτοβουλίες φυσικά δεν θα λύσουν το πρόβλημα, αλλά θα βοηθήσουν στο να δημιουργηθεί μια ατμόσφαιρα αμοιβαίας κατανόησης και συμφιλίωσης μεταξύ των δυο κοινοτήτων.

Αλλά να περάσουμε τα σύνορα για να συναντήσουμε τους «άλλους», είναι για τους περισσότερους μια πολύ απογοητευτική και αποθαρρυντική εμπειρία. Μας δείχνει ποιος έχει τον πραγματικό έλεγχο στις ζωές μας.

Πρωτοβουλίες

Ακόμα από το 80, οι τουρκοκυπριακές μη-κυβερνητικές οργανώσεις και πολιτικά κόμματα, όπως η Επιτροπή ειρήνης, DGD, DEV-IS, KTAMS, TURK-SEN, YKB, the Women's Research Centre, Women's movement for Peace and a Federal solution, CTP, YBH είχαν συναντήσεις και διοργάνωναν δραστηριότητες με τους αντίστοιχούς τους. Αυτές οι ομαδικές δραστηριότητες ήταν με τις ελληνοκυπριακές μη-κυβερνητικές οργανώσεις και πολιτικά κόμματα όπως το Κυπριακό Συμβούλιο Ειρήνης, ΕΔΟΝ, ΠΟΓΟ, ΠΕΟ, ΑΚΕΛ, ΕΔΗ κ.α.

Γυναίκες από τις δυο πλευρές των συνόρων, συναντιόντουσαν σε διεθνή συνέδρια, εκδίδοντας κοινές δηλώσεις, στις συναντήσεις στο ξενοδοχείο Λήδρα Πάλας, στην νεκρή ζώνη υπό τον έλεγχο των ΗΕ, ή στο χωριό Πύλα, ένα από τα λίγα χωριά όπου Τουρκοκύπριοι και Ελληνοκύπριοι ζούνε μαζί, ή νότια ή βόρεια. Οι οργανώσεις Patriotic Women's Union, Women's Research Centre και Women's Movement for Peace and a Federal Solution, πρωτοπορούσαν στις επαφές μεταξύ γυναικών από τον Βορρά και το Νότο.

Οι γυναίκες συμμετείχαν ενεργά

στη διαδικασία λύσης του προβλήματος που ξεκίνησε στις αρχές της δεκαετίας του 90. Κατά τη διάρκεια αυτής της διαδικασίας σχηματίστηκε μια δικοινοτική γυναικεία ομάδα για να δει τον πόνο και τις πίκρες μέσα από τα μάτια των γυναικών. Μια άλλη ομάδα γυναικών ασχολήθηκε με τη βία στην οικογένεια, και γυναικείες μη-κυβερνητικές οργανώσεις από τις δυο πλευρές άρχισαν να συναντιούνται για πρώτη φορά για να συζητούν γυναικεία θέματα. Η δικοινοτική γυναικεία ομάδα για λύση του προβλήματος, άρχισε επισκέψεις διαμέσου των συνόρων και αυτή ήταν μια πολύ δυνατή εμπειρία γι' αυτούς που ποτέ δεν είχαν περάσει τα σύνορα από το 1974. Δραστηριότητες στη Μεσόγειο σχημάτισαν τη δικοινοτική γυναικεία ομάδα (Cyprus Link), ενώ ομάδες γυναικών από τις δυο πλευρές των συνόρων, έλαβαν μέρος σε διάφορες διεθνείς γυναικείες εκδηλώσεις, όπως το Women Waging Peace Global Network, το οποίο ξεκίνησε από το Harvard University. Γυναίκες από τις δυο κοινότητες έκαναν επίσης παρουσιάσεις της κοινής τους εργασίας σε διάφορες διεθνείς συναντήσεις.

Έχουν οι γυναίκες ειδικές δυνάμεις στο να δημιουργούν επαφές;

Αφού οι γυναίκες είναι προσανατολισμένες περισσότερο προς τις «ανάγκες» παρά προς τη «θέση», η απάντηση κάποιες φορές μπορεί να είναι - ναι, αυτές έχουν ειδικές δυνάμεις», αφού μπορούμε να βρούμε πολλούς πρακτικούς τρόπους συνεργασίας. Εάν οι γυναίκες μπορούν να υπερπηδήσουν τις «επίσιμες γραμμές» που επιβλήθηκαν από τους επίσημους των κοινοτήτων τους και να ξεπεράσουν τον εθνικισμό για να προσπαθήσουν να καταλάβουν τις ανάγκες και τις αντιλήψεις των άλλων, τότε αυτές μπορούν να βρουν και τρόπους για να δουλέψουν μαζί, για ειρήνη.

Οι ελπίδες μου σε σχέση με τα σύνορα

Εάν το κυπριακό πρόβλημα δεν λυθεί μέσα στα επόμενα μερικά χρόνια, τα σύνορα θα είναι ταφόπετρα για τους Τουρκοκύπριους, αφού ως μια εθνική κοινότητα αυτού του νησιού θα εξαφανιστούμε».

Η κ. Καίτη Οικονομίδου από τη Λευκωσία, απευθυνόμενη στις συνέδρους είπε:

«Συμμερίζομαι την επιθυμία της Sevgul, η οποία είναι και δική μου επιθυμία, να δω το νησί μας αποστρατικοποιημένο, όπου οι κοινότητες θα βρουν τους μηχανισμούς να συνεργαστούν ομαλά σε ένα πολιτικό πλαίσιο, το οποίο θα προσφέρει ένα ασφαλές περιβάλλον για τους πολίτες, για να ζουν ειρηνικά και με ευημερία.

Σε κάποιες κοινωνίες η λέξη «δικαίωμα» δεν έχει έννοια. Από αυτή τη βασική ιδέα της έννοιας, αρχίζουμε να καθορίζουμε την ταυτότητά μας σαν γυναίκες, την ύπαρξή μας, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις μας. Η γλώσσα, που χρησιμοποιούμε για να περιγράψουμε ποιοι είμαστε, είναι βασικής σημασίας, διότι καθορίζει ποιοι είμαστε, τι αναμένεται από μας και πώς να το κάνουμε.

Το κυπριακό πρόβλημα είναι σίγουρα βασικό πρόβλημα που επηρεάζει την ζωή μας, είναι ένα θέμα για το οποίο σκεφτόμαστε καθημερινά, διότι είναι στις καθημερινές ειδήσεις, είναι στους τίτλους των εφημερίδων, τα παιδιά το συζητούν στο σχολείο και είναι ένα βασικό θέμα συζήτησης στον ακαδημαϊκό και στο κοινωνικό τομέα. Το γεγονός ότι παραμένει άλυτο επηρεάζει βαθιά την ζωή μας και τις σκέψεις μας για το μέλλον, για το μέλλον των παιδιών μας. Πολλοί από μας πιστεύουν ότι η Κύπρος είναι ένας τόπος χωρίς ευκαιρίες για το μέλλον και πιθανόν χωρίς καθόλου μέλλον. Συμβουλευόμαστε τα παιδιά μας ανάλογα όταν πηγαίνουν στο εξωτερικό για σπουδές - να βρουν μια δουλειά και να μην επιστρέψουν στην Κύπρο.

Οι γυναίκες που είναι ενεργά μέλη πολιτικών κομμάτων, είναι ακόμα ένα παράδειγμα. Αναλόγως της κομματικής γραμμής, ο γυναικείος πληθυσμός του κόμματος θα έχει μια

ανάλογη άποψη του προβλήματος και της αντιμετώπισής του. Πολλές φορές γυναίκες από την ίδια κοινότητα είχαν έντονες διαφωνίες και δεν δίστασαν να εξασκήσουν φραστική και ψυχολογική βία η μια στην άλλη, λόγω της διαφορετικής τους άποψης στο «εθνικό πρόβλημα» και τον ορισμό του.

Δεν είναι ότι οι γυναίκες είναι λιγότερο εθνικιστές από τους άντρες.

Η κατασκευή του εχθρού έχει γίνει «τέχνη» στους καιρούς μας από τους πολιτικούς, των οποίων οι ορισμοί έχουν επιπτώσεις στις διεθνείς σχέσεις, οι οποίες αναπτύσσονται μεταξύ διαφόρων κοινωνιών. Γι' αυτό ο «εχθρός» ως κοινωνική κατασκευή καθορίζει τον κόσμο της πολιτικής, καθορίζει ακόμα τα σύνορα των διεθνών σχέσεων, των πολιτικών αποφάσεων, και απαντά σε ερωτήσεις ηθικής για το τι είναι σωστό και ηθικό να κάνουμε για τους ανθρώπους μας, την χώρα μας, τον κόσμο μας.

Η έννοια της υπευθυνότητας, την οποία αναπτύσσουμε εμείς σαν γυναίκες έχει να κάνει με την ανάγκη μας να εμπλακούμε σε τοπικό και διεθνές επίπεδο στις αποφάσεις που λαμβάνονται, που επηρεάζουν τις ζωές μας και το μέλλον μας.

Όλοι οι ρόλοι μας σαν μητέρες, σύζυγοι, εραστές, δάσκαλοι προέρχονται από τις δομές στις οποίες ζούμε και από τον τρόπο που αυτές εμφανίζονται στις κοινωνίες μας. Όλοι αυτοί οι ορισμοί είναι ανθρώπινες κατασκευές. Έχουμε φανταστεί όλα αυτά τα στοιχεία και συσχετίσεις για ταυτότητα και εθνικότητα, επειδή έχουμε ανάγκη να προσδιορίσουμε τα «σύνορά» μας και τον «κόσμο» μας μέσα σε θεσμοποιημένα κοινωνικά συστήματα. Καθορίζοντας σύνορα έχουμε τη δυνατότητα να απαιτούμε δικαιώματα ελευθερίας, εάν αυτά τα σύνορα παραβιάστηκαν.

Για τους σκοπούς αυτής της συνάντησης, νιώθω ότι έχουμε την ανάγκη οι ακαδημαϊκές αναλύσεις να εφοδιαστούν με αρκετές γνώσεις και κατανόηση του θέματος. Αυτοί από μας που θα κάνουν ένα βήμα έξω από τις διαφορετικές σχολές σκέψης, θα περάσουν σε ένα άλλο κόσμο, αυτό της δραστηριοποίησης. Μια δραστηριοποίηση η οποία έχει δημιουργηθεί πριν από δεκαετίες από γυναίκες που είδαν τα πράγματα

διαφορετικά και ένιωσαν ότι υπάρχουν πολλά περισσότερα από την παθητική αντίληψη αυτού που τους έλεγαν οι άλλοι, και ότι υπάρχουν άλλες αλήθειες εκτός από τις επίσημες, που αφομοιώθηκαν από την πλειοψηφία των κυβερνήσεων.

Προτείνω να ενδυναμώσουμε την εργασία των γυναικών, οι οποίες είναι ήδη στον τομέα του να φτιάχνουν γέφυρες με την άλλη πλευρά σε μια προσπάθεια να γνωρίσουν τους άλλους, να τους καταλάβουν και να βρουν τρόπους να συνεργαστούν, να μορφωθούν, και να αναπτύξουν τον εαυτό τους και τους άλλους, σε ένα καινούργιο τρόπο σκέψης συμφιλίωσης και συνεργασίας, και να δημιουργήσουν δομές, οι οποίες θα επιτρέψουν οι ιδέες τους, οι σκοποί τους και οι ελπίδες τους, να θεσμοποιηθούν μέσα στα πλαίσια αρχών όπως - συμμετοχή

στη δύναμη και κυβέρνηση, ισότητα και αξιοπρέπεια.

Εκτός από αυτό προτείνω την ίδρυση νέων θεσμών, οι οποίοι για πρώτη φορά θα γίνουν το μέσο για την πρόωση και την κοινωνική ανάπτυξη των γυναικών, μέσω ενός συνασπισμού συμπάρτασης και υποστήριξης, όπου ο καθένας προβλέπει για όλα και ο καθένας ενεργεί ως μέσο για όλα.

Όλες οι προηγούμενες προσπάθειες των γυναικών στην Κύπρο να ενωθούν σε μια θεσμοθετημένη μορφή έχουν αποτύχει για διάφορους λόγους. Ελπίζουμε και εκφράζουμε την πεποίθησή μας ότι αυτή την φορά θα πετύχει, κυρίως επειδή έχουμε ωριμάσει, έχει περάσει ο χρόνος, η αντιπαράθεση παραμένει στην ζωή μας, καταστρέφοντας ζωτικά μέρη της κατά καιρούς».

Ο Εκσυγχρονισμός Ως Κοινωνικός Προβληματισμός

Νίκου Τριμκλινώτη*

Εισαγωγικές Σκέψεις

Το άρθρο αυτό είναι γραπτή απόδοση, με ορισμένες μικρές αλλαγές και προσθήκες, εισήγησης που έγινε σε ημερίδα με θέμα «Ο Εκσυγχρονισμός στην Κύπρο: Η Ταλαιπωρία μιας Έννοιας» που διοργάνωσε το Intercollege Λεμεσού στις 16 του Μάρτη. Το θέμα μας απασχόλησε στο παρελθόν (*Εξ Υπαρχής*, Γενάρης 2001) και φαίνεται ότι θα μας απασχολήσει και στο μέλλον, αφού η έννοια βρίσκεται στο πολιτικό προσκήνιο επί μόνιμου βάσεως. «Εκσυγχρονισμός»: Έννοια χιλιοεπιπομένη, αντιφατική, σχεδόν χωρίς νόημα από τις υπερβολικές χρήσεις και καταχρήσεις. Έννοια ανοικτή για διαφορετικές ερμηνείες ανάλογα με την πολιτική, κοινωνική, οικονομική φιλοσοφία του καθενός. Όπως και άλλες έννοιες, π.χ. Δημοκρατία, Ελευθερία, Δικαιοσύνη, Ισότητα κ.τ.λ. Η αναφορά στο «σχεδόν» πιο πάνω έγινε γιατί υπάρχει ίσως και το ελπιδοφόρο: Εφόσον το αποτέλεσμα είναι σύγκρουσης, το τελικό αποτέλεσμα να είναι ελπιδοφόρο και θετικό.

Στην εισήγησή μου προτείνω να χρωματίσουμε τον «Εκσυγχρονισμό» σαν έννοια και να της δώσουμε συγκεκριμένη μορφή, ακριβώς για να κερδίσει και τις συνειδήσεις των πολιτών (όχι μόνο τον ηγετών). Θα είμαι πιο συγκεκριμένος. Προτείνω δύο κυρίαρχα στοιχεία σαν κριτήρια για ένα μοντέλο εκσυγχρονισμού στην Κύπρο, σαν Κοινωνικό Προβληματισμό, δηλαδή σαν Κοινωνικό Εκσυγχρονισμό:

- (1) Κοινωνική κριτική, και:
- (2) Πλείριος Εκδημοκρατισμός της Κυπριακής Κοινωνίας.

Η Δημοκρατική πρόκληση των Καιρών

Η αναζήτηση του νοήματος μιας πολιτικής και κοινωνικής έννοιας δεν είναι, ή τουλάχιστον δεν πρέπει να είναι αποκλειστικά θέμα

που απασχολεί τους λεγόμενους «ειδικούς», τους τεχνοκράτες και τους ακαδημαϊκούς. Αναφέρομαι σ' αυτό το ζήτημα με επίγνωση της ευρέως διαδεδομένης αντίληψης που εκφράζεται με τη φράση «ας το αφήσουμε για τους ειδικούς».

Η σημερινή πολιτική πραγματικότητα, κι εδώ αναφέρομαι σε μια οικουμενική τάση και πολιτική πρακτική όπου η ίδια η Πολιτική να διαφεύγει από την κοινωνική βάση, απομακρύνεται από την άμεση δημοκρατία. Υπάρχει η αντίληψη ότι η λαϊκή βούληση εξαντλείται σε εκλογικές αναμετρήσεις ανά πενταετία, κι εκεί όπου γίνεται αυτό ο πολίτης να μην έχει καν ουσιαστική επιλογή αφού οι υποψήφιοι εν πολλοίς εκφράζουν την ίδια ουσιαστικά πολιτική. Πάρτε για παράδειγμα τις εκλογές στις ΗΠΑ: ο Αμερικανός πολίτης είχε να επιλέξει μεταξύ Γκορ και Μπους. Δίκαια λοιπόν ο Νόαμ Τσόμσκι, ο γνωστός Αμερικανός διανοητής ερμηνεύει το εκλογικό αποτέλεσμα, με την αμελητέα διαφορά μεταξύ των υποψηφίων, σαν απόδειξη για την ανυπαρξία ουσιαστικής επιλογής.

Η ίδια η έννοια της «δημοκρατίας» σήμερα βρίσκεται σε αμφισβήτηση, κινδυνεύει να καταργηθεί, με την έννοια του ότι οι αποφάσεις απομακρύνονται όλο και περισσότερο από την λαϊκή βάση, από τον πολίτη. Στο όνομα της «παγκοσμιοποίησης» για παράδειγμα, ή της «ανταγωνιστικότητας», δικαιολογείται η αποκοπή των αποφάσεων από τον πολίτη και η μεταφορά τους σε «ειδικές επιτροπές», τα λεγόμενα «quangoes», χωρίς λογοδοσία και δημοκρατικό έλεγχο, σε συνόδους κλεισμένων των θυρών ή σε ανοικτές συσκέψεις προσαρμοσμένες για δημόσια παρακολούθηση.

Για την Μαρξιστική κριτική αναφορικά προς την ανάγκη περιεχόμενου αλλά και αναβάθμιση της δημοκρατίας αναφέρθηκα και σε προηγούμενο άρθρο και κατέληξα ότι χρειάζεται «να συγκεκριμενοποιηθεί η Αριστερή πρόταση για εκσυγχρονισμό με ολοκληρωμένο πρόγραμμα, με το οποίο να εκφράσει το όραμα για μια καλύτερη κοινωνία. Η ανάγκη για σε βάθος μελέτη των θεσμικών, συνταγματικών και διοικητικών

δομών με σκοπό την ριζοσπαστική μεταρρύθμιση, για να γίνουν πιο δημοκρατικές και να ανταποκριθούν καλύτερα στις ανάγκες της σύγχρονης ζωής προβάλλει πιο δυνατή παρά ποτέ» (*Εξ Υπαρχής*, Γενάρης 2001). Σήμερα προχωρούμε πάρα πέρα την συζήτηση μας για τη δημοκρατική πρόκληση.

Ο διαχωρισμός μεταξύ της «δημοκρατίας ως διαδικασία» και της «δημοκρατίας ως καθεστώτος» που τόσο ανάγλυφα αναλύει ο Καστοριάδης (2000: 261-288) οφείλει, πιστεύω, να ενταχθεί και στη συζήτηση περί εκσυγχρονισμού. Οι δημοκρατικές διαδικασίες είναι μεν μέρος, σημαντικό μάλιστα, ενός δημοκρατικού καθεστώτος, αλλά παραμένουν απλά μέρος του όλου. Η λεγόμενη «διαδικαστική δημοκρατία», για να έχει νόημα και να μην λειτουργεί ουσιαστικά ως μηχανισμός αποπλάνησης, νομιμοποίησης και κατάργησης της ουσιαστικής δημοκρατίας, προϋποθέτει τη σε βάθος παρέμβαση στην οργάνωση της κοινωνίας, ουσιαστική συμμετοχή στα κέντρα λήψης αποφάσεων, πλείρια προστασία των βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων κ.τ.λ. Ο Καστοριάδης (2000: 287) συνοψίζει ότι η δημοκρατία είναι «το καθεστώς εκείνο που προσπαθεί να πραγματώσει, στο μέτρο του εφικτού, την ατομική και συλλογική αυτονομία, και ταυτόχρονα το κοινό καλό κατά την αντίληψη της συγκεκριμένης κοινότητας».

Βέβαια, το συγκεκριμένο «δημοκρατικό μοντέλο», που επινοήθηκε τον 18-19 αιώνα, είχε μεν «δημοκρατικά» στοιχεία, αλλά υπήρχε τεράστια απόσταση μεταξύ της ιδέας που διατεινόταν ότι πρέσβευε και της κοινωνικής πραγματικότητας: Πλήρης αποκλεισμός των γυναικών, των μεταναστών που δεν ήταν «πολίτες», ενώ σε πολλές χώρες η έννοια του πολίτη μέχρι σχετικά πρόσφατα προϋπόθετε και κάποιου είδους περιουσία (π.χ. Βρετανία). Αυτό υπήρχε φυσικά και στην αρχαία Αθήνα με το επιπλέον στοιχείο του αποκλεισμού των δούλων (το σύστημα ήταν δουλοκτητικό).

Τονίζω ιδιαίτερα το ζήτημα του αποκλεισμού, όχι τυχαία: Αποτελεί κατά τη γνώμη μου ένα από τους πυλώνες πάνω στους οποίους χτίζεται και το

οικοδόμημα της δημοκρατίας, μιας έννοιας που χωρεί διαφορετικές ερμηνείες. Έχει, όμως, κάποια σταθερά στοιχεία, που αποτελούν τα ελάχιστα κοινά χαρακτηριστικά του όρου. Απαιτείται και ο συνεχής κοινωνικός εκσυγχρονισμός της δημοκρατικής ιδέας, όχι μόνο σε επίπεδο εννοιών, αλλά κυρίως θα έλεγα σε επίπεδο πρακτικής εφαρμογής του θεωρητικού πλαισίου.

Για το λόγο αυτό ο δημόσιος διάλογος έχει σημασία, για να επιστρέφει η πολιτική στην βάση.

Η Έννοια του Εκσυγχρονισμού Σήμερα

Ετυμολογικά ο όρος «εκσυγχρονισμός» έχει ενδιαφέρον γιατί συνδέεται με μια σειρά από άλλες έννοιες όπως κοινωνική αλλαγή, ανάπτυξη, πρόοδος, νεωτερισμός. Αν ανατρέξουμε στην αρχαία Ελλάδα θα δούμε ότι ο Θουκυδίδης μιλούσε για τους κινδύνους που περιείχε ο «νεωτερισμός», ενώ για τον ίδιο όρο στον Πλάτωνα ενυπήρχε πάντα η βία (της επανάστασης). Ο Αριστοτέλης στα Πολιτικά διαχωρίζει μεταξύ μεταβολής (ομαλής συνταγματικής αλλαγής) και στάσης, βίαιης αντισυνταγματικής αλλαγής (Αριστοτέλης 1990: 295-356).

Ο ορισμός που δίνεται στα Λεξικά για τον όρο «εκσυγχρονισμός» δεν είναι επαρκής. Για παράδειγμα στο Λεξικό Τεγόπουλου-Φυτράκη (1991), 5η έκδοση, «εκσυγχρονίζω» σημαίνει:

«εισάγω σύγχρονες μεθόδους στην παραγωγική διαδικασία/ εφαρμόζω στην πολιτική σύγχρονες αντιλήψεις.»

Στο Λεξικό Κοινωνιολογίας των Abercrombie, Hill and Turner (1991: 110) αναφέρεται:

«Η θεωρία του εκσυγχρονισμού (modernisation theory) ήταν ένα από τα κύρια υποδείγματα που χρησιμοποίησε η αμερικανική κοινωνιολογία για να ερμηνεύσει τις σφαιρικές διαδικασίες με βάση τις οποίες οι παραδοσιακές κοινωνίες έφτασαν στον σύγχρονο κόσμο.»

Ο Stuart Hall και οι συνεργάτες του (1995) αναλύουν τη διαδικασία εκσυγχρονισμού όχι σαν μια διαδικασία εκδυτικοποίησης και εκβιομηχανοποίησης, βάσει του μοντέλου της δυτικής Ευρώπης του 17ου αιώνα και εντεύθεν, όπως παραδοσιακά παρουσιάζεται, αλλά σαν formations, δηλαδή «σχηματισμούς», «διαμορφώσεις» και transformations, «μετασχηματισμούς», στον πληθυντικό αριθμό. Επομένως το σύγχρονο, το νεωτερικό, η νεωτερικότητα, δηλαδή η διεργασία που μας έφερε στην νεότερη ή σύγχρονη εποχή, δεν αναφέρεται απλώς σ' ένα χρονολογικό πλαίσιο αλλά σε μια βαθιά, μακρόχρονη, δομική και πολυσύνθετη διαδικασία. Αποτελεί τομή στην κοινωνία, αλλά το ουσιαστικό είναι ότι διαρκεί και συνεχώς εκβαθύνεται..

Όπως έχουμε επισημάνει και στο παρελθόν η όποια «αλλαγή» ή/και «ανάπτυξη» που συντελείται δεν πρέπει να συγχέεται με την ιδέα της «προόδου», δηλαδή την κατ' ανάγκη εξέλιξη προς τα εμπρός, ή τη μετάβαση από την ατελέστερη μορφή σε κάποια τελειότερη, τουλάχιστον για τη μάζα του πληθυσμού. Είναι πασίγνωστο ότι η ιδέα της αναπόφευκτης και βαθμιαίας γραμμικής «προόδου» από το «κατώτερο» στο «ανώτερο» είναι και απλοϊκή και αντι-διαλεκτική. Όπως είναι γνωστό η πρόοδος είναι πάντοτε προϊόν σύγκρουσης και κοινωνικών αγώνων, επομένως δεν είναι ποτέ ούτε δεδομένη ούτε αναπόφευκτη. Ο «εκσυγχρονισμός», όπως προτείνεται από τους διάφορους θιασώτες του, παρουσιάζεται και ως «πρόοδος» σε αντιδιαστολή με την «παράδοση» και την «συντήρηση»¹.

Τα Κυπριακά Δεδομένα

Έρχομαι τώρα στα «δικά μας» όπου ο όρος «εκσυγχρονισμός» έχει γίνει κτήμα όλων των πολιτικών δυνάμεων του τόπου. Θέλοντας να προσανατολίσω τη συζήτηση γύρω από τους άξονες που ανέφερα πιο πάνω, εξετάζουμε τώρα την Κυπριακή πραγμάτωση της ιδέας της δημοκρατίας. Η προτάσεις για εκσυγχρονισμό, επομένως, πρέπει να

αναλυθούν υπό το πρίσμα της σημερινής κοινωνικής πραγματικότητας και το ιδεατό, πλην όμως εφαρμόσιμο, κοινωνικό όραμα για εμβάθυνση και αναζωογόνηση της δημοκρατίας ως καθεστώς πέραν των διακηρύξεων.

Τα «Κενά» του Κυπριακού Δημοσίου Λόγου: Κοινωνική Κριτική που δεν γίνεται

Τα κενά του «δημοσίου λόγου» είναι τέτοια που πρέπει να προβληματιστούμε για τους όρους της όποιας «συζήτησης» γίνεται. Η συζήτηση περί εκσυγχρονισμού πρέπει να αρχίσει με αναφορά στη λεγόμενη «δημόσια σφαίρα» (Habermas 1992) στην Κύπρο: Η αδυναμία και η έλλειψη ενός δυναμικού δημοσίου λόγου που να προβληματίζει και να ασκεί ουσιαστική κοινωνική κριτική. Πιο κάτω σχηματικά παρουσιάζω κάποιες σκέψεις για ένα περίγραμμα των αδυναμιών μας σαν κοινωνικός σχηματισμός, σαν πολιτεία και σα λαός. Μέσω της κριτικής προσέγγισης βγαίνει ένα μοντέλο, ένα περίγραμμα εκσυγχρονισμού βασιζόμενο στις δύο παραμέτρους που ανέφερα στην αρχή της εισήγησής μου.

Λειτουργίες, Χρήσεις και Καταχρήσεις του Κυπριακού προβλήματος

Για να χρησιμοποιήσω μια προσφιλή έκφραση, όντως αποτελεί «αναχρονισμό» για τις διεθνείς σχέσεις το γεγονός ότι το Κυπριακό πρόβλημα παραμένει άλυτο. Ενώ όμως το Κυπριακό υπάρχει σαν διεθνές αλλά και σαν κοινοτικό πρόβλημα, λειτουργεί και χρησιμοποιείται (καταχρηστικά) και σαν εσωτερικό πολιτικό και κοινωνικό ζήτη-

μα ως μύθος στη διαμόρφωση της πολιτικής γνώμης, για την ανέλιξη πολιτικών και γίνεται επίκληση του κατά το δοκούν, για να αποτρέπονται συζητήσεις γύρω από άλλα κοινωνικά ζητήματα τα οποία και πρέπει και μπορούν να επιλυθούν.

Όταν τεθεί ένα ζήτημα για το οποίο κάποιος κυβερνητικός αρμόδιος δυσκολεύεται να κατανοήσει ή να επιλύσει, ή χειρότερα όταν διακυβευονται και συγκεκριμένα στεγανά, συμφέροντα ή νοοτροπίες (ως επί το πλείστον αναχρονιστικές και απαράδεκτες), τότε γίνεται επίκληση της «ιερής αγελάδας», π.χ. όταν καθυστερούσαμε να τροποποιήσουμε τον περί πολίτου νόμο, σύμφωνα με τον οποίο μόνο τα παιδιά που γεννήθηκαν εξ αρρενογονίας εδικαιούντο κυπριακή υπηκοότητα. Ο νόμος τροποποιήθηκε μόλις πέρυσι...

Λειτουργεί ως νομιμοποιητικός μηχανισμός για να «κλείνει» κοινωνικά ερωτήματα, να λογοκρίνει και να σταματά τον κοινωνικό προβληματισμό. Γίνεται χρήση του προβλήματος για να αμβλύνει τις ταξικές διαφορές και τα κοινωνικά χάσματα για χάριν της «εθνικής ομοψυχίας», ή για να ενώσει ενάντια στους «ξένους» μετανάστες. Γίνεται λοιπόν εθνικιστική κατάχρηση του Κυπριακού.

Κι όμως δεν υπάρχει πιο αναχρονιστικός από τον εθνικιστικό λόγο που θέλει «εθνική καθαρότητα»: Δεν υπάρχει στον κόσμο εθνικά αμιγές κράτος και αν γίνει, τότε είναι ρατσιστικό κατασκεύασμα. Τι σχέση έχουν αυτές οι ιδέες με τους σύγχρονους οραματισμούς; Είναι αποτέλεσμα του «σύγχρονου» ρατσισμού, εθνικισμού. Εξάλλου ο λεγόμενος «νεοφασισμός» είναι «σύγχρονο» φαινόμενο, αλλά αναπαλαιώνει παλιά και υποτίθεται ξεπερασμένα ερωτήματα².

Άκριτο Μοντέλο Ανάπτυξης

Αυτός είναι ένας τίτλος ενός μεγάλου κεφαλαίου:

• Το μοντέλο ανάπτυξης θέλει ριζική αναθεώρηση. Όχι μόνο οικονομικά, αλλά όσον αφορά τον σχεδιασμό και την οικολογία.

• Επικρατεί, δυστυχώς, το κίτς και η κακογουστιά γιατί δεν υπάρχει ορθολογιστικός σχεδιασμός. Πάρτε για παράδειγμα την πόλη μας, τη Λεμεσό...

• Η οικολογική καταστροφή συνεχίζεται ραγδαία και τα περιβαλλοντικά ζητήματα είναι πολύ χαμηλά στην ημερήσια διάταξη.

Κοινωνικό χάσμα: 70,000 κάτω από το όριο της φτώχειας. Εδώ δεν λαμβάνονται υπόψη οι 40,000 μετανάστες που σίγουρα ζουν σ' αυτό το επίπεδο.

Ανεπάρκεια και Αυταρχισμός του Κράτους

Ατροφικό Κοινωνικό κράτος:

• Δεν υπάρχει ΔΩΡΕΑΝ Σύστημα Υγείας. Οι προτάσεις για το Σύστημα Υγείας δεν γίνονται στη βάση οικουμενικών αγαθών αλλά με «συνεισφορά», ακόμη και από άτομα που δυσκολεύονται να πληρώσουν. Μόνο κάποιες κοινωνικές ομάδες θα εξαιρούνται. Στην Κύπρο, όπου το «εθνικό σύστημα υγείας» είναι υπό δημιουργία, πρέπει να επιμένουμε σε παροχές με βάση το σύστημα οικουμενικών αγαθών από την μια και την εξασφάλιση πόρων μέσω προοδευτικής φορολογίας από την άλλη.

• Η ευημερία των ατόμων της τρίτης ηλικίας, των συνταξιούχων, δεν αντικρίζεται σωστά από την πολιτεία, ενώ ελάχιστη συζήτηση γίνεται γύρω από το ζήτημα αυτό.

• Δεν υπάρχει Ανεργιακό επίδομα για όποιο δεν έχει καταβάλει κοινωνικές ασφαλίσεις.

Κρατισμός και Αυταρχισμός Εξουσίας

• Μια και μόνο επαφή με την κρατική γραφειοκρατία είναι αρκετή για να γευτεί κανείς την ανεπάρκεια και την αναποτελεσματικότητα που επικρατεί. Κι εδώ ανα-

φέρομαι στα υπουργικά κυβερνητικά τμήματα κι όχι τους ημικρατικούς οργανισμούς που μάχονται τώρα να ιδιωτικοποιηθούν. (Οι ιδιωτικοποιήσεις είναι μεταφορά πλούτου από το κράτος στην ολιγαρχία και καμιά σχέση δεν έχουν με τον εκσυγχρονισμό που προτείνω, είναι ακριβώς το αντίθετο)

• Ο Στρατός μας ενώ εξο-

πλίζει, «εκσυγχρονίζεται» οπτικά, λειτουργεί με πρότυπα αυταρχικά και αυθαίρετα. Ποίο το νόημα του συνθήματος «διψώ για αίμα Τουρκικό»; Σύνθημα που άκουσα επανειλημμένα πέρυσι στο ΚΕΝ. Θέλουμε στρατιώτες ή καννίβαλους;

• Ο λαϊκισμός έγινε καθημερινότητα. Όταν ο ίδιος ο κυβερνητικός εκπρόσωπος, που δεν πρόσκεινται στο κυβερνητικό κόμμα, χρησιμοποιεί όρους όπως «πολιτική τυμβωρυχία», τί να αναμένει κανείς;

• Η ανδροκρατία σ' όλες τις ανώτατες βαθμίδες της κυπριακής πολιτειακής και κοινωνικής ζωής και το γεγονός ότι κανένα μέτρο δεν λαμβάνεται πλην των γνωστών ευχολογίων, πρέπει να μας προβληματίσει σοβαρά.

Άλλα αναχρονιστικά στοιχεία είναι τα εξής:

- Ατροφικό Κράτος Δικαίου: Ημετεροκρατία και Νεποτισμός
- Ο αναχρονιστικός ρόλος της Εκκλησίας στο Κράτος: στην εκπαίδευση και στην πολιτική
- Ηγεμονία της ημιμάθειας και όποιου δηλώσει ειδικός.
- Ελλιπής έννοια του Πολίτη, Δημοκρατικό Κοινωνικό έλλειμμα.
- Στρουθοκαμηλισμός: Οι Τουρκοκύπριοι σαν να μην υπάρχουν.
- Ο Ρατσισμός στο Νησί μας.

Δημοκρατικό - Κοινωνικό έλλειμμα, Η «Απουσία» των Τουρκοκυπρίων από το Δημόσιο Λόγο

Ποία η εικόνα που δίνεται για τους Τουρκοκύπριους συμπατριώτες μας; Υπάρχει «επίσημη πολιτική» από το 1974 για επαναπροσέγγιση, για καλλιέργεια ενός πνεύματος συναδέλφωσης, αλληλοκατανόησης και γνώσης για την άλλη κοινότητα. Κάθε τόσο γίνονται και διάφορες διακηρύξεις σε επίσημο επίπεδο. Τί γίνεται, όμως, στην πράξη; Ποίο το συγκεκριμένο εκπαιδευτικό, κοινωνικό ή πολιτικό πρόγραμμα προς την κατεύθυνση αυτή;

Ρίχνοντας μια ματιά στη σχολική ύλη της Ιστορίας ή παρακολουθώντας κάποιες σχολικές «εθνικές εορτές», διερωτάται κανείς τι σχέση έχουν όλα αυτά με το σύγχρονο κόσμο; Ή ρίχνοντας μια ματιά στις εφημερίδες μας ή τα κανάλια μας, αναλογίζεται κανείς γιατί επικρατεί αυτό το χαμηλό επίπεδο και γιατί μας δίνουν τις «εικόνες»; Επίσης, γιατί αυτό το επίπεδο στα πολιτικά μπαλκόνια, ποιες είναι οι επικρατούσες αντιλήψεις; Γιατί συνεχίζονται οι χιλιοειπωμένοι, εθνοκεντρικοί και εθνικιστικοί λόγοι; Τα κλισέ για εσωτερική κατανάλωση, γιατί στο εξωτερικό αυτά δεν λέγονται, τα πλαστικά σημαϊάκια να κυματίζουν...

Τι πιο εκσυγχρονιστικό από το να εντάξουμε στον πολιτικό λόγο μας τις έννοιες της αποδοχής, ανεκτικότητας και αλληλοσεβασμού με συγκεκριμένα προγράμματα στην πολιτεία μας; Η οικουμενικότητα και οι παγκόσμιες αξίες γιατί αγνοούνται;

Ο επλεκτικός και άκριτος εξευρωπαϊσμός: Το ευρωπαϊκό Απάρχαιντ στην Κύπρο;

Ας πάρουμε το ζήτημα των μεταναστών εργαζομένων στην Κύπρο. Υπολογίζεται ότι υπάρχουν πέραν των 40,000. Ας αναλογιστούμε τα δικαιώματά τους, τις νοσοτροφίες που επικρατούν σήμερα γι' αυτούς, την στιγμή μάλιστα που όσοι Κύπριοι κατοικούν εντός Κύπρου περίπου οι μισοί αριθμός κατοικεί εκτός.

Με το σχετικά προκλητικό ερώτημα που έθεσα πιο πάνω, θέλω να συμπερίλαβω στην προβληματική περί εκσυγχρονισμού ένα ζήτημα που συστηματικά αγνοείται ή τουλάχιστον διαστρεβλώνεται, ή, στην καλύτερη περίπτωση, υποβαθμίζεται στο δημόσιο λόγο. Οι στάσεις, νοσοτροφίες και καθημερινές συμπεριφορές απέναντι σ' αυτούς που ονομάζουμε «αλλοδαπούς» (παρεμπιπτόντως στην Αγγλική μεταφράζεται σαν alien που σημαίνει και εξωγήινος) εντάσσεται στα πλαίσια της συζήτησής μας.

«Ευρωπαϊκό απάρχαιντ» λοιπόν; Ο όρος ανήκει στον Γάλλο διανοητή Ετιέν Μπαλιμπάρ, ο οποίος αναφέρεται στο «σύγχρονο φαινόμενο της ανάπτυξης ενός πραγματικού Ευρωπαϊκού Απάρχαιντ, που συμβαδίζει με τους τυπικούς θεσμούς της Ευρωπαϊκής ιδιότητας του πολίτη και συνιστά αποφασιστικό στοιχείο παρεμπόδισης της Ευρωπαϊκής οικοδόμησης ως δημοκρατικής κατασκευής (Balibar 2001: 28)».

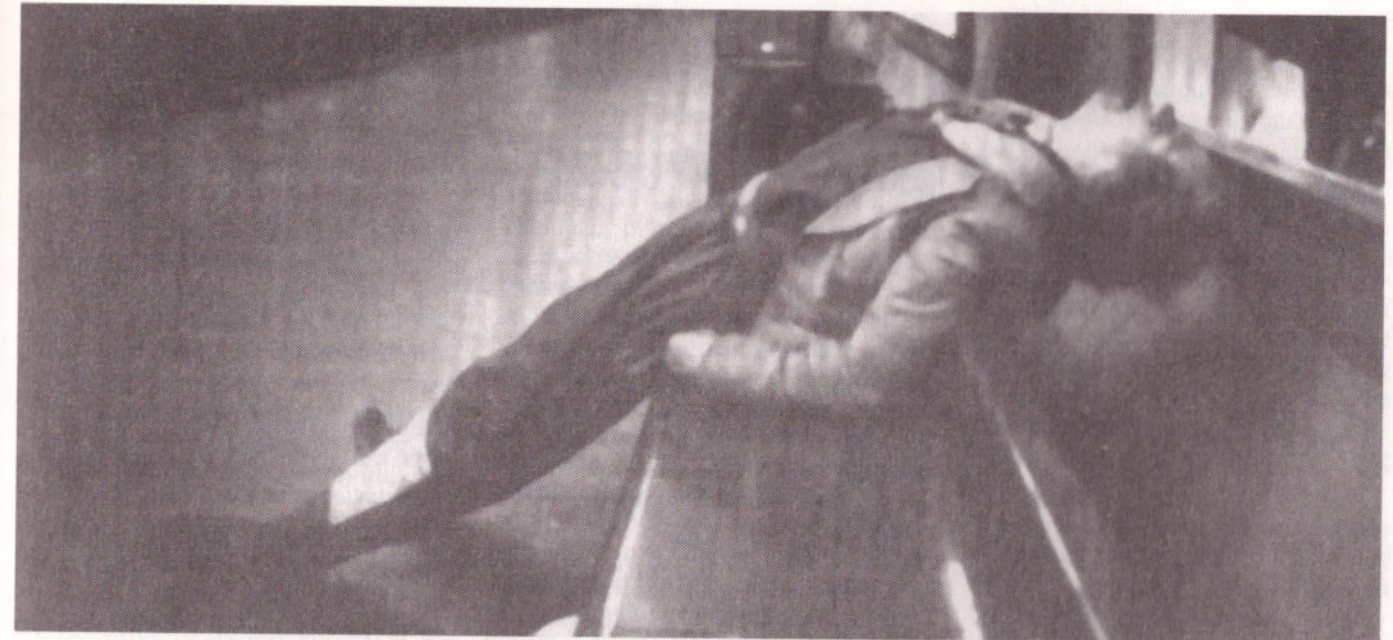
Ο επλεκτικός και άκριτος εξευρωπαϊσμός μας, δυστυχώς, βρίσκει

έκφραση και σ' αυτό τον τομέα. Όταν πρόκειται για αναβάθμιση και βελτίωση των βασικών δικαιωμάτων των πολιτών ή κοινωνικών ομάδων, η «ευρωπαϊκή μας πορεία» δεν γίνεται με τον ίδιο ζήλο. Όσον αφορά στα δικαιώματα των μεταναστών εργατών δυστυχώς όχι μόνο έχουμε «Ευρωπαϊκό Απάρχαιντ», αλλά τριτοκοσμικό Απάρχαιντ: υφαρπαγή ταξιδιωτικών εγγράφων από τους εργοδότες, απαράδεκτα ωράρια εργασίας, συμπεριφορά σαν να είναι «δούλοι», κακοί μισθοί, κατακράτηση μισθών κ.τ.λ.

Είναι πασιφανές, κι αυτό καταδεικνύεται και από την εμπειρία τόσο της Ευρώπης, όσο της Αμερικής αλλά και της Αυστραλίας, ότι αν δεν θέλουμε την γκετοποίηση και περιθωριοποίηση των μεταναστών, δηλαδή την ενίσχυση και διαιώνιση του «ευρωπαϊκού Απάρχαιντ» απαιτούνται συγκεκριμένα θεσμικά, νομοθετικά, οικονομικά και εκπαιδευτικά μέτρα. Η προστασία των μεταναστών ως μόνιμου πλέον και ευπρόσδεκτου στοιχείου που εμπλουτίζει την Κυπριακή κοινωνία και η ενεργός συμμετοχή τους στο κοινωνικό σύνολο είναι πλέον θέμα προτεραιότητας.

Αυτό που κάποιος μελετητής ονόμασε «διαλλακτική της μισαλλοδοξίας» (Κιτρομιλήδης 1979), εν μέρει ως αποτέλεσμα της ιστορικής κληρονομιάς, που άφησε η αποικιοκρατία και που θεμελιώθηκε μέσα στο οργανωμένο σύστημα της Κυπριακής πολιτικής ζωής, παρατηρείται σήμερα ως μια «εθνική» έλλειψη ανεκτικότητας. Ας μην μείνουμε εδώ όμως. Ας μην φορτώνουμε τις νοσοτροφίες μας και τις καθημερινές πρακτικές σε γεγονότα που έγιναν 40-50 χρόνια πριν, για να δικαιολογήσουμε τα αδικαιολόγητα. Ας αναζητήσουμε τα αίτια της απουσίας μιας σφριγηλής και κριτικής «κοινής γνώμης» και ουσιαστικού κοινωνικού διαλόγου μέσα στη «μικρή κοινωνία» μας. Ας εξετάσουμε τον ρόλο της εκπαίδευσης, που δίνει έμφαση στα τεχνικά και επαγγελματικά προσόντα, παρά στη διεύρυνση της κριτικής ικανότητας. Ή στις κοινωνικές μας δομές, τα ΜΜΕ και τους πλατύτερους οραματισμούς μας.

Κλείνω τη εισήγησή μου με τις εξής σκέψεις:

Να εξισωθεί ο όρος «εκσυγχρονισμός» με τον πλείριο κοινωνικό εκδημοκρατισμό. Αυτή είναι η πρόκληση: Η αναγκαιότητα της δημοκρατικής αναδόμησης, η αδήριτη ανάγκη να ανανεωθεί, να ενδυναμωθεί επιτέλους, η δημοκρατική κοινωνική παρέμβαση του πολίτη στις δομές εξουσίας. Η Κυπριακή κοινωνία διακατέχεται από ένα δημοκρατικό έλλειμμα, όχι με την έννοια ότι το τυπικό καθεστώς του Κυπριακού κράτους δεν είναι «δημοκρατικό», γιατί αναμφίβολα είναι και αναγνωρίζεται. Υστερεί, όμως, γιατί ακριβώς δεν έχει αναπτυχθεί επαρκώς ο «δημόσιος χώρος για συζήτηση» (public space), λόγω ιστορικών λόγων: Η συνεχής ύπαρξη του Κυπριακού, οι διενέξεις μεταξύ ελληνοκυπρίων και τουρκοκυπρίων από το 1960, δολοφονίες Ελληνο-κυπρίων και τουρκοκυπρίων υπερμάχων της Αριστεράς και της φιλίας, ψυχροπολεμικό κλίμα, διακρίσεις σε βάρος της Αριστεράς κ.τ.λ.

Χρειάζεται να αναπτυχθούν οι κοινωνικές ευαισθησίες και η κοινωνική κριτική. Εδώ είναι που τα λεγόμενα «κοινωνικά κινήματα», με πολύτιμες εμπειρίες από το εξωτερικό, έχουν ένα σημαντικό ρόλο να παίξουν. Αυτή είναι ακόμα μια πρόκληση για την κυπριακή Αριστερά, στην οποία και εναποθέτουμε τις ελπίδες μας.

1. Στο προηγούμενο μας άρθρο επισημάναμε το εξής: «Χωρίς να ισοπεδώνουμε τις ιδιαιτερότητες της κάθε πολιτικής παράδοσης μπορούμε να παρατηρήσουμε τις κάποιες κοινές προσεγγίσεις στις ευρωπαϊκές χώρες. Ο Μπλέρ κι ο Σρέντερ μιλούν για «πρόοδο» κι «εκσυγχρονισμό» (progress and modernisation), ενώ ο Σημίτης τονίζει το τρίπτυχο «Εξευρωπαϊσμός, Εκσυγχρονισμός και Ανάπτυξη», όταν αναγγέλλει περικοπές στο κράτος προνοίας. Ανάλογα γίνονται και στην Κύπρο, όταν οι εργοδότες προτείνουν την κατάργηση της ΑΤΑ. Οι «εκσυγχρονιστές» κατηγορούν τους αντιπάλους τους για «αναχρονισμό», «συντηρητισμό», «προσκόλληση στο τετριμένο και παραδοσιακό».

2. Ο «νεοφασισμός» αποτελείται από ιδεολογήματα και πολιτικές πρακτικές που εκφράζουν «συνέχεια» του φασιστικού και ναζιστικού φαινομένου μετά τη συντριβή του το 1945. Δηλαδή περιέχει το στοιχείο του νέου, γιατί σε ορισμένες του μορφές υπάρχει κατατεμαχισμός των διάφορων ομάδων που αποτελούν τους «σύγχρονους» φασίστες, πολλές φορές με βία μεταξύ τους, που ανταγωνίζονται για το ποιος θα είναι ο πιο «γνήσιος» φασίστας. Φασιστικές ομάδες σε πόλωση: η μια τάση είναι προς τον «εκσυγχρονισμό» με μια προσπάθεια για εκλεπτισμό και όχι τόσο «ακραίο» (μιλούμε για ιδεολογία και άρθρωση πολιτικού λόγου).

Βιβλιογραφία

- Abercrombie, Hill and Turner (1991) Λεξικό Κοινωνιολογίας.
- Αριστοτέλης (1990) «Book V», The Politics, Guild Publishing, London, σελ.: 295-356.
- Balibar, E. (2001) «Η Ευρώπη: Το ανέφικτο» μιας Ευρωπαϊκής Ιδιότητας του Πολίτη;» Ο Πολίτης, Τεύχος 84, Ιανουάριος 2001, σελ. 22-29.
- Habermas, J. (1992) The Transformation of the Public Sphere, Polity press, Cambridge.
- Hall, S., Held, D., Hubert, D., Thompson, K. (ed) (1995) Modernity, an Introduction to Modern Societies, Polity Press, Cambridge.
- Καστοριάδης, Κ. (2000) «Η Δημοκρατία ως διαδικασία και ως καθεστώς», Η Άνοδος της Ασημαντότητας, Ύψιλον, Αθήνα, σελ. 261-288.
- Kitromilides (1979) «The Dialectic of Intolerance» in Worsley, P. and Kitromilides, P. (ed.) Small States in the Modern World: Conditions for their Survival, Revised Edition, New Cyprus Association and Cyprus Geographical Association, Nicosia, Cyprus.
- Τερόπουλου-Φυτράκη (1991), Λεξικό, 5η έκδοση
- * Διδάκτωρ Κοινωνικών Επιστημών, Επίκουρος Καθηγητής, Intercollege

Σημ.: Οι απόψεις του κ. Τριμικλιανιώτη, όπως και του κ. Λαμάρη που ακολουθούν, έχουν ακουστεί στην ημερίδα, που οργάνωσε το Intercollege, με θέμα τον Εκσυγχρονισμό στην Κύπρο σήμερα.

Ο "εκσυγχρονισμός" στην Κύπρο του Σήμερα: Η ταλαιπωρία μιας Έννοιας

Γιάννου Λαμάρη*

Ασφαλώς εδώ δεν βρισκόμαστε σήμερα ως ειδικοί για να αναλύσουμε όρους και έννοιες, αλλά να διερευνήσουμε όλοι μαζί ένα ενδιαφέρον ζήτημα, όπως αυτό της ανάγκης εκσυγχρονισμού της κοινωνικής και πολιτικής ζωής του τόπου μας που φαίνεται πως προβάλλει πιο έντονα. Επιτρέψτε μου να εκτιμήσω πως η πρωτοβουλία αυτή του Intercollege αποτελεί ένα θετικό βήμα, μια μικρή συμβολή στην προσπάθεια του εκσυγχρονισμού, ο οποίος σίγουρα έχει να κάνει και με την ανάπτυξη του ποιοτικού διαλόγου, της συμμετοχής του πολίτη στην έκφραση άποψης και κατ' επέκταση την κοινωνική

συμμετοχή του ατόμου η οποία συνεχώς και λιγοστεύει στην εποχή μας. Επομένως κάποιες σκέψεις είναι που θα καταθέσω στην όλη συζήτηση, ως μικρή δική μου συμβολή για ένα μεγάλο ζήτημα.

- 40 χρόνια κουτσουρεμένης Κυπριακής Δημοκρατίας.
- Ένας Αιώνας πολυτάραχης ιστορικής διαδρομής.
- 27 χρόνια από το πραξικόπημα και την τούρκικη εισβολή και κατοχή με όλα τα συνεπακόλουθα της.
- Κατάρρευση αυτού που ζήσαμε ως υπαρκτός σοσιαλισμός.
- Μονοκρατορία των ΗΠΑ - νέα τάξη πραγμάτων - παγκοσμιοποίηση.
- Η προοπτική, για την Κύπρο, της Ε.Ε.

Με αυτά ως δεδομένα περάσαμε το κατώφλι του νέου αιώνα και έχουν στον ένα ή τον άλλο βαθμό τη δική τους επίδραση στις δικές μας εξελίξεις.

Ο 21ος αιώνας μας φέρνει αντιμέτωπους με έναν ώριμο καπιταλισμό.

Η παγκοσμιοποίηση της αγοράς, του χρήματος και του κεφαλαίου και η δημιουργία γιγαντιαίων οικονομικών αυτοκρατοριών δίνουν το στίγμα στον σύγχρονο κόσμο. Η Δεξιά έχει δείξει ότι δεν θέλει να έλθει σε αντιπαράθεση με τις αγορές και την

ηγεμονία τους. Οι όποιες αναφορές στον εκσυγχρονισμό, από μέρους τους, θεωρώ πως είναι σχηματικές ιδιαίτερα υπό το βάρος μιας οκτάχρονης διακυβέρνησης που επεσόρευσε σειρά από αδιέξοδα σ' όλους τους τομείς.

Για την Αριστερά, πολύ περισσότερο σήμερα μπροστά στο κενό μεταρρυθμιστικής πολιτικής, προβάλλει επιτακτικά η πάλη για μεταρρυθμίσεις που αμβλύνουν τις κοινωνικές ανισότητες, ενισχύουν το κοινωνικό κράτος, αναβαθμίζουν την πολιτική και τους αντιπροσωπευτικούς θεσμούς έναντι της ηγεμονίας των αγορών.

Ο όρος εκσυγχρονισμός επομένως είναι περισσότερο πολιτικός όρος - ανάγκη που το περιεχόμενο του είναι ανάλογο με την ιδεολογία και την πολιτική φιλοσοφία αλλά και τους πρωταρχικούς στόχους που θέτει η κάθε πολιτική δύναμη που τον χρησιμοποιεί.

Ο εκσυγχρονισμός της πολιτικής - κοινωνικής ζωής είναι ένα αίτημα στο οποίο σήμερα συμπυκνώνεται η αντίληψη της Αριστεράς και του κάθε σύγχρονου ανθρώπου για ένα άλλο μοντέλο οργάνωσης της κοινωνίας και της ζωής των πολιτών.

Δεν είναι μια αφηρημένη ρομαντική πρόταση. Είναι ένα ζήτημα που χρειάζεται να το παλέψουν οι εργαζόμενοι, οι νέοι, οι γυναίκες, οι πνευματικοί άνθρωποι και να το στηρίξουν οι αριστερές προοδευτικές πολιτικές δυνάμεις μέσα στην κοινωνία συγκρουόμενες με ισχυρές αντίθετες δυνάμεις.

Δυο ζητήματα - στοιχεία αυτών των σκέψεων

Το ένα αφορά στο ζήτημα της ανάπτυξης μιας δημοκρατικής κουλτούρας στην Κύπρο η οποία έχει άμεση σχέση με την προσέλκυση του πολίτη στη συμμετοχή, τη δράση και όχι την αποχή από τα δρώμενα.

Θα αναφερθώ σε μια μικρή πτυχή του ζητήματος του εκσυγχρονισμού, στη σχέση πολίτη - αρχών. Στην σημασία και το ρόλο που οι όποιες αρχές επιτρέπουν να έχει ο

πολίτης. Μπροστά στους Δήμους σήμερα βρίσκεται το ζήτημα μιας πιο ορθολογιστικής ανάπτυξης των πόλεων που ενδιαφέρει πρώτα και κύρια τον ίδιο τον πολίτη. Το πρόσφατο παράδειγμα της μονάδας αφαλάτωσης είναι χαρακτηριστικό, το ίδιο και ο τρόπος σύνδεσης της Φραγκλίνου Ρούσβελτ με την παραλιακή λεωφόρο, ή και η ίδια η παραλιακή λεωφόρος και η ανακατασκευή της, όπως επίσης και η χωροθέτηση της Μαρίνας. Ζητήματα τα οποία η κεντρική εξουσία επιχείρησε να σχεδιάσει και λύσει χωρίς τη γνώμη των Τοπικών Αρχών και πολύ περισσότερο έξω από κάθε αντίληψη περί σύγχρονων προσεγγίσεων για την ανάπτυξη των πόλεων. Ασφαλώς καμία από αυτές τις λύσεις δεν είχε την τύχη να υιοθετηθεί.

Αντίθετα, όταν ο Δήμος Λεμεσού αντιμετώπιζε άμεσα το ζήτημα αναβάθμισης της δημοτικής αγοράς, αξιοποίησης κάποιων κυβερνητικών κτιρίων, τα οποία θα δίδονταν στο Δήμο για αξιοποίηση και αναβάθμιση της Ακτής Ολυμπίων κ.ά., ενέπλεξε τους άμεσα ενδιαφερόμενους αλλά και τον οποίο πολίτη ενδιαφέρει, μαζί και τους οργανωμένους φορείς. Αυτή η συμμετοχή έχω την άποψη ότι συνέβαλε θετικά και βοήθησε στην αναβάθμιση της σχέσης πολίτη - αρχών και στη συμμετοχή του πολίτη στην ανάπτυξη της πόλης.

Η συμμετοχή στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων των οργανωμένων φορέων (νεολαίας, γυναικών, περιβαλλοντικών οργανώσεων, πολιτιστικών και επαγγελματικών οργανώσεων) που εφάρμοσε το νυν Δημοτικό Συμβούλιο έχω την γνώμη πως επίσης συμβάλει στην αναβάθμιση της συμμετοχής.

Το δεύτερο ζήτημα έχει σχέση με την ευρωπαϊκή προοπτική. Εδώ βρισκόμαστε αντιμέτωποι με μια μονόπλευρη προσέγγιση η οποία μάλιστα κρατεί τον πολίτη μακριά από την πραγματική διάσταση των πραγμάτων.

Η σύγχρονη τάση σήμερα είναι η κοινωνική Ευρώπη. Και όχι η νεοφιλελεύθερη Ευρώπη που θέλουν να βλέπουν οι εδώ κυβερνώντες.

Η τάση σήμερα είναι μια άλλη προβληματική για το ύψος της ανεργίας, το εισόδημα των εργαζομένων,

τη βιωσιμότητα της ανάπτυξης, το ζήτημα του περιβάλλοντος.

Ο εκσυγχρονισμός σήμερα δεν μπορεί να αφήνει στο περιθώριο τα θεμελιακά δικαιώματα του πολίτη, που χρειάζεται συνεχώς να αναγνωρίζονται και να προστατεύονται.

Είναι αδιανόητο κάποιος να αναφέρεται σε εκσυγχρονισμό της κυπριακής κοινωνίας και να μην ενεργεί προς την κατεύθυνση υπεράσπισης και διεύρυνσης της δυνατότητας κάθε πολίτη για ίσες ευκαιρίες πρόσβασης στην εργασία, την εκπαίδευση και την υπεράσπιση της υγείας του.

Χρειάζεται επομένως η απασχόληση να είναι πρωταρχικός πολιτικός στόχος του εκσυγχρονισμού, τα θέματα του περιβάλλοντος να μην είναι συμπλήρωμα της πολιτικής για εκσυγχρονισμό, αλλά βασικό, στοιχείο της, τα δημόσια αγαθά να αναδειχθούν ξανά και να προστατευθούν. Οι πιθανές ιδιωτικοποιήσεις να γνωρίζουμε ότι δημιουργούν τον μεγάλο κίνδυνο να χαθούν δημόσια αγαθά από αυτούς ακριβώς που τα έχουν και μεγαλύτερη ανάγκη.

Αυτά είναι σήμερα μέρος μιας σύγχρονης γραμμής σκέψης, γιατί ακριβώς συναποτελούν τη βιώσιμη λύση για το μέλλον. Αυτή η σκέψη είναι που κερδίζει έδαφος στις συνειδήσεις του πολίτη της Ευρώπης του σήμερα.

Με δεδομένη την νεοφιλελεύθερη δεξιά πολιτική της κυβέρνησης Κληρίδη - ΔΗΣΥ, το ΑΚΕΛ μέσα και από το συνέδριό του προτείνει σειρά συγκεκριμένων προτάσεων για τον εκσυγχρονισμό της πολιτικής και κοινωνικής ζωής για να κινηθεί το πολιτικό σκηνικό προς πιο προοδευτική κατεύθυνση.

Είναι μια πρόταση που απευθύνεται στις προοδευτικές και κοινωνικές δυνάμεις που συγκλίνουν στο αίτημα για μια προοδευτική αλλαγή.

Η κοινή δράση πάνω στο ζήτημα αυτό (ωστόσο) θα αποτελέσει τον "καταλύτη", γιατί προϋπόθεση για επιτυχία δεν είναι οι προτάσεις του ΑΚΕΛ ή οι όποιες προτάσεις, αλλά η δοκιμή στην πράξη αυτών των προτάσεων πάνω σε καθημερινή βάση.

* Μέλος της Κ.Ε. του ΑΚΕΛ - Δημοτικός Συμβούλος Λεμεσού

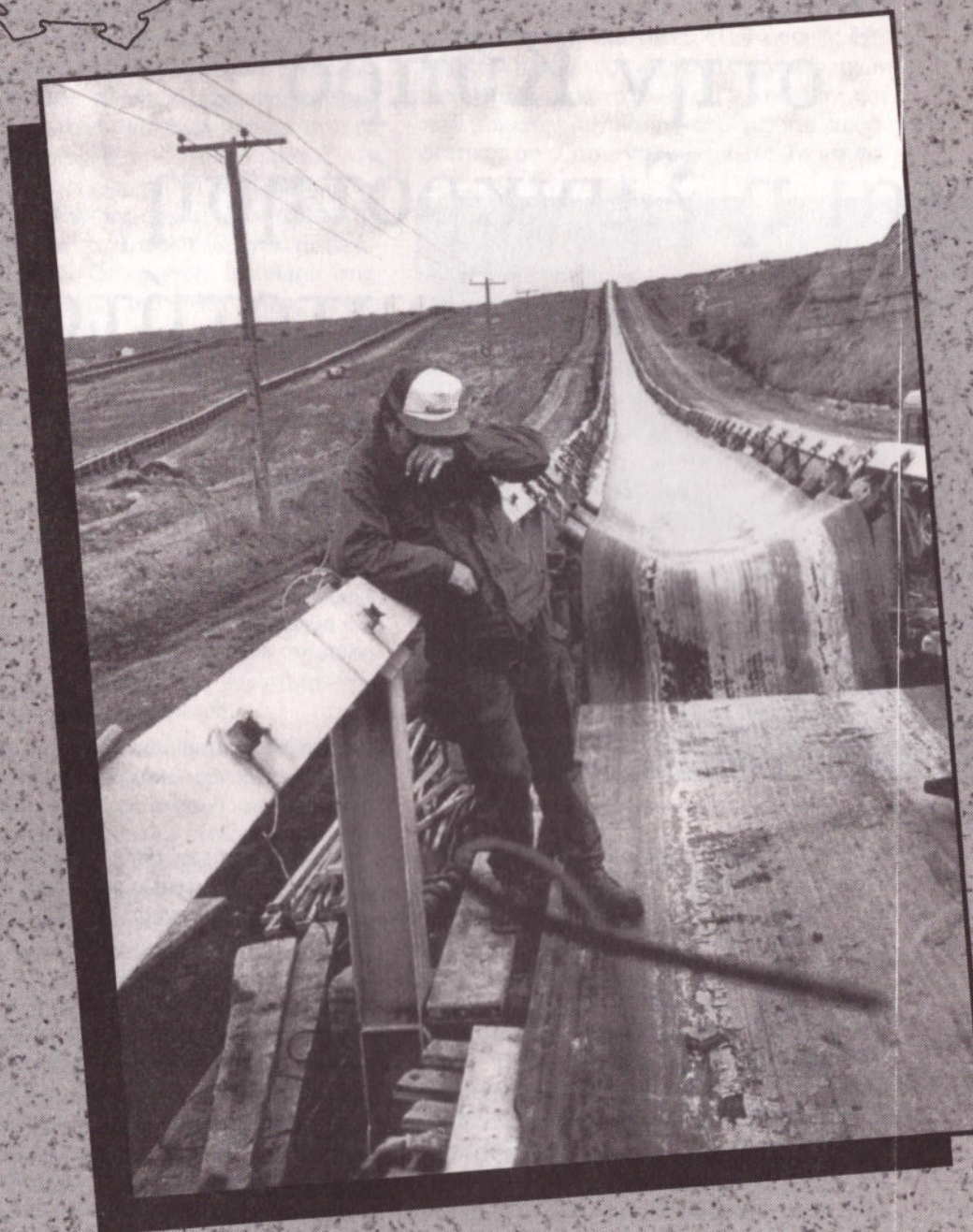

ΕΝΤΟΣ ΤΩΝ ΤΕΙΧΩΝ

Σελίδες θεωρητικής σκέψης και ανάλυσης

Η Μελέτη του
Ελληνικού
Εθνικισμού

Η καταστολή
της δυνατότητας
εμφάνισης του
κυπριακού
έθνους

Ο Κάισαρ Μαυράτσας ασχολείται με τη δημιουργία και ανάπτυξη του ελληνικού εθνικισμού στην Κύπρο.

Το θέμα της μελέτης του Αντρέα Παναγιώτου (δημοσιεύουμε το πρώτο μέρος) είναι «Η καταστολή της δυνατότητας εμφάνισης του κυπριακού έθνους στην Κύπρο τον 19ο αιώνα».

Η Μελέτη του Ελληνικού Εθνικισμού στην Κύπρο και η Συγκρότηση των Εθνικών Ταυτοτήτων

Γράφει ο **Καίσαρας Β. Μαυράτσας**

Εισαγωγή

Αναμφίβολα, ο εθνικισμός αποτελεί το κυρίαρχο στοιχείο στη σύγχρονη ελληνοκυπριακή πολιτική κουλτούρα. Με την εγκαθίδρυση της βρετανικής αποικιοκρατίας το 1878, ο ελληνοκυπριακός αλτρωτισμός άρχισε να παίρνει μαζικές διαστάσεις. Ως αντίδραση προς το ενωτικό κίνημα των Ελληνοκυπρίων, ξεκίνησε σταδιακά να εμφανίζεται ένας τουρκοκυπριακός εθνικισμός με αίτημα τη διχοτόμηση του νησιού σε εθνοτική βάση. Το κυπριακό πρόβλημα γεννήθηκε από τη σύγκρουση των δύο εθνικισμών και την εκμετάλλευση της εθνοτικής διαμάχης από τη βρετανική διοίκηση. Η ανεξαρτησία - η "κολοβή" ανεξαρτησία - του 1960 ήταν μια σαφώς ανορθόδοξη λύση, που δεν ικανοποίησε τους πόθους των Ελληνοκυπρίων που είχαν αγωνιστεί για την ένωση με την

Ελλάδα. Από το 1960-1974, η ένωση εξακολούθησε να είναι ο κυρίαρχος ιδεολογικός προσανατολισμός της ελληνοκυπριακής κοινότητας. Και αυτό, παρά το ότι η κυπριακή ανεξαρτησία είχε αρχίσει να γίνεται τρόπος ζωής, με μίαν ελληνοκυπριακή ελίτ να ελέγχει την κοινωνία, και παρά το ότι ο ελληνικός αλτρωτισμός έχασε την απήχηση που είχε στις μάζες κατά τη διάρκεια της στρατιωτικής δικτατορίας (1967-74) στην Ελλάδα. Σε συνάρτηση τόσο με τον τουρκοκυπριακό εθνικιστικό εξτρεμισμό και την πολιτική των υποκινητών του στην Τουρκία, όσο και τις επεμβάσεις των ελληνικών κυβερνήσεων, κυρίως της χούντας, ο ελληνοκυπριακός εθνικισμός οδήγησε στις δικαιοδικές συγκρούσεις της δεκαετίας του 1960 και έδωσε την αφορμή για την τουρκική εισβολή⁽¹⁾.

Ως αποτέλεσμα της καταστροφής του 1974, και περίπου μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1980, η ελληνοκυπριακή εθνικιστική ιδεολογία τέθηκε στο περιθώριο, ενώ πα-

ράλληλα παρουσιάστηκε μια άνοδος του Κυπριωτισμού, μιας κυπριοκεντρικής ιδεολογίας με κεντρικό άξονα τη διαφύλαξη της πολιτικής αυτονομίας της Κύπρου. Η υποχώρηση του εθνικισμού όμως ήταν προσωρινή. Η εθνικιστική ιδεολογία, με επίκεντρο μια έννοια της ελληνοκεντρικότητας, επέστρεψε στο πολιτικό και κυρίως το ιδεολογικό προσκήνιο, με διαφορετική όμως μορφή. Το εθνικιστικό αίτημα τώρα δεν είναι η ένωση με την Ελλάδα, αλλά η επαναβεβαίωση της ελληνικής ταυτότητας στο πλαίσιο μιας ανεξάρτητης πολιτείας με στενές πολιτιστικές και πολιτικές διασυνδέσεις με το ελλαδικό κράτος. Η εθνικιστική επιδίωξη, για να τεθεί διαφορετικά, είναι μια Κύπρος οργανικά ενταγμένη σ' ένα ενιαίο -αμυντικά, πολιτικά, πολιτιστικά-ελληνικό χώρο. Όπως έγινε ξεκάθαρο στις προεδρικές εκλογές του 1998, ο νέος αυτός εθνικισμός αποτελεί σήμερα βασικό στοιχείο όλων σχεδόν των ελληνοκυπριακών πολιτικών δυνάμεων. Ανεξάρτητα από το οριακό αποτέλεσμα των εκλογών, ο ουσιαστικός ηττημένος στο ιδεολογικό επίπεδο ήταν σίγουρα ο κυπριωτισμός. Έτσι ακόμα και το ΑΚΕΛ, έτσι, παρουσιάστηκε ως ένθερμος οπαδός του δόγματος του ενιαίου αμυντικού χώρου Ελλάδας - Κύπρου - για το οποίο, λίγους μόνο μήνες προηγουμένως, εξέφραζε σοβαρούς ενδοιασμούς, με το επιχείρημα ότι το δογμα υποβαθμίζει την κρατική οντότητα της Κυπριακής Δημοκρατίας και στρατιωτικοποιεί το κυπριακό πρόβλημα.

Πολιτικές, αλλά και ακαδημαϊκές συζητήσεις για τον ελληνοκυπριακό εθνικισμό συχνά παρουσιάζουν τέσσερα σοβαρά - και οπωσδήποτε αλληλένδετα, παρότι αναλυτικά ξεχωριστά - προβλήματα: Τη χρήση μη ικανοποιητικών, ή και αντιφατικών εννοιών. Την άγνοια για τα πορίσματα πρόσφατης επιστημονικής δουλειάς για τον εθνικισμό σ' άλλες κοινωνίες. Μιαν "επισκιασμένη" αντίληψη του παρελθόντος, που συνοδεύεται από μια παράλληλη απροθυμία να μάθουμε από τα "μαθήματα" της ιστορίας⁽²⁾. Και μίαν τάση να παραγνωρίζεται ο τρόπος με τον οποίο ο ελληνικός εθνικισμός στην Κύπρο έχει αλληλεπιδράσει με άλλες κοινωνικές δυνάμεις και συμπεριφέροντα στην κυπριακή κοινωνία. Βασικός στόχος του άρθρου είναι να συνδέσει, αντλώντας από τη διεθνή βιβλιογραφία, την ελληνοκυπριακή περίπτωση με ευρύτερα θεωρητικά ζητήματα στην ανάλυση του εθνικισμού, προσφέροντας έτσι κάποια εννοιολογικά και μεθοδολογικά στοιχεία που μπορούν να καθοδηγήσουν την αξιολογικά ουδέτερη εμπειρική μελέτη του ελληνοκυπριακού εθνικισμού, τόσο ιστορικά όσο και μορφολογικά.

Εννοιολογικές Δυσκολίες

Όπως σχεδόν κάθε θεωρητικός του εθνικισμού γρήγορα παραδέχεται, "τα έθνη" και "ο εθνικισμός" τοποθετούνται ανάμεσα στις δυσκολότερες και πιο φευγαλέες έννοιες στις κοινωνικές επιστήμες. Ο εθνικισμός έχει συνδεθεί με ένα ευρύ φάσμα άλλων πολιτικών ιδεολογιών, οικονομικών συμφερόντων και πολιτισμικών δυνάμεων, από τις πιο προοδευτικές στις πιο αντιδραστικές⁽³⁾. Το φαινό-

μενο παρουσιάζει μια υπερταξικότητα, ενώ το μόνο σταθερό στοιχείο φαίνεται να είναι η ύπαρξη ενός στρώματος διανοουμένων⁽⁴⁾. Η πολυπλοκότητα των ζητημάτων, επιπρόσθετα, οξύνεται από το γεγονός ότι οι κατηγορίες και τα σύμβολα του εθνικισμού είναι σχεδόν πάντα ηθικά, συναισθηματικά και πολιτικά φορτισμένα. Ως αποτέλεσμα, η ψυχρή και αδιάφορη ανάλυση καθίσταται εξαιρετικά δύσκολη, απαιτώντας συνεχή άσκηση σ' αυτό που ο Βέμπερ είχε χαρακτηρίσει ως αξιολογική ουδετερότητα⁽⁵⁾.

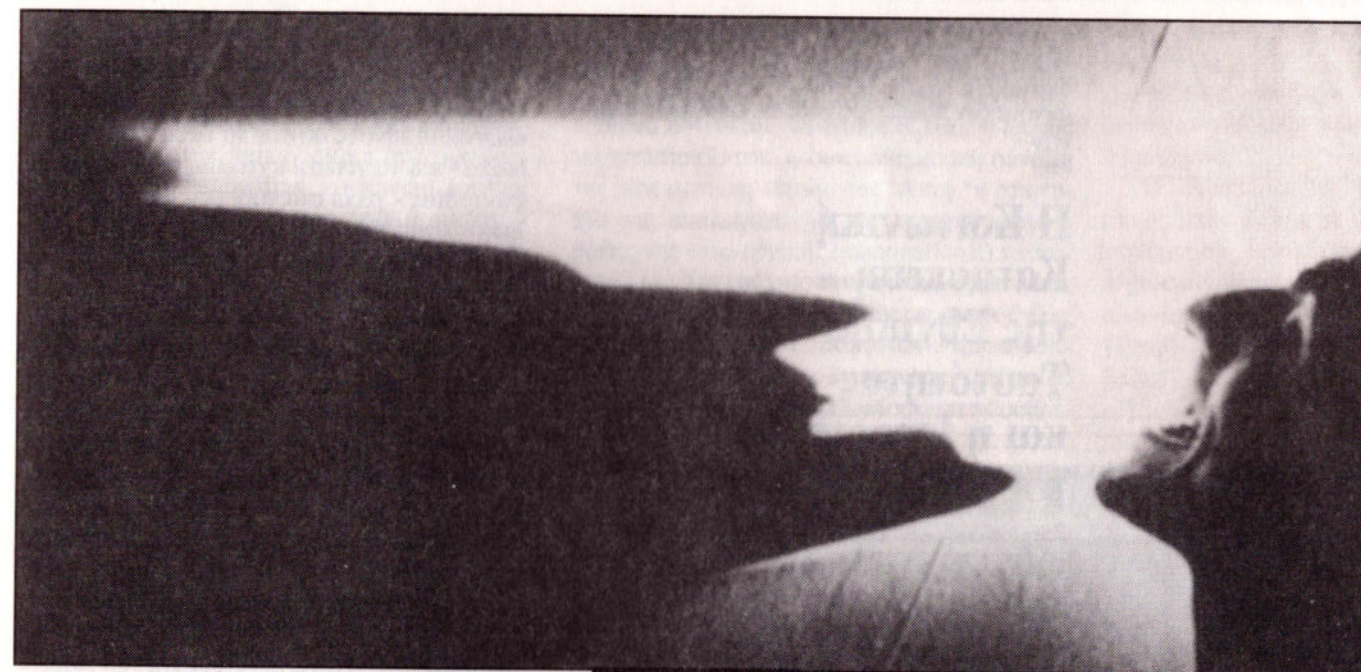
Υπάρχουν μεγάλες διαφωνίες για το τι είναι τα έθνη, ποια είναι τα πρώτα έθνη, τι είναι ο εθνικισμός, πότε κατέστη κυρίαρχη πολιτική δύναμη - και αυτά για να αναφέρω μερικά μόνο από τα σημαντικά και διαφιλονικούμενα ζητήματα⁽⁶⁾. Μια βασική διαφωνία είναι ανάμεσα σ' αυτούς που βλέπουν το έθνος ως μια αντικειμενική κατηγορία και σε εκείνους που τονίζουν τη σημασία των διαδικασιών υποκειμενικής ταύτισης. Ανάμεσα στα υποτιθέμενα

αντικειμενικά κριτήρια που καθορίζουν ένα έθνος, βρίσκουμε την εθνότητα, τη γλώσσα, την πολιτισμική παράδοση, τη θρησκεία, την κοινή ιστορία, ή κάποιο συνδυασμό αυτών των στοιχείων. Χωρίς να παραγνωρίζουμε ότι η αντικειμενικότητα ορισμένων από τα συγκεκριμένα στοιχεία μπορεί να αμφισβητηθεί, ποιο ανάμεσά τους είναι καθοριστικό διαφέρει σημαντικά από περίπτωση σε περίπτωση, με μερικούς από τους παράγοντες, που φαίνονται να έχουν ιδιαίτερη σημασία σε μία περίπτωση, να απουσιάζουν παντελώς από μιά άλλη. Το κριτήριο της υποκειμενικής ταύτισης, επομένως, παρουσιάζεται να υποσχετείται περισσότερο. Παρά ταύτα, δεν στερείται και αυτό προβλημάτων, κυρίως υπό το φως του γεγονότος ότι οι σύγχρονοι άνθρωποι έχουν πολλαπλές ταυτότητες - που αφορούν όχι μόνον στην εθνότητα αλλά και στην οικογένεια, τη θρησκεία, την πόλη, το φύλο, το επάγγελμα, κ.λπ. - των οποίων η σημασία και η επικαιρότητα διαφέρουν σημαντικά από περίπτωση σε περίπτωση.

Ότι ο εθνικισμός είναι ένα πολύμορφο φαινόμενο που παρουσιάζεται σε διαφορετικά επίπεδα - από την πολιτική οργάνωση και τη συλλογική ταυτότητα στην πολιτική κουλτούρα, τις εθνοτικές και τις διεθνείς σχέσεις, τη θρησκεία και την οικονομία⁽⁷⁾ - είναι σίγουρα μια από τις ρίζες των θεωρητικών και μεθοδολογικών προβλημάτων που ο ερευνητής συχνά αντιμετωπίζει. Επομένως, καθίσταται σαφές ότι οι απλές και απλαισιώτες (context-free) κατηγορίες δεν μπορούν να είναι ικανοποιητικές. Κατ' αρχήν, ο εθνικισμός δε μπορεί να ιδωθεί απλώς ως μια πολιτική ιδεολογία που μπορεί να διερευνηθεί αποκλειστικά με αναφορά σε οικονομικές και γεωπολιτικές δυνάμεις. Χωρίς, βέβαια, να παραγνωρίζεται η σημασία των "υλικών συμφερόντων," ο εθνικισμός, όπως προσφάτως μελέτες έχουν καταδείξει, δεν αποτελεί απλώς μια πολιτική ιδεολογία, αλλά πρέπει να αναλυθεί ως ένας ευρύτερος πολιτισμικός λόγος, μέσα από τον οποίο νοηματοδοτούνται κοσμοαντιλήψεις και ταυτότητες⁽⁸⁾. Σε αυτό τον λόγο, η μνήμη, τα συναισθήματα, τα σύμβολα, οι τελετές, και γενικότερα "η εφεύρεση παραδόσεων" έχουν πρωταρχική σημασία⁽⁹⁾. Όπως έχει καταδείξει ο Homi Bhabha, μια κεντρική πτυχή του εθνικισμού συνίσταται ακριβώς στο ότι παράγει αφηγήματα μιας εθνικιστικής κοσμοαντιλήψης που μεταδίδονται από γενιά σε γενιά, δίνοντας έτσι στην ιδέα του έθνους το χαρακτηρισμό ενός "φυσικού" στοιχείου," ανάλογου, για παράδειγμα, της συγγένειας⁽¹⁰⁾. Καθοριστικά στοιχεία σ' αυτά τα αφηγήματα είναι οι υποτιθέμενες κοινές καταβολές και η υποτιθέμενη "καθαρότητα" του έθνους, καθώς επίσης

και ο ιστορικός του χώρος και η ιστορική του συνέχεια.

Η περίπτωση της Κύπρου, όπου ένα αλτρωτικό κίνημα έχει μετουσιωθεί σε μια "πολιτική της ταυτότητας," αποδεικνύει ότι ο εθνικισμός είναι από τη φύση του ένα εξαιρετικά πολύπλοκο φαινόμενο που συχνά δίδει ώθηση σε αντιφατικές διαδικασίες και παράδοξα φαινόμενα⁽¹¹⁾. Παρόλο που το συμβολικό της περιεχόμενο και η συναισθηματική της απήχηση μπορεί να παραμένουν στα ίδια επίπεδα, η εθνικιστική ιδεολογία συχνά λειτουργεί διαφορετικά σε συγκεκριμένα κοινωνικο-ιστορικά πλαίσια. Τα κέντρα της είναι πάντα ποικίλα, με ομάδες και βασικούς πρωταγωνιστές που παρουσιάζουν μεγάλη διαφοροποίηση όχι μόνο στο βαθμό της μαχητικότητάς τους, αλλά και στο περιεχόμενο και τα βασικά αξιώματα της εθνικιστικής κοσμοαντίληψης που προσβύουν. Έτσι, για ν' αναφέρω τις σημαντικότερες ή πλέον εμφανείς ομάδες και ιδεολογικούς χώρους, στη δεκαετία του 1990 ο ελληνοκυπριακός εθνικισμός εκφράζεται, ταυτόχρονα, από την άκρα και, σε λιγότερο, βέβαια, βαθμό, τη μετριοπαθή δεξιά, το παραδοσιακό κέντρο, τους σοσιαλιστές, μια ομάδα τεχνοκρατών και διανοουμένων με μεγάλη πρόσβαση στα ΜΜΕ, την εκκλησιαστική ιεραρχία και την παραδοσιακή της πελατεία, την ελληνοκυπριακή ομοσπονδία μοτοσυκλετιστών, συνδέσμους αγωνιστών της ΕΟΚΑ, τα παραδοσιακά "εθνικόφωνα" σωματεία και τον κύκλο γύρω από την εφημερίδα Ένωση. Οι διάφοροι εθνικιστικοί κύκλοι, επομένως, ούτε έχουν κοινά συμφέροντα, αλλά ούτε και αρθρώνουν τον ίδιο πολιτικό λόγο. Οποιαδήποτε προσπάθεια να παρουσιαστεί μια ενοποιημένη εικόνα του εθνικισμού θα καταδεικνυε εσωτερικές αντιφάσεις και ασυνέπεια. Επομένως, ο αναλυτής του ελληνοκυπριακού εθνικισμού είναι υποχρεωμένος να προχωρεί στη βάση ιδεατών τύπων, επιδιώκοντας την απομόνωση πρωτοτυπικών τάσεων και κυρίαρχων αντιλήψεων και προτείνοντας συγκεκριμένες υποθέσεις εργασίας για περαιτέρω διερεύνηση, τόσο ιστορική όσο και κοινωνιολογική⁽¹²⁾. Το ίδιο μεθολογικό πλαίσιο, βέβαια, ισχύει και για τη μελέτη του Κυπριωτισμού. Κυπριωτιστικά στοιχεία και προσανατολισμοί εμφανίζονται σε όλους σχεδόν τους ιδεολογικούς χώρους, ακόμα και τους πλέον εθνικιστικούς. Εξάλλου, και αυτό βέβαια δεν πρέπει να εκπλήσσει κανέναν, μια ελάχιστη δόση κυπριωτιστικών προσανατολισμών πηγάζει τόσο από τη "γεωπολιτική ανεξαρτησία" του νησιού από τον ελλαδικό χώρο, όσο και από την ιδιαιτερότητα των βασικών θεσμών και της κουλτούρας των κατοίκων του - ιδιαιτερότητα, που πηγάζει από το γεγονός ότι η

Κύπρος έχει τη δική της, διαφορετική ιστορική παράδοση και ουδέποτε υπήρξε τμήμα του σύγχρονου ελληνικού κράτους. Έτσι, παρά το γεγονός ότι από τα τέλη κιόλας του περασμένου αιώνα η επίδραση του ελληνικού εθνικισμού στο νησί ήταν τεράστια, η ύπαρξη ενός, έστω και ελάχιστου, "κυπριακού υπολοίπου," δεν μπορεί να αμφισβητηθεί⁽¹³⁾. Σε μεγάλο βαθμό, μάλιστα, τόσο η ελληνικότητα όσο και η κυπριακότητα των Ελληνοκυπρίων δε μπορεί να νοηθεί χωρίς αμφίδρομη αναφορά και στα δύο στοιχεία.

Ο ιστορικός ρόλος και η κοινωνιολογική σημασία του ελληνοκυπριακού εθνικισμού πρέπει να αναλυθούν σε συνάρτηση με άλλους σημαντικούς παράγοντες, που επηρεάζουν τον κυπριακό χώρο: την τάξική δομή της ελληνοκυπριακής κοινωνίας, τις σχέσεις ανάμεσα στους Ελληνοκύπριους και τους Ελλαδίτες, τις δικαιοδικές σχέσεις και την ανάπτυξη του τουρκοκυπριακού εθνικισμού και τις επεμβάσεις ξένων δυνάμεων και συμφερόντων. Η εξέταση του ελληνοκυπριακού εθνικισμού υπό το φως όλων αυτών των παραγόντων - δηλαδή, η εξέταση του στην ενδοκοινωνική, την κοινοτική και τη διεθνή του διάσταση - θα απαιτούσε βέβαια μια λεπτομερή κοινωνική και πολιτική ιστορία της σύγχρονης Κύπρου. Από τη σκοπιά της κοινωνιολογίας της γνώσης, η έμφαση της ανάλυσης είναι σε αυτό που ο Κιτρομηλίδης αποκαλεί "εσωτερική διάσταση" της ελληνοκυπριακής πολιτικής και πιο συγκεκριμένα πάνω στις εσωτερικές δομές και τη "λογική γραμματική" του ελληνοκυπριακού εθνικισμού και της αντιπαράθεσης του με τον κυπριωτισμό⁽¹⁴⁾. Η έμφαση, για να

το θέσω διαφορετικά, είναι πάνω στις ιδεολογικές εκφράσεις του ελληνοκυπριακού εθνικισμού σε σχετική αφαιρεση από ένα ευρύ φάσμα άλλων παραγόντων, κυρίως στο διεθνές επίπεδο, που αναμφίβολα έχουν επηρεάσει τη συγκρότηση και ιστορική του εξέλιξη. Ακριβώς εξαιτίας του πρωταρχικού ρόλου της ελληνοκυπριακής εθνικιστικής ιδεολογίας στην πολιτική κουλτούρα του νησιού, κατά τη μεγαλύτερη διάρκεια αυτού του αιώνα, οι εσωτερικές δυναμικές του ελληνοκυπριακού εθνικισμού έχουν ουσιαστικά αγνοηθεί τόσο από τον κυρίαρχο ελληνοκυπριακό πολιτικό λόγο, όσο και από την κοινωνική ανάλυση - και κυρίως αυτή που επιχειρείται από Κύπριους διανοούμενους. Η κρατούσα τάση είναι είτε η πλήρης αποδοχή των βασικών αξιωμάτων της εθνικιστικής ιδεολογίας (με τον εθνικισμό να αντιμετωπίζεται ως ένα "φυσικό" και απόλυτα φυσιολογικό φαινόμενο), είτε η ερμηνεία τους με αποκλειστική αναφορά στις ξένες επεμβάσεις (με την άνοδο του εθνικισμού να παρουσιάζεται απλώς και μόνο ως αποτέλεσμα εξωτερικής συνομοσίας, από την πλευρά των Βρετανών, της Τουρκίας, της χουντικής Ελλάδας, του ΝΑΤΟ και των ΗΠΑ). Αυτές οι προσεγγίσεις, όμως, ουσιαστικά "μυθοποιούν την πολιτική ανάλυση" και διαιωνίζουν τα κυρίαρχα ιδεολογικά δόγματα, διατηρώντας έτσι, την ελληνοκυπριακή κοινότητα σε μια κατάσταση συλλογικής άγνοιας για την πολύπλοκη εξέλιξη της ιστορικής της πορείας⁽¹⁵⁾. Δεδομένου αφενός ότι η μνήμη εθνικοποιείται και αφετέρου του εθνοτικού διαχωρισμού, που έχει σταδιακά επιβληθεί ανάμεσα στις δύο κοινότητες, από

τη δεκαετία του 1950, το γεγονός ότι η ελληνοκυπριακή κοινή γνώμη παρουσιάζει τέτοια άγνοια δεν πρέπει, βέβαια, να εκπλήσσει κανέναν.

Η Κοινωνική Κατασκευή της Εθνικής Ταυτότητας και η Ιστορικότητα του Έθνους

Στην ανάλυση του συχνά πολύπλοκου από εμπειρική άποψη πεδίου των φαινομένων που σχετίζονται με τον εθνικισμό, μπορούμε να διακρίνουμε δύο γενικές θεωρητικές σχολές⁽¹⁶⁾. Πρώτον, τη σχολή της εθναφύπνισης, που αντιμετωπίζει το έθνος ως μία φυσική κατηγορία που είναι ανθρωπολογικά σταθερή. Τα έθνη, επομένως, υπήρχαν πάντα και τα πιο σημαντικά ερωτήματα αφορούν στην αφύπνιση, παρά στη συγκρότηση τους. Η υπόθεση της εθνικής αφύπνισης είναι φυσικά ένα από τα βασικά στοιχεία της εθνικιστικής ιδεολογίας καθεαυτής. Και αναμφίβολα, το μεγαλύτερο πρόβλημα των εκπροσώπων αυτής της αντίληψης είναι ακριβώς ότι αποτυγχάνουν να αμφισβητήσουν και να προβληματικοποιήσουν βασικά εθνικιστικά αξιώματα. Η δεύτερη σχολή σκέψης είναι εκείνη της εθνογένεσης. Το επιχείρημα εδώ είναι ότι τα έθνη πρωτοπαρουσιάστηκαν κατά το 18ο αιώνα ως ιδεολογικά έργα του κράτους και των ιδεολόγων του. Ο εθνικισμός κατ' αυτή την άποψη είναι στενά συνδεδεμένος με τη δημιουργία της σύγχρονης κοινωνίας και τη δόμηση των κοινωνικο-πολιτικών και οικονομικών της προαπαιτούμενων. Προτείνεται ότι τα έθνη δημιουργήθηκαν από τον εθνικισμό, μια ιδεολογία, αξίζει να επαναλάβω, που συνδέεται με τις πολιτικές και οικονομικές δομές της βιομηχανικής κοινωνίας. Ένα ουσιαστικό πρόβλημα με τους μοντερνιστές είναι ότι συχνά αγνοούν την αδιαμφισβήτητη συνέχεια ανάμεσα στο μοντέρνο εθνικισμό και τις δομές της παραδοσιακής (προ-μοντέρνας) κοινωνίας και κουλτούρας - γλώσσα, θρησκεία, πολιτική οργάνωση, παράδοση, κοινοί μύθοι, κ.λπ.

Μια έννοια από τη σχολή της εθνογένεσης που μπορεί να αποδειχτεί πολύτιμο αναλυτικό εργαλείο, τόσο για την νοητική κατανόηση του εθνικισμού όσο και για την αιτιακή του γενεαλογία ("αιτιακή," βέβαια, με ένα μη-θετικιστικό νόημα), είναι η έννοια της φανταστικής

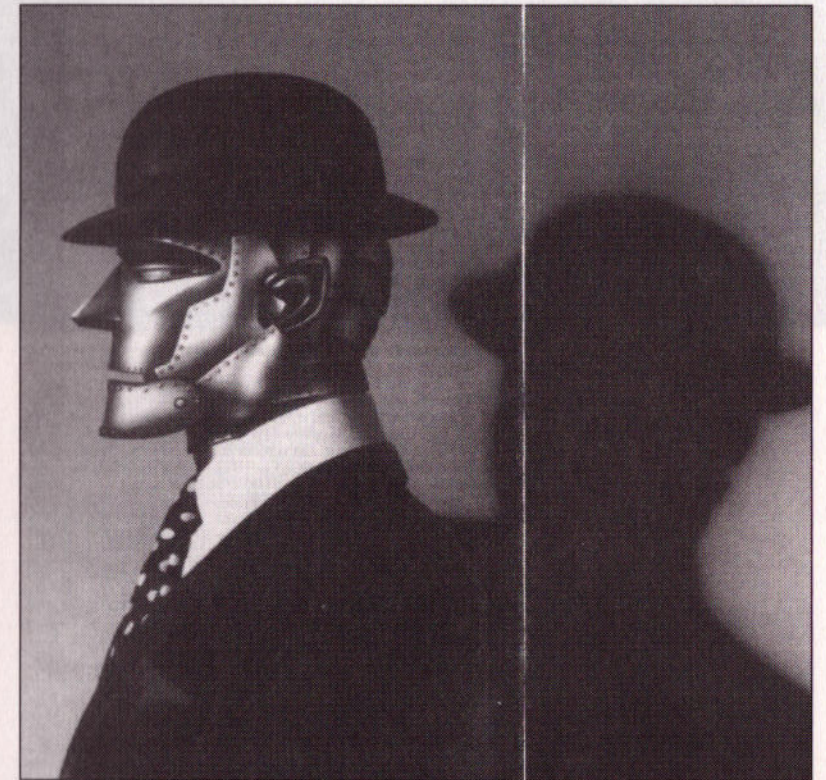
κοινότητας του Μπένετικτ Άντερσον⁽¹⁷⁾. Υπάρχουν σαφείς ενδείξεις που στοιχειοθετούν το επιχείρημα ότι η σύγχρονη έννοια του ελληνικού έθνους άρχισε να εμφανίζεται σταδιακά - και να γίνεται αντικείμενο συλλογικής φαντασίας - γύρω στα τέλη του 19ου αιώνα⁽¹⁸⁾. Ξεκινώντας από την περίοδο, όταν αυτός ο συγκεκριμένος τύπος κοινότητας άρχισε να αποτελεί αντικείμενο συλλογικής φαντασίας για πρώτη φορά, ο ερευνητής συνειδητοποιεί ότι η ιδέα του έθνους είναι ένα ιστορικό μόρφωμα που λειτούργησε όχι μονον ως καινούριο πολιτικό και πολιτισμικό κίνημα, αλλά και ως μορφή συνείδησης που έπρεπε να καλλιεργηθεί στα υποκείμενα στα οποία απευθύνεται. Η συγκρότηση του έθνους, επομένως, πρέπει να θεωρηθεί ιδεολογικό εγχείρημα - συνήθως του κράτους ή μιας ιντελιγκέντσιαις - που είναι ενταγμένο σε συγκεκριμένα ιστορικά, αλλά και πολιτισμικά ή συμβολικά πλαίσια, που είναι συχνά ρευστά και άκρως εύπλαστα⁽¹⁹⁾. Η έννοια της φανταστικής κοινότητας δεν υπονοεί ότι τα έθνη δεν είναι πραγματικά. Η θεωρητική λειτουργία της έννοιας είναι να καταδείξει ότι "τα μέλη ακόμα και του μικρότερου έθνους δε θα ξέρουν ποτέ τα περισσότερα από τα άλλα μέλη του έθνους ... ούτε θα τους συναντήσουν, ούτε θ' ακούσουν γι' αυτούς, αλλά στα μυαλά του καθενός ζει η εικόνα της κοινότητας τους"⁽²⁰⁾. Η φανταστική διεργασία - ή, για να χρησιμοποιήσω ένα πιο δόκιμο κοινωνιολογικό όρο, η κοινωνική κατασκευή⁽²¹⁾ - που απαιτείται στη δυναμική της συλλογικής ταύτισης, φυσικά, δεν δείχνει ότι η φανταστική κοινότητα, είναι μια φανταστική, και άρα, για να επαναλάβω, μη πραγματική κοινότητα. Στο πνεύμα του γνωστού κοινωνιολογικού θεωρήματος του W. I. Tomas⁽²²⁾, μπορούμε να πούμε ότι από τη στιγμή που ένα έθνος ορίζεται ως πραγματικό, τότε καθίσταται πραγματικό στις συνέπειες του. Η έννοια της φανταστικής κοινότητας φαίνεται ιδιαίτερα χρήσιμη στα πρώτα στάδια της συγκρότησης του εθνικού λόγου. Από τη στιγμή που η διαδικασία της κοινωνικής κατασκευής έχει τροχιοδρομηθεί και καθιερωθεί - και παρά το ότι η διαδικασία δεν ολοκληρώνεται ποτέ - και από τη στιγμή που η εθνικιστική ιδεολογία εσωτερικοποιείται στις συνειδήσεις των ανθρώπων, η κοσμοαντίληψη και η ταυτότητα που συνδέονται με τον εθνικισμό αρχίζουν να λειτουργούν στο επίπεδο της ατομικής κοσμοαντίληψης σχεδόν αυτόματα και ανεξάρτητα από κεντρικούς φορείς συλλογικής ταύτισης. Οι φανταστικές διεργασίες μέσα στις οποίες συγκροτείται το κοινωνικό κατασκεύασμα του έθνους αποτελούν τα βασικά εμπειρικά δεδομένα στη διερεύνηση του εθνικισμού. Ο κοινωνικός επιστήμονας οφεί-

λει να επιδείξει μεθοδολογική φαντασία για να κατανοήσει ότι, συχνά, η ανάλυση "πυκνοπεριγραφικού" ή άλλως πως "ποιοτικού" χαρακτήρα υπερτερεί της ανάλυσης που βασίζεται πάνω στην παραδοσιακή δημογραφική ανάλυση και θετικιστική κοινωνική έρευνα, που επιδιώκει να φωτογραφίσει αριθμητικά την κοινωνική πραγματικότητα⁽²³⁾. Δεν είναι τυχαίο, έτσι, που κάποιες από τις σημαντικότερες μελέτες του εθνικισμού έχουν εκπονηθεί από ανθρωπολόγους ή κριτικούς της λογοτεχνίας.

Μια κοινή τάση στις κοινωνικές επιστήμες (η οποία εμποδίζει την κατανόηση των διαδικασιών μέσα από τις οποίες τα έθνη κατασκευάζονται κοινωνικά και στην οποία η έννοια της φανταστικής κοινότητας αποτελεί μερικό μόνο αντίδοτο) είναι η τάση να νοηματοδοτείται η εθνότητα με αναφορά σε δομικούς μόνον παράγοντες. Αυτό αφήνει ελάχιστο χώρο για τη διερεύνηση αυτού που μπορούμε να αποκαλέσουμε, ακολουθώντας τον Π. Μπέργκερ, "πολιτισμικές αποσκευές" (cultural baggage) της εθνότητας. Η εθνοτική κουλτούρα (αξίες, νόρμες, παραδόσεις, κοσμοαντιλήψεις, μυθολογίες) θεωρείται γενικά ως ένα επιφανόμενο που ούτε έχει σημαντικές κοινωνικές επιδράσεις, αλλά και ούτε χρήζει ιδιαίτερης προσοχής⁽²⁴⁾ - είτε στη μελέτη των εθνοτικών ομάδων, είτε σ' αυτή του εθνικισμού. Αυτή η προκατάληψη φαίνεται ξεκάθαρα σε μελέτες όπου η εθνότητα εκλαμβάνεται ως μια ανεξάρτητη μεταβλητή και δεν προβληματικοποιείται στη συγκριτική ανάλυση, για παράδειγμα, συγκεκριμένων πολιτικών ή οικονομικών συνεπακολλούθων της εθνότητας. Έτσι, για τον Ρότζερ Ουάλτιντζερ, έναν από τους επιφανέστερους θεωρητικούς της εθνοτικής επιχειρηματικότητας (ethnic entrepreneurialism), "η εθνότητα είναι ένα πιθανό αποτέλεσμα της δόμησης των ενδο- και δια-ομαδικών σχέσεων"⁽²⁵⁾. Παρά το ότι η εθνοτική ταύτιση είναι σχεδόν πάντα συνάρτηση συγκεκριμένων "ενδο- και δια-ομαδικών σχέσεων"⁽²⁶⁾ - παρά το ότι, δηλαδή η εθνότητα είναι πάντα καταστασιακή (situational, για να χρησιμοποιήσω τον αγγλοσαξωνικό όρο) - ο αναλυτής, που αποσκοπεί στην ερμηνευτική κατανόηση των φαινομένων του εθνικισμού, δεν μπορεί να αγνοήσει το γεγονός ότι η εθνότητα λειτουργεί και σ' ένα άλλο επίπεδο, αυτό των καθημερινών πρακτικών και νοητικών δομών. Θα ήθελα να τονίσω, επομένως, ότι στη μελέτη του εθνικισμού, η κοινωνιολογία της γνώσης, με την έμφαση της πάνω στη "συνείδηση της καθημερινής ζωής" και τις κοινωνικές της βάσεις μπορεί να αποδειχτεί πολύτιμο αναλυτικό εργαλείο⁽²⁷⁾.

Μαζί με την παραγνώριση του ρόλου της

κουλτούρας - και την παράλληλη "αδικαιολόγητη διόγκωση της επίδρασης του υλισμού στην ανθρώπινη ζωή"⁽²⁸⁾ - βλέπουμε συχνά την τάση να αγνοείται, να υποβιβάζεται, ή απλώς να καταδικάζεται, η συναισθηματική δύναμη της εθνικιστικής ιδεολογίας. Αυτή "η αποτυχία να αναλογιστούμε το συναισθηματικό βάθος της εθνο-εθνικής (ethnonational) ταυτότητας και τις μαζικές θυσίες που έχουν γίνει σ' όνομά της μπορούν όντως να ιδωθούν ως η κυριότερη αμαρτία στη μελέτη του εθνικισμού"⁽²⁹⁾. Επομένως, ο κοινωνικός ιστορικός της σύγχρονης Κύπρου δε μπορεί να παραβλέ-

ψει το γεγονός ότι στοιχεία της ελληνοκυπριακής εθνικιστικής ιδεολογίας έχουν συχνά αποκτήσει μια "ιερή" - με το νόημα που δίνει στον όρο ο Ντυρκέμ - θέση στην ελληνοκυπριακή συλλογική συνείδηση και ιστοριογραφία. Η συντριπτική πλειοψηφία των ηρώων και μαρτύρων της ελληνοκυπριακής κοινότητας αποτελείται από εθνικιστές ακτιβιστές και ιδεολόγους. Έχει εξαιρετική σημασία για τον ερευνητή να καταλάβει ότι, παρά τις συχνά παράλογες, ή ακόμα και καταστροφικές, προϋποθέσεις και συνέπειές του, ο ελληνοκυπριακός εθνικισμός έχει παράξει εθνικούς μάρτυρες και ήρωες, των οποίων ο ρόλος στην κοινωνική μνήμη των Ελληνοκυπρίων είναι θεμελιώδης. Η απλή απόρριψη των ελληνοκυπριακών εθνικιστικών μυθολογιών, ως κάποιου είδους ανατολικού παραλογισμού, ή

κοινωνικής παθολογίας (όπως συχνά παρουσιάζονται από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης στη Δύση) θα αποτελούσε σοβαρό σφάλμα. Επομένως, στο βαθμό που ο ελληνικός εθνικισμός στην Κύπρο έχει ιστορικά αποκτήσει μια σχεδόν μυστικιστική διάσταση -θυμίζοντας τις "νέες θεότητες" που είχε προβλέψει ο Ντυρκέμ⁽³⁰⁾- ο αναλυτής οφείλει να τον προσεγγίσει όπως μια ιδεολογία, η οποία, για να χρησιμοποιήσω βεμπεριανή ορολογία, χαρακτηρίζεται από την κυριαρχία του "χαρίσματος" -του συχνά παράλογου χαρίσματος- παρά του "ορθού λόγου"⁽³¹⁾.

Επιστρέφοντας στους δύο κύριους θεωρητικούς προσανατολισμούς στη μελέτη του εθνικισμού, είναι γενικά αποδεκτό ότι στη διαμάχη ανάμεσα στις δύο "σχολές," αυτή της εθνογένεσης παρουσιάζεται ως ο καθαρός νικητής⁽³²⁾. Στη βάση των περισσότερων αποδεικτικών στοιχείων στις κοινωνικές επιστήμες, ο μελετητής μπορεί να δηλώσει εκ του ασφαλούς ότι το έθνος είναι πράγματι μια μοντέρνα κοινωνική κατηγορία. Παρόλο που πρέπει σίγουρα να απορρίψουμε την αέναη-πρωταρχική αντίληψη του έθνους, πρέπει επίσης να αποφύγουμε τις ακρότητες στις οποίες συχνά οδηγεί η μοντερνιστική κατανόηση των θεμάτων. Ο ερευνητής πρέπει να παραδεχτεί ότι τα ιστορικά έθνη δεν παρουσιάστηκαν ξαφνικά ex nihilo -όπως, για παράδειγμα, ο Γκέλνερ μας ωθεί να πιστέψουμε⁽³³⁾. Ο διαχωρισμός του Σμυθ ανάμεσα στην εθνοτική ομάδα (ethnie) και το έθνος (nation) είναι ιδιαίτερα χρήσιμος, γιατί διευκολύνει την κατανόηση τόσο του νεοεθνισμού του εθνικισμού, όσο και της εξάρτησής του από την προ-μοντέρνα εθνοτική κουλτούρα⁽³⁴⁾. Στο βαθμό που τα έθνη κατανοούνται ως πολιτικοποιημένες εθνοτικές ομάδες, η προσοχή μπορεί να επικεντρωθεί ακριβώς πάνω στις διαδικασίες μέσα από τις οποίες η εθνότητα μεταμορφώνεται σε μια πολιτική δύναμη και ταυτότητα. Επιπρόσθετα, ο ερευνητής πρέπει να διερευνήσει το ιστορικό γεγονός ότι ο εθνικισμός έχει μια γνήσια και ανεξάρτητη απήχηση στις μάζες, ακριβώς γιατί καταφέρνει να παρουσιάζεται ως μια σχεδόν "φρουνική" ιδεολογία που έχει πολύ στενή σχέση με την πολιτισμική παράδοση και τις εθνοτικές ταυτότητες. Η ηθική απήχηση του ελληνοκυπριακού εθνικισμού, για παράδειγμα, βασίστηκε κυρίως πάνω στο ότι, παρά τη σύγχρονη του κατασκευή, το ελληνικό έθνος κατάφερε γρήγορα να καθιερωθεί στις συνειδήσεις των μελών του ως μια πανάρχαια οντότητα, που αναδύεται μέσα από τα βάθη της ιστορίας και απαιτεί την ιστορική της διαίωση.

Συνοπτικό Ιστορικό Πλαίσιο: "Εθνοτικό" και "Πολιτικό" Έθνος

Δεν υπάρχει συστηματική κατηγοριοποίηση που να εξαντλεί όλα τα είδη εθνικισμών, και στην υπάρχουσα βιβλιογραφία των κοινωνικών επιστημών ο αναλυτής συναντά πολλούς τύπους ή ποικιλίες του εθνικισμού: εθνοτικός, πολιτικός, εθνο-εθνικός, αποσχιστικός, ενωτικός, αλτρωτικός, αντι-αποικιακός, αποικιακός, ανατολικός, δυτικός, κ.λπ.⁽³⁵⁾. Υπάρχει, όμως, μια διπολική τυπολογία που είναι γενικά αποδεκτή, τουλάχιστον ως ένας ιδεότυπος. Ο πρώτος γενικός τύπος του εθνικισμού είναι ο "πολιτικός" (civic), που επίσης ονομάζεται δυτικός, και που αναπτύχθηκε πρώτα στη Δυτική Ευρώπη και την Αμερική κατά τον 18ο αιώνα. Σ' αυτό τον τύπο: (α) γενικά ομιλούντες, η εθνότητα έχει υποδεέστερη σημασία από την υπηκοότητα, η οποία παρέχεται στους κατοίκους μιας συγκεκριμένης περιοχής ανεξαρτήτως της εθνοτικής ταύτισης, (β) παρά τη σχετική ομοιογένεια του πληθυσμού, είναι το κράτος που δημιουργεί ένα αίσθημα εθνικής ταυτότητας μέσα από τη γραφειοκρατική ενσωμάτωση των μαζών, (γ) η καπιταλιστική ανάπτυξη προηγείται (ή τουλάχιστον συνυπάρχει) της ανάπτυξης του εθνικισμού, και (δ) ο εθνικισμός συντελεί στην ανάπτυξη μιας σχετικά ανεκτικής πολιτικής κουλτούρας και μιας ισχυρής κοινωνίας των πολιτών.

Ο δεύτερος τύπος είναι ο "εθνοτικός εθνικισμός" (επίσης ονομαζόμενος "ανατολικός") ο οποίος αναπτύχθηκε στην Κεντρική και την Νοτιοανατολική Ευρώπη κατά το 19ο αιώνα και εξαπλώθηκε σ' ολόκληρο τον κόσμο. Σε αυτόν τον τύπο: (α) η υπηκοότητα είναι οργανικά συνδεδεμένη με την εθνότητα, (β) παρόλο που νεοϊδρυθέντα κράτη αναλαμβάνουν εξ αρχής καθοριστικό ρόλο στην καλλιέργεια και την εμπέδωση της εθνικής ταυτότητας, ο εθνικισμός προηγείται της συγκρότησής του κράτους, (γ) ο εθνικισμός αναπτύσσεται στην απουσία καπιταλιστικής ανάπτυξης, και (δ) ο εθνικισμός δημιουργεί έναν μάλλον μισαλλόδοξο πολιτικό περιβάλλον και μια "μη πολιτισμένη" κοινωνία⁽³⁶⁾. Παρά το ότι οι πιο πολλοί εθνικισμοί παρουσιάζουν τόσο εθνοτικά όσο

και πολιτικά στοιχεία, ο διαχωρισμός αποτελεί ουσιώδες αναλυτικό εργαλείο, κυρίως στην Κύπρο, όπου ο ελληνικός εθνικισμός έχει ιστορικά αναπτύξει έναν δυνατό εθνοτικό προσανατολισμό που καταπιέζει εγγενώς την ανάπτυξη της κοινωνίας των πολιτών καθώς και την οποιαδήποτε σοβαρή εξέταση κοινωνικών και πολιτικών, ζητημάτων.

Ιστορικά, ο ελληνικός εθνικισμός στην Κύπρο πρέπει να ιδωθεί ως παραφύλαδα του ελληνικού αλτρωτισμού, της κυρίαρχης ιδεολογίας του ελληνικού κράτους από τη δεκαετία του 1850 μέχρι τη δεκαετία του 1920. Η Κύπρος αποδείχθηκε ιδιαίτερα εύφορο έδαφος για τη μεταφύτευση του ελληνικού αλτρωτισμού στο νησί⁽³⁷⁾. Οι Ελληνοκύπριοι, σταδιακά αλλά σταθερά, άρχισαν να θεωρούν τους εαυτούς τους μέρος της ευρύτερης κοινότητας του ελληνικού έθνους. Η εθνότητα, επομένως, άρχισε να πολιτικοποιείται και να αντικαθιστά τη θρησκεία ως το κύριο στοιχείο ταυτότητας.

Οι ιδεολογικές καταβολές του ελληνικού εθνικισμού στην Κύπρο μπορούν να ανιχνευθούν στην περίοδο του Νεοελληνικού Διαφωτισμού, όταν οι Έλληνες άρχισαν να αναπτύσσουν μια συγκεκριμένη ταυτότητα που τους ξεχώρισε από τους άλλους Χριστιανούς της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας⁽³⁸⁾. Κατά τις δύο πρώτες δεκαετίες του 19ου αιώνα, μια αίσθηση εθνοτικής διάκρισης άρχισε να αναπτύσσεται ανάμεσα σ' ένα μικρό τμήμα του ελληνοκυ-

πριακού πληθυσμού μέσα από επιδράσεις που έφθναν όχι μόνον από την Ελλάδα, αλλά και από τα κέντρα του Ελληνισμού στη Μικρά Ασία και στην Αίγυπτο⁽³⁹⁾. Η θέση, όμως, ότι πριν τη δεκαετία του 1830, αυτή η αίσθηση αποτελούσε εθνικισμό είναι ανιστόρητη και ιδεολογικά αναχρονιστική. Αυτό που παρατηρείται μέχρι τότε είναι ουσιαστικά "ένας γενικώς αντιληπτός εθνικός προσανατολισμός των ελληνοκυπριακών ελίτ"⁽⁴⁰⁾ που δεν είχε μεγάλη απήχηση στις μάζες και κυρίως στις αγροτικές περιοχές. Όμως, οι σπόροι για την καλλιέργεια της εθνικής συνείδησης φυτεύτηκαν, και έτσι άρχισε μια σταδιακή, αλλά σταθερή διαδικασία από την οποία οι Ελληνοκύπριοι θα επεδίωκαν τελικά την ένωση με την Ελλάδα.

Παρά την κοινωνική, πολιτισμική, οικονομική και πολιτική κυριαρχία του εθνοτικά ελληνικού πληθυσμού στη ζωή του νησιού, ο ελληνοκυπριακός εθνικισμός έπρεπε να καλλιεργηθεί σταδιακά και συστηματικά. Αυτό επετεύχθη μέσα από μια διαδικασία, στην οποία μετείχαν τοπικοί, αλλά και εξωγενείς φορείς και η οποία ξεπήδησε μέσα από την αλτρωτική ιδεολογία του ελληνικού κράτους κατά το 19ο αιώνα⁽⁴¹⁾. Οι βασικοί μηχανισμοί εθνογένεσης και εθνοκατασκευής περιλάμβαναν το εκπαιδευτικό σύστημα (που ήταν υπό τον έλεγχο της Ορθόδοξης Εκκλησίας), τις δραστηριότητες εθελοντικών οργανισμών που ιδρύθηκαν από διανοούμενους που είχαν

σπουδάσει στην Ελλάδα, και το ελληνικό προ-ξενείο⁽⁴²⁾. Αυτή η πολιτική διαδικασία, πρέπει να τονιστεί, ήταν σε πολλά σημεία όμοια με ανάλογες διαδικασίες που εκτυλίχθηκαν σε άλλες βαλκανικές και νοτιοανατολικές κοινωνίες κατά τη δική τους διαδικασία συγκρότησης του έθνους και του εθνικού κράτους⁽⁴³⁾. Όμως, ο αναλυτής δε μπορεί να αγνοήσει τη σημασία της κοινωνικής και πολιτισμικής ιστορίας του νησιού - ιστορίας, στην οποία ο εθνοτικά ελληνικός πληθυσμός ήταν αναμφίβολα κυρίαρχος. Ήταν ακριβώς αυτή η κυριαρχία που προσέφερε τη δημογραφική και πολιτισμική υποδομή για την άνοδο του ελληνοκυπριακού εθνικισμού και την καθιέρωσή του ως της ισχυρότερης πολιτικής ιδεολογίας στη σύγχρονη κυπριακή ιστορία⁽⁴⁴⁾. Καθώς πλησιάζουμε τον 21ο αιώνα - και έχοντας, από τη μια, ξεκινήσει το ενωτικό κίνημα και τον απελευθερωτικό αγώνα της ΕΟΚΑ (1955-59), και, από την άλλη, έχοντας υπονομεύσει την κυπριακή ανεξαρτησία στην περίοδο 1960-74 ο ελληνικός εθνικισμός εξακολουθεί να κυριαρχεί στην ελληνοκυπριακή πολιτική. Η βασική εσωτερική αντίθεση κατά του ελληνοκυπριακού εθνικισμού έχει προέλθει από αυτό που θα μπορούσαμε γενικά να ονομάσουμε κυπριωτισμό: μια πολιτική ιδεολογία και έναν πολιτισμικό λόγο που, τοποθετώντας την Κύπρο, αντί του ελληνικού έθνους, στο επίκεντρο της προσοχής, λειτουργούν ως ένας γεωγραφικός εθνικισμός με ισχυρά πολιτικά στοιχεία. Επομένως, η αντιπαράθεση ανάμεσα στον ελληνικό εθνικισμό και τον κυπριωτισμό συχνά παρουσιάζεται σαν διαμάχη ανάμεσα σ' έναν εθνοτικό και έναν πολιτικό εθνικισμό. Δεδομένου ότι συνήθως ο ελληνοκυπριακός "εθνο-εθνικισμός" καθορίζει τις παραμέτρους της ιδεολογικής ορθοδοξίας, η κυπριωτική αντίθεση έχει παραποιηθεί - ακριβώς γιατί παρουσιάζεται ως ακόμα ένας εθνοτικός εθνικισμός που εξ ορισμού αρνείται την ελληνική εθνότητα των Ελληνοκυπρίων⁽⁴⁵⁾. Παρόλο που αυτή η αντιληψη χαρακτηρίζει τόσο τον πολιτικό όσο και τον ακαδημαϊκό λόγο στην Κύπρο, η επαρκής κατανόηση του κυπριωτισμού έχει εξαιρετική σημασία, ακριβώς γιατί οι δύο ιδεολογίες συγκροτούνται η μια ως αντίθεση της άλλης⁽⁴⁶⁾.

1. Πρέπει να τονιστεί ότι η έμφαση του άρθρου στον ελληνοκυπριακό εθνικισμό είναι αναλυτική και ουδόλως υπονοεί ότι οι Ελληνοκύπριοι φέρουν τη μεγαλύτερη, ή την αποκλειστική ευθύνη για τη σημερινή διχοτόμηση του νησιού. Παρά το ότι οι ακρότητες του ελληνοκυπριακού εθνικισμού συνέβαλαν στη δημιουργία του κυπριακού προβλήματος, θα ήταν αφελές να παραγνωριστεί ο ρόλος της Βρετανίας και γενικότερα της Δύσης, της ελληνικής χούντας, του τουρκοκυπριακού εθνικισμού και, φυσικά, του τουρκικού επεκτατισμού. Η παρούσα μελέτη δεν προσφέρεται ως μια ολοκληρωμένη ιστορία του όντως πολύπλοκου κυπριακού προβλήματος ή της ελληνοκυπριακής πολιτικής κουλτούρας. Για πιο γενικές θεωρήσεις της ελληνοκυπριακής πολιτικής και της ελληνοτουρκικής διαμάχης στο νησί, καθώς και του πώς εξωγενείς παράγοντες επηρέασαν την πολιτική ζωή της Κύπρου και την εξέλιξη του κυπριακού προβλήματος, βλ. Attalides 1977, 1979, 1986, Bahcheli 1990, Bahcheli και Rizopoulos 1997, Coufoudakis 1976, Crawshaw 1978, Kitromilides 1977, 1979, 1983α, 1990, 1994, Κιζιλγιουρέκ 1993, Κουλουμπής 1996, Loizos 1981, Kyriakides 1968, Κωνσταντινίδης 1995, Markides 1974, 1977, 1995, Οικονομίδης 1993, Pollis 1996. Πρωτοποριακό, πιστευό, είναι το έργο των Ατταλίδη και Κιτρομηλίδη. Η δουλειά του Πάτρικ (Patrick 1989) είναι από τα σημαντικότερα κείμενα για τη δεκαετία του 1960. Για το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα, η μόνη συστηματική και εμπειρικά τεκμηριωμένη μελέτη είναι αυτή του Κατσιαούνη (Katsiaounis 1996). Σημαντικό επίσης είναι και το δοκίμιο του Σαν Κασιά για την περίοδο της τουρκοκρατίας (Sant Cassia 1986).

2. Η έννοια της έκλειψης (eclipse) ή επισκίασης (skotosis) της πραγματικότητας χρησιμοποιείται από τον Ερικ Φόγκελιν - ο οποίος την δανείζεται από τον Μπέρναρντ Λόνεργκαν. Σ' ένα σημαντικό δοκίμιο με τίτλο "The Eclipse of Reality" (1990), ο Φόγκελιν επιτίθεται σφοδρά εναντίον των κυρίαρχων ιδεολογικών και επιστημονικών τάσεων της εποχής μας. Το κυριότερο πρόβλημα των διαφόρων -σμών (συμπεριλαμβανομένου και του εθνικισμού), που έχουν καθιερωθεί ως επίσημα δόγματα τόσο της λαϊκής όσο και της ακαδημαϊκής κουλτούρας, συνίσταται στο ότι παραποιούν ή επισκιάζουν τις εμπειρικές πραγματικότητες που διερευνούν. Βλ. Voegelin 1990, σ. 112. Η δημιουργία "δεύτερης πραγματικότητας" - διαφορετικής από την πραγματικότητα, όπως γίνεται αντιληπτή από το κοινωνικό υποκείμενο - αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό της ιδεολογικής θεώρησης του κόσμου. Η θέση του Φόγκελιν έχει βέβαια και τεράστιες μεθοδολογικές επιπτώσεις: η εμπειρία και τα "νοήματα," για να χρησιμοποιήσω το βεμπεριανό όρο, του κοινωνικού υποκειμένου αποτελούν τα μοναδικά "δεδομένα" των κοινωνικών επιστημών. Σ' αυτό το σημείο έγκειται τόσο ο "μεθοδολογικός" (και σίγουρα όχι οντολογικός) ατομισμός του Βέμπερ όσο και η πρόταση των Μπέργκερ και Λάκμαν για μιαν "ανθρωπιστική" κοινωνιολογία..

3. Βλ. Anderson 1991, Attalides 1979, Brubaker 1992, Gellner 1983, 1994α, 1994β, Kellas 1991, Λεκάς 1996, Smith 1983, 1986, 1991, 1994. Το ότι "κάμια άλλη ιδεολογία δεν έχει κατορθώσει να παρά-

σχει επιχειρήματα σε συγκρουόμενες πολιτικές πρακτικές με τέτοια συνέπεια και αντοχή" (Λεκάς 1996, σ. 13) δείχνει βέβαια "τη σχεδόν καθολική του κατίσχυση... ο εθνικισμός φαίνεται να έχει καταστεί γενική και σχεδόν απόλυτη αρχή νομιμοποίησης στη σύγχρονη κοινωνία" (Λεκάς 1996, σ. 12).

4. Βλ. Λεκάς 1994.
5. Για την ηθική, συναισθηματική και πολιτική φόρτιση του εθνικισμού, βλ. Anderson 1991, Connor 1994, Gellner 1983, 1994α, 1994β, Kellas 1991, Λεκάς 1996, Smith 1983, 1986, 1991. Για την έννοια της αξιολογικής ουδετερότητας, βλ. Weber 1949, σσ. 1-112.
6. Βλ. Anderson 1991, Bryant 1995, Gellner 1983, 1994α, 1994β, Kellas 1991, Λεκάς 1996, Ra'anan 1991, Smith 1983, 1986, 1991, 1994. Αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι η διεθνής επιστημονική βιβλιογραφία (με τις συχνά "φιλολογικές" διαμάχες) για τον εθνικισμό έχει αποκτήσει τεράστια έκταση.
7. Για τον πολυεπίπεδο χαρακτήρα του εθνικισμού, βλ. Kellas 1991, Λεκάς 1996 και Smith 1991.
8. Αυτό είναι το συμπέρασμα μεγάλου μέρους της σύγχρονης βιβλιογραφίας για τον εθνικισμό. Βλ. Anderson 1991, Appadurai 1981, Bhabba 1990, Burke 1989, Cohen 1989, Cohn 1981, Connerton 1989, Connor 1994, Fentress και Wickham 1992, Hobsbawm και Ranger 1983, Λεκάς 1996, Sant Cassia 1995, Smith 1993, 1994.
9. Βλ. Anderson 1991, Appadurai 1981, Bhabba 1990, Burke 1989, Cohen 1989, Cohn 1980, Connerton 1989, Connor 1994, Fentress και Wickham 1992, Hobsbawm και Ranger 1983, Mavratsas 1996, Sant Cassia 1995, Smith 1993, 1994. Η έννοια της "εφεύρεσης παραδόσεων" είναι των Χόπκινσον και Ρήντζερ. Για μια πολύ καλή ανάλυση της έννοιας της παράδοσης, βλ. Weber 1978 και Shils 1981.
10. Βλ. Bhabba 1990. Ο τόμος που επιμελήθηκε ο Μπάμπα και κυρίως η εισαγωγή του τελευταίου είναι από τα πλέον πρωτοποριακά κείμενα στη μελέτη του εθνικισμού.
11. Το παράδοξο σημειώνεται και από τον Περιστιάνη (1995, σ. 124.).
12. Για τους ιδεότυπους, βλ. Kalberg 1994, σσ. 81-91, Weber 1978, σσ. 20-21. Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι η ανάλυση των κοινωνικών επιστημών δεν μπορεί παρά να είναι ιδεοτυπική. Αυτό οφείλεται στην κατά Βέμπερ "άπειρη πολυπλοκότητα" της πραγματικότητας. Παρόλο που η έννοια της "φωτογραφικής" ανάλυσης της κοινωνικής πραγματικότητας είναι θεωρητικά ξεπερασμένη, θετικιστικές προκαταλήψεις εξακολουθούν να παίζουν σημαντικό ρόλο στη λειτουργία της κοινωνικής επιστήμης. Με τέτοιες βέβαια προκαταλήψεις, η έννοια της ιδεοτυπικής ανάλυσης δεν μπορεί να γίνει κατανοητή.
13. Για την έννοια του "κυπριακού υπολοίπου," βλ. Παναγιώτου 1996.
14. Βλ. Κιτρομηλίδης 1981.
15. ο.π. σ. 449.
16. Βλ. Smith 1994.
17. Βλ. Anderson 1991.

18. Βλ. Kitromilides 1989, Λεκάς 1996, Πολίτης 1993, Σκοπεττα 1988.
19. Βλ. Herzfeld 1986, Kitromilides 1989, 1994, Λεκάς 1996, Σκοπεττα 1988.
20. Anderson 1991, σ. 6.
21. Για την έννοια της κοινωνικής κατασκευής της πραγματικότητας, βλ. την εισαγωγή στο Berger και Luckmann 1967.
22. Βλ. Thomas 1980. Το θεώρημα του "ορισμού της κατάστασης" (definition of the situation) του Τόμας έδωσε ώθηση σε σημαντικές θεωρητικές και μεθοδολογικές εξελίξεις στις κοινωνικές επιστήμες. Η επίδραση του φαινομενικά απλού, αλλά πολύ ουσιαστικού, θεώρηματος του Αμερικανού κοινωνιολόγου είναι εμφανής, για παράδειγμα, στην κοινωνιολογία της γνώσης όπως εξελίχθηκε μετά τον Μάνχέιμ, στην κοινωνιολογία της επιστήμης, στην εθνομεθοδολογία και στην κοινωνική ανθρωπολογία. Η συνάφεια του θεώρηματος του Τόμας προς τα βεμπεριανά "νοήματα" είναι εμφανής.
23. Για την έννοια της "πυκνής περιγραφής," βλ. Geertz 1973, σσ. 3-30. Το κλασικό παράδειγμα πυκνο-περιγραφικής ανάλυσης είναι το δοκίμιο του Γκάρτλτ για τις κοκορομαχίες στο Μπαλί. Βλ. Geertz 1973, σσ. 412-453.
24. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το βιβλίο του Στάνμπεργκ για την αμερικανική εθνότητα (Steinberg 1989). Εδώ φαίνεται βέβαια και η επίδραση του στρουκτουραλισμού, της θεωρητικής προσέγγισης, που εξακολουθεί να κυριαρχεί στις κοινωνικές επιστήμες.
25. Waldinger et al 1990, σ. 34.
26. Waldinger et al 1990, σ. 34.
27. Βλ. Μαυράτσας 1998.
28. Connor 1994, σ. 74.
29. Connor 1994, σ. 74.
30. Βλ. το τελευταίο κεφάλαιο του Les Formes Elementaires de la Vie Religieuse (1967). Όμως, όπως τονίζει ο Λεκάς (1996, σσ. 66-67), παρά τις ομοιότητες ανάμεσα στον εθνικισμό και την θρησκεία, η ταύτιση των δύο φαινομένων αποτελεί σοβαρό σφάλμα. Σε αντίθεση με τη θρησκεία, οι στόχοι του εθνικισμού είναι εγκόσμιοι - "οι 'ουτοπίες' του ανήκουν σε αυτόν τον κόσμο" (Λεκάς 1996, σ. 67) - και ως εκ τούτου ο εθνικισμός και η θρησκεία "εκφράζουν δύο διαφορετικούς κόσμους σκέψης και πράξης" (Λεκάς, 1996, σ. 66). Παρά τις διαφορές αυτές, όμως, κάποιος θα μπορούσε να συμφωνήσει και με τον Άντερσον ότι, στη μελέτη του εθνικισμού, "τα πράγματα θα ήταν πιο εύκολα αν κανείς αντιμετώπιζε τον εθνικισμό σαν να ανήκε στην ίδια κατηγορία με τη 'συγγένεια' και τη 'θρησκεία' παρά με το 'φιλευθερισμό' ή το 'φασισμό'" (Anderson 1991, σ. 5).
31. Για την έννοια του χαρίσματος, βλ. Weber 1978, σσ. 241-251 και 1111-1157. Για την έννοια του ορθού λόγου, βλ. Kalberg 1980, Weber 1976, σσ. 25-27, Weber 1978, σσ. 63-74.
32. Βλ. Eller και Coughlin 1993.
33. Βλ. Gellner 1983.

34. Βλ. Smith 1991. Πρέπει βέβαια να τονιστεί ότι η εξάρτηση του εθνικιστικού φαινομένου από στοιχεία της παραδοσιακής κουλτούρας ουδόλως συνεπάγεται την ιστορική συνέχεια του έθνους. Παρόλο που ο Σμιθ τείνει κάποτε να υποστηρίζει την υπόθεση της εθναφύπνισης, η έννοια της ethnie είναι ουσιαστικά διαφορετική από αυτή του έθνους.

35. Βλ. Gellner 1983, Kellas 1991, Λεκάς 1996, Smith 1983, 1991.

36. Βλ. Bryant 1995, Gellner 1994α, 1994β, Hall 1995, Kristeva 1993, Λεκάς 1996, Mouzelis 1994, 1995, Ra'anani 1991, Smith 1991, 1994.

37. Βλ. Attalides 1979, Katsiaounis 1996, Kitromilides 1977, 1979, 1990, Loizos 1974.

38. Βλ. Katsiaounis 1996, Kitromilides 1983β, 1989, 1992, 1994.

39. Βλ. Attalides 1979, Katsiaounis 1996, Kitromilides 1979, 1990, Loizos 1974..

40. Kitromilides 1979, σ. 19.

41. Βλ. Attalides 1979, Kitromilides 1979, 1990, Λεκάς 1996, Σκοπετέα 1988.

42. Βλ. Attalides 1979, Katsiaounis 1996, Kitromilides 1979, 1990.

43. Βλ. Kitromilides 1989, 1994.

44. Βλ. Attalides 1979, Kitromilides 1979, 1990, Loizos 1974, Markides 1974, 1977.

45. Εδώ βέβαια έγκλειται και το νόημα της "εθνικής μειοδοσίας." Η έννοια του "εθνο-εθνικισμού" (ethnonationalism) έχει καθιερωθεί από τον Κόννορ (Connor 1994.).

46. Ανάμεσα στους ερευνητές που έχουν σημειώσει την εσωτερική αντίθεση απέναντι στον εθνικισμό χωρίς εθνικιστικές προκαταλήψεις -αποτελώντας έτσι την εξαίρεση στις κυρίαρχες τάσεις της ελληνοκυπριακής διανόησης -περιλαμβάνονται οι Ατταλίδης (1979), Κιτρομιλίδης (1977, 1979, 1981, 1983α, 1990), Κιζίλιγιουρεκ (1993), Λοίζος (1974, 1988, 1995), Μαρκίδης (1974, 1995) και Παπαδάκης (1993). Η συγκεκριμένη προβληματική πάντως δεν έχει διερευνηθεί συστηματικά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Anderson, Benedict
1991 Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism, 2nd ed., London: Verso [1st ed., London: Verso, 1983].

- Appadurai, Arjun
1981 "The Past as a Scarce Resource," Man 16, σσ. 201-19.

- Attalides, Michael
1977 "The Turkish Cypriots: Their Relations to the Greek Cypriots in Perspective," στο M. Attalides (επιμ.), Cyprus Reviewed, Nicosia: The Jus Cypri Association, σσ. 71-97.

1979 Cyprus: Nationalism and International Politics, Edinburgh: Q Press.

1986 "Τα κόμματα στην Κύπρο," Κυπριακά 1878-1955, Διαλέξεις Λαϊκού Πανεπιστημίου αφ. 2, Λευκωσία, 1986, σσ. 123-152.

- Bahcheli, Tozun
1990 Greek-Turkish Relations Since 1955, Boulder Colorado: Westview Press.

- Bahcheli, Tozun και Rizopoulos, Nicholas
1997 "The Cyprus Impasse. What Next?," World Policy Journal, Winter 96/97, σσ. 27-39.

- Berger, Peter και Luckmann, Thomas
1967 The Social Construction of Reality, Garden City, NY: Doubleday.

- Bhabha, Homi (επιμ.)
1990 Nation and Narration, London: Routledge.

- Brubaker, William Rogers
1992 Citizenship and Nationhood in France and Germany, Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

- Bryant, Christopher G. A.
1995 "Civic Nation, Civil Society, Civil Religion," στο J. Hall (επιμ.), Civil Society: Theory, History, Comparison, Cambridge, UK: Polity Press, σσ. 136-57.

- Burke, P.
1989 "History as Social Memory," στο T. Butler (επιμ.), Memory, Oxford: Basil Blackwell, σσ. 97-114.

- Cohen, Anthony
1989 The Symbolic Construction of Community, London: Routledge.

- Cohn, Bernard S.
1981 "Anthropology and History: The State of the Play," Comparative Studies in Society and History, vol. 22, no. 2, σσ. 198-221.

- Connerton, P.
1989 How Societies Remember, Cambridge, UK: Cambridge University Press.

- Connor, Walker
1994 Ethnonationalism: The Quest for Understanding, Princeton, NJ: Princeton University Press.

- Coufoudakis, Van
1976 Essays on the Cyprus Conflict, New York: Pella Publishing.

- Crawshaw, Nancy
1978 The Cyprus Revolt, Boston: George Allen & Unwin.

- Durkheim, Emile
1967 Les Formes Elementaires de la Vie Religieuse (αρχική έκδοση το 1912). Paris: PUF.

- Eller, J. και Coughlin, R.
1993 "The Poverty of Primordialism. The demystification of Ethnic Attachments," Ethnic and Racial Studies, vol. 16, no. 2, σσ. 183 - 202.

- Fentress, J. και Wickham, C.
1992 Social Memory. New Perspectives on the Past, Oxford, UK: Blackwell.

- Gellner, Ernest
1983 Nations and Nationalism, Oxford, UK: Blackwell.

1994a Encounters with Nationalism, Oxford, UK: Blackwell.

1994β Conditions of Liberty: Civil Society and its Rivals, New York: Allen Pane, Penguin Press.

- Geertz, Clifford
1973 The Interpretation of Culture. Selected Essays, New York: Basic Books.

- Hall, John
1995 "In Search of Civil Society," στο J. Hall (επιμ.), Civil Society: Theory, History, Comparison, Cambridge, UK: Polity Press, σσ. 1-31.

- Herzfeld, Michael
1982 Ours Once More: Folklore, Ideology, and the Making of Modern Greece, Austin: Texas University Press.

- Hobsbawm, E. και Ranger, T. (επιμ.)
1983 The Invention of Tradition, Cambridge, UK: Cambridge University Press.

- Kalberg, Stephen
1980 "Max Weber's Types of Rationality: Cornerstones for the Analysis of Rationalization Processes in History," American Journal of Sociology, vol. 85, no. 5, σσ. 1145-79.

1994 Max Weber's Comparative-Historical Sociology, Chicago: The University of Chicago Press.

- Katsiaounis, Rolandos
1996 Labour, Society and Politics in Cyprus During the Second Half of the Nineteenth Century, Nicosia: Cyprus Research Centre, Texts and Studies of the History of Cyprus XXIV.

- Kellas, James G.
1991 The Politics of Nationalism and Ethnicity, London: Macmillan.

- Kitromilides, Paschalis
1977 "From Coexistence to Confrontation: The Dynamics of Ethnic Conflict in Cyprus," στο M. Attalides (επιμ.), Cyprus Reviewed, Nicosia: The Jus Cypri Association, σσ. 35-70.

1979 "The Dialectic of Intolerance: Ideological Dimensions of Ethnic Conflict," Journal of the Hellenic Diaspora, vol. 6, no. 4, σσ. 5-30.

1981 "Το ιδεολογικό πλαίσιο της πολιτικής ζωής της Κύπρου," στο Τενεζίδης και Κρανιδιώτης (επιμ.), Κύπρος. Ιστορία, προβλήματα και αγώνες του λαού της, Αθήνα: Εστία, σσ. 449-71.

1983α "Το ελληνικό κράτος ως εθνικό κέντρο," στο Δ. Τσαούσης (επιμ.), Ελληνισμός Ελληνικότητα, Αθήνα: Εστία, σσ. 143-64.

1983β "The Enlightenment East and West: a comparative perspective on the ideological origins of the Balkan political traditions," Canadian Review of Studies in Nationalism, vol. 10, no. 1, σσ. 51-70.

1989 "Imagined Communities' and the Origins of the National Question in the Balkans," European History Quarterly, vol. 19, no. 2, σσ. 149-92.

1990 "Greek Irredentism in Asia Minor and Cyprus," Middle Eastern Studies, vol. 26, no. 1, σσ. 3-15.

1992 The Enlightenment as Social Criticism. Iossipos

Moisioudax and Greek Culture in the Eighteenth Century, Princeton, NJ: Princeton University Press.

1994 Enlightenment, Nationalism, Orthodoxy. Studies in the culture and political thought of south-eastern Europe, Aldershot, Hampshire, UK: Variorum.

- Κιζίλιγιουρεκ, Νιαζί
1993 Η Κύπρος Περσών του Έθνους, Λευκωσία: Κασουλίδης.

- Κουλουμπής, Θεόδωρος
1996 Κυπριακό. Λάθη, Διδάγματα και Προοπτικές, Αθήνα: Σιδέρης

- Kristeva, Julia
1993 Nations Without Nationalism, New York: Columbia University Press.

- Kyriakides, Stanley
1968 Cyprus: Constitutionalism and Crisis Government, Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

- Κωνσταντινίδης, Στ.
1995 Το Κυπριακό Πρόβλημα. Δομές της Κυπριακής Κοινωνίας και Εθνικό Θέμα., Λευκωσία: Κεντρο Ελληνικών Ερευνών (Καναδάς).

- Λεκάς, Παντελής
1994 "Ο Υπερταξικός Χαρακτήρας του Εθνικιστικού Λόγου," Μνήμων 16, σσ. 95-106.

1996 Η Εθνικιστική Ιδεολογία. Πεντε Υποθέσεις Εργασίας στην Ιστορική Κοινωνιολογία. (Β' Έκδοση, συμπληρωμένη και αναθεωρημένη), Αθήνα: Κατάρατι.

- Loizos, Peter
1974 "The Progress of Greek Nationalism in Cyprus: 1878-1970," στο J. Davis (επιμ.), Choice and Change: Essays in Honour of Lucy Mair, London: Athlone, σσ. 114-33.

1988 "Intercommunal Killing in Cyprus," Man, 23, σσ. 639-53.

1981 The Heart Grown Bitter: A Chronicle of War Refugees, Cambridge: Cambridge University Press.

1995 "Κατανοώντας το 1974, Κατανοώντας το 1994," στο Περιστιάνης και Τσαγγαράς (επιμ.), Ανατομία μια Μεταμόρφωσης. Η Κύπρος μετά το 1974 - κοινωνία, οικονομία, πολιτική, πολιτισμός, Λευκωσία: Intercollege Press, σσ. 105-122.

- Markides, Kyriakos
1974 "Social Change and the Rise and Decline of Social Movements," American Ethnologist, vol. 1, no. 2, σσ. 309 - 30.

1977 The Rise and Fall of the Cyprus Republic, New Haven, CT: Yale University Press.

1995 "Η Κύπρος και οι Προσπάθειες για Ομοσπονδία" στο Περιστιάνης και Τσαγγαράς (επιμ.), Ανατομία μια Μεταμόρφωσης. Η Κύπρος μετά το 1974 - κοινωνία, οικονομία, πολιτική, πολιτισμός, Λευκωσία: Intercollege Press, σσ. 331-352.

- Mavratsas, Caesar
1996 "Approaches to Nationalism: Basic Theoretical Considerations in the Study of the Greek-Cypriot Case and a Historical Overview," Journal of the

Hellenic Diaspora, vol. 22, no. 1, σσ. 77-102.

1998 Όψεις του Ελληνικού Εθνικισμού στην Κύπρο: Ιδεολογικές Αντιπαράθεσεις και η Κοινωνική Κατασκευή της Ελληνοκυπριακής Ταυτότητας 1974-1996, Αθήνα: Κατάρατι

- Μουζέλης, Νίκος

1994 Ο Εθνικισμός στην Ύστερη Ανάπτυξη, Αθήνα: Θεμέλιο.

1995 "Modernity, Late Development and Civil Society," στο J. Hall (επιμ.), Civil Society: Theory, History, Comparison, Cambridge, UK: Polity Press, σσ. 224-49.

Οικονομίδης, Χριστοφής

1993 Απομυθοποιημένη Ιστορία του Κυπριακού στα Τελευταία 50 Χρόνια. Με Σύνομη Ανασκόπηση του Κυπριακού στα Περασμένα 120 Χρόνια., Λευκωσία: Οικονομίδης.

- Παναγιώτου, Αντρέας

1996 "Ιστορικές και Κοινωνιολογικές Μορφές του Μοντέρνου Κυπριωτισμού," αδημοσίευτη εργασία.

- Papadakis, Ioannis

1993 "Perceptions of History and Collective Identity: A Study of Contemporary Greek Cypriot and Turkish Cypriot Nationalism," unpublished doctoral dissertation, University of Cambridge.

- Patrick, Richard

1989 Political Geography and the Cyprus Conflict: 1963-1971., Department of Geography Publication Series, No. 4. University of Waterloo.

- Περιστιάνης, Νίκος

1995 "Δεξιά-αριστερά, ελληνοκεντρισμός-κυπροκεντρισμός: Το εκκρεμές των συλλογικών ταυτίσεων μετά το 1974," στο Περιστιάνης και Τσαγγαράς (επιμ.), Ανατομία μια Μεταμόρφωσης. Η Κύπρος μετά το 1974 - κοινωνία, οικονομία, πολιτική, πολιτισμός, Λευκωσία: Intercollege Press, σσ. 123-56.

- Πολίτης, Αλέξης

1993 Ρομαντικά Χρόνια: Ιδεολογία και Νοοτροπίες στην Ελλάδα του 1830-1880, Αθήνα: E.M.N.E.-Μνήμων.

- Pollis, Adamantia

1996 "The Social Construction of Ethnicity and Nationality: The Case of Cyprus," Nationalism and Ethnic Politics, vol. 2, no. 1, σσ. 67-90.

- Raanan, Uri

1991 "Nation and state: order out of chaos," στο Uri Ra'anan et al (επιμ.), State and nation in multi-ethnic societies: The breakup of multinational states, Manchester: Manchester University Press, σσ. 3-32.

- Sant Cassia, Paul

1986 "Religion, politics and ethnicity in Cyprus during the Turkokratia (1571-1878), Arch. Europ. Social., XXVII, σσ. 3-28.

1995 "Διαμεμένο παρελθόν και ενωμένο παρόν: Αντίληψεις του ελληνικού εξτρεμιστικού εθνικισμού στην Κύπρο," στο Περιστιάνης και Τσαγγαράς (επιμ.), Ανατομία μια Μεταμόρφωσης. Η Κύπρος μετά το 1974 - κοινωνία, οικονομία, πολιτική, πολιτισμός, Λευκωσία: Intercollege Press, σσ. 157-88.

- Shils, Edward

1981 Tradition, Chicago: The University of Chicago Press.

- Σκοπετέα, Ελλη

1988 Το Πρότυπο Βασίλειο και η "Μεγάλη Ιδέα," Αθήνα: Εστία.

- Smith, Anthony D.

1983 Theories of Nationalism, London: Duckworth.

1986 The Ethnic Origins of Nations, Oxford: Blackwell.

1991 National Identity, Reno, NV: University of Nevada Press.

1994 "The Problem of National Identity: Ancient, Medieval and Modern?," Ethnic and Racial Studies, vol. 17, no. 3, σσ. 375 - 98.

- Steinberg, Stephen

1989 The Ethnic Myth. Race, Ethnicity, and Class in America (updated and expanded edition), Boston, MA: Beacon Press.

- Thomas, William Thomas

1980 "The Definition of the Situation," στο L. Coser (επιμ.), The Pleasures of Sociology, New York: New American Library, σσ. 26-8 (reprinted from W. I. Thomas, The Unadjusted Girl, 1923).

- Waldinger, Roger, et al.

1990 Ethnic Entrepreneurs. Immigrant Business in Industrial Societies, Newbury Park, CA: Sage Publications.

- Weber, Max

1949 The Methodology of the Social Sciences, Shils και Finch (μετ.), New York: The Free Press.

1976 The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism, μετ. Talcott Parsons, εισ. Anthony Giddens, New York: Charles Scribner's Sons.

1978 Economy and Society. An Outline of Interpretive Sociology, Roth και Wittich (επιμ.), Berkeley: University of California Press Voegelin, Eric

1990 "The Eclipse of Reality," στο The Collected Works of Eric Voegelin, Vol. 28, What is History and Other Late Unpublished Writings, Thomas Hollweck και Paul Caringella (επιμ.), Baton Rouge, Louisiana: Louisiana State University Press.

6

Η Καταστολή της Δυνατότητας εμφάνισης Κυπριακού Έθνους τον 19ο αιώνα

Α' Μέρος

Γράφει ο Αντρέας Παναγιώτου

Εισαγωγή

Αξίζει τον κόπο να ασχοληθούμε με υποθετικά ερωτήματα, (όπως - θα μπορούσε να υπάρξει κυπριακό έθνος;) για το παρελθόν; Από μια ιστορική οπτική βεβαίως, αυτό θα μπορούσε να είναι ενδιαφέρον θέμα. Ο B. Moore¹ παρατήρησε ότι η έννοια "κατασταλμένων ιστορικών δυνατοτήτων" (suppressed historical possibilities), είναι χρήσιμη σαν μεθοδολογική κριτική στην αντίληψη ότι η εξέλιξη της ιστορίας είναι σχεδόν προδικασμένη και κατά συνέπεια, το αποτέλεσμα της ιστορικής εξέλιξης, όπως το βιώνουμε στο παρόν, είναι το μόνο δυνατό.

Όμως, πέρα από την ιστορική χρησιμότητα μιας τέτοιας ερώτησης, νομίζω ότι διασταυρώνεται και με μια σειρά από δυναμικές του παρόντος και του μέλλοντος. Κυπριακό έθνος δεν δημιουργήθηκε τον περασμένο αιώνα, αλλά δημιουργήθηκε ένα είδος κυπριακής συνείδησης²

ή οποία εξέφρασε την υποστήριξη για την αυτονομία και την ανεξαρτησία της κυπριακής κοινωνίας, τον περασμένο αιώνα. Την τελευταία δεκαετία ωστόσο, πέρα από την αντιπαράθεση εθνικισμού και κυπροκεντρισμού, φαίνεται να έχουμε μπει σε νέο στάδιο: η κυπριακή κοινωνία βιώνει μια εντυπωσιακή άνοδο της ταύτισης με την έννοια της "ευρωπαϊκότητας". Και αυτή η έννοια έχει πολλούς αντικατοπτρισμούς ιδιαίτερα στο χώρο της διαπλοκής της κοιλούρας με την καθημερινότητα, το χώρο της ταυτότητας και των μεταμορφώσεών της. Η άνοδος της "ευρωπαϊκής" ταυτότητας την τελευταία δεκαετία υπήρξε τόσο ραγδαία και η επιβολή της τόσο ολοκληρωτική από τα ΜΜΕ, που αξίζει πραγματικά να προβληματιστούμε. Το ότι οι υποστηρικτές της ευρωπαϊκότητας επικαλούνται τον εκμοντερνισμό και την δημοκρατικότητα, δεν αναιρεί το γεγονός ότι αυτή η επιβολή προωθείται και εμπεδώνεται σαν η νέα ιδεολογία της εξουσίας. Σε αυτό το πλαίσιο, λοιπόν, και έχοντας σαν background noise τις προεκλογικές διαμάχες για τον εκσυ-

χρονισμό, αυτό το κείμενο βασίζεται σε μια έρευνα για την μεταμόρφωση των ταυτοτήτων στο παρελθόν. Ωστόσο, μιλώντας για το παρελθόν διεκδικεί ένα προβληματισμό για το μέλλον. Η σημερινή ευρωπαϊζουσα μεταμόρφωση, θυμίζει έντονα τη μεταμόρφωση από τη ρωμεική παραδοσιακή ταυτότητα στην εθνική ελληνική ταυτότητα στα τέλη του 19ου αιώνα και στις αρχές του 20ου αιώνα. Σε εκείνη την αλλαγή/μεταμόρφωση, η κυπριακότητα σαν το άμεσο βίωμα της καθημερινότητας έγινε ένα υπόλοιπο, το οποίο μεταμορφώθηκε (και εκμοντερνίστηκε) υπόγεια. Και τότε η αλλαγή ήταν τόσο δραματική, που γι ένα αιώνα μετά, νομίζουμε ακόμα ότι ο ελληνικός εθνικισμός ήταν μια αυτονόητη πραγματικότητα πριν τον 20ο αιώνα. Και έχουμε υιοθετήσει όλα τα μικρά και τα μεγάλα ψέματα πάνω στα οποία κτίστηκε αυτός ο μύθος.

Οι ταυτότητες έχουν, βέβαια, τη σημασία τους, αλλά νομίζω ότι αυτό που θα έπρεπε να μας προβληματίσει περισσότερο είναι ο τρόπος που οι ιδεολογίες ταυτότητας αντικατοπτρίζουν τις γεωπολιτικές πραγματικότητες και το πώς οι εισαγόμενες ιδεολο-

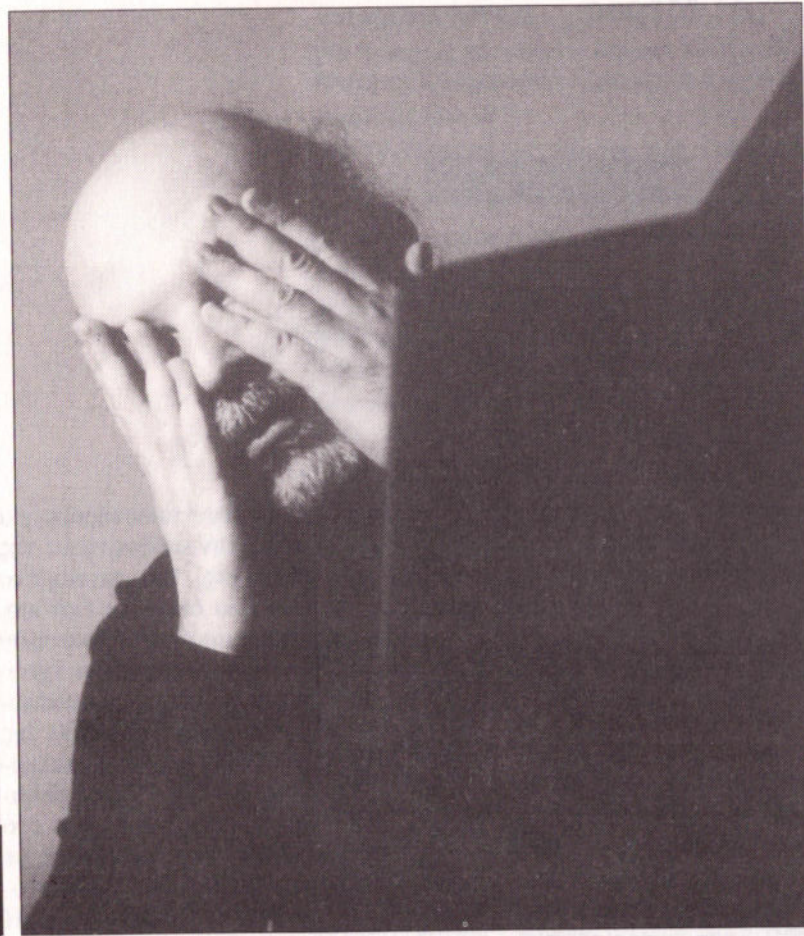
γίες (ελληνικός εθνικισμός, ευρωπαϊσμός) υπόσχονται μεν εκμοντερνισμό, αλλά δεν παύουν να εγκλωβίζουν την εμπειρία μας και το βλέμμα μας.

Ας γυρίσουμε, όμως, στο ιστορικό μας ταξίδι στο παρελθόν. Η αναλυτική στρατηγική που θα ακολουθηθεί είναι η εξής: θα προσπαθήσω να προσδιορίσω τις κυριότερες παραμέτρους/δεδομένα που χαρακτήρισαν την άνοδο/κατασκευή των εθνών στην Δύση και μετά θα γίνει μια συγκριτική αναφορά στο κατά πόσο υπήρχαν στην Κύπρο του 19ου αιώνα τέτοια δεδομένα. Η ανάλυση σε αυτό το πλαίσιο θα είναι συστημική. Αν το σύστημα είχε τις προϋποθέσεις τότε η μη εμφάνιση ενός αντίστοιχου φαινομένου όπως στη Δύση θα πρέπει να αναζητηθεί είτε σε ενδοσυστημικές αντιθέσεις, είτε στην θέση του κυπριακού συστήματος στο ευρύτερο πλαίσιο του παγκόσμιου συστήματος στα τέλη του 19ου αιώνα, ή βεβαίως στην διαπλοκή των δύο. Ετσι, αφού προσδιοριστούν οι ενδοσυστημικές αντιθέσεις (που αφορούν βασικά την απουσία ενός κοινωνικού "φορέα"/ελίτ να εκφράσει τότε ένα κυπριακό εθνικό κίνημα), η ανάλυση θα στραφεί προς το ευρύτερο σύστημα που ευνοούσε αντίθετα την ανάπτυξη ενός εξαρτώμενου και εισαγόμενου (φιλοδυτικού) εθνικισμού (του ελληνικού), ο οποίος λειτουργήσε σαν ένα είδος "εθνικής αποικιοκρατίας".

Το Έθνος σαν Ιδεολογία της Συγκρότησης της Πολιτικής Γεωγραφίας της Μοντέρνας Δυτικής Ευρώπης

Η έννοια του έθνους εμφανίστηκε στη Δύση στην πρώιμη μοντέρνα εποχή και καθιερώθηκε σαν πολιτικός όρος διαμοιρασμού πληθυσμών και γεωγραφικού χώρου από τον 19ο αιώνα. Ο εθνικισμός απέκτησε τότε μια κυρίαρχη θέση στο πνευματικό στερέωμα της Ευρώπης και μετά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο ανακηρύχθηκε (μέσω της αρχής της αυτοδιάθεσης των εθνών) σε διεθνή αρχή της πολιτικής συγκρότησης.

Απλή καταγραφή του ιστορικού πυρήνα της Δυτικής Ευρώπης είναι ίσως αρκετή για να δείξει την ετερογένεια των πολιτιστικών δεδομένων, πάνω στα οποία συγκροτήθηκαν τα πρώτα έθνη-κράτη. Η γλώσσα ιδίως, αυτός ο ιερός δεσμός της εθνικής μυθολογίας, ήταν πολύ ελαστικός. Κατ' αρχήν συ-

κροτήθηκαν τρία γερμανόφωνα έθνη-κράτη (Αυστρία, Γερμανία, Ολλανδία). Στην δε Ολλανδία, η τοπική γερμανογενής εξελίχθηκε σε διαφοροποιημένη γλώσσα. Η Δανία και η Νορβηγία με σχεδόν ταυτόσημες γλωσσικές εκδοχές, ανέπτυξαν δύο διαφορετικές γλώσσες. Αντίθετα, στο εσωτερικό της Γαλλίας, της Ιταλίας και της Γερμανίας, η γλωσσική εκδοχή που υιοθετήθηκε από το κράτος καταπολέμησε τις τοπικές περιφερειακές γλωσσικές εκδοχές της λατινικής και της γερμανικής.

Το Βέλγιο, το οποίο έγινε σχεδόν τυχαία έθνος-κράτος, διατήρησε τις δύο γλωσσικές εκδόσεις που προϋπήρχαν, ενώ στην Ισπανία, η Μαδρίτη ποτέ δεν κατάφερε να υποτάξει τους Καταλανούς και τους Βάσκους. Το κορυφαίο, βέβαια, παράδειγμα "ανωμαλίας" και αναντιστοιχίας γλώσσας και έθνους, ήταν οι περιοχές της Αλσατίας και της Λωρραίνης -το μήλο της έριδας ανάμεσα στην Γερμανία και τη Γαλλία -όπου μια γερμανόφωνη πλειοψηφία ταυτιζόταν εθνικά με τη Γαλλία. Ανάλογα σχόλια θα μπορούσε να κάνει κάποιος και για τις ιστορικές εμπειρίες των κοινοτήτων που συνενώθηκαν ή υποτάχθηκαν βίαια στο έθνος-κράτος, και αν αναλογιστεί κανείς τους θρησκευτικούς πολέμους που προηγήθηκαν των μεγάλων εθνικών διαιρέσεων στην Ευρώπη, θα διαπιστώσει ότι η εμφάνιση της εθνικής ταυτότητας, αν και μοντέρνα, οικοδομείται φαντασιακά, αλλά και με πρακτικές μορφές πειθαρχίας, που συνεχίζουν την πρακτική των θρησκευτικών πολέμων, οι οποίοι μέσα από τις μαζικές σφαγές αντιφρονούντων (σαν προοίμιο των μετέπειτα εθνικών εκκαθαρίσεων), άρχισαν τη διαδικασία ομοιογενοποίησης του πληθυσμού.

Σ' αυτά τα πλαίσια, τα στοιχεία στα οποία θα μπορούσε να καταφύγει κάποιος για να στοιχειοθετήσει τις προϋποθέσεις για την άνοδο των εθνών, βρίσκονται πέρα από τα επιχειρήματα της ίδιας της εθνικής ιδεολογίας. Θα εισηγηθώ τέσσερα τέτοια στοιχεία, με βάση τα θεωρητικά μοντέλα στις κοινωνικές επιστήμες για την διαδικασία του εκμοντερνισμού και την "κοινωνική οικοδόμηση του εθνικισμού". Στη καλύτερη περίπτωση, η εμφάνιση/οικοδόμηση ενός έθνους συνοδεύεται από μερικά (ή όλα) από τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

α. Την ανάπτυξη μιας καπιταλιστικής αγοράς και μια αστικής τάξης που έχει συμφέρον να διευρυνά την αγορά και να δημιουργήσει συνθήκες συσσώρευσης.

β. Την ύπαρξη θεσμών (κράτους, βασιλείας) τους οποίους να χρησιμοποιήσει μια πολι-

τική και πνευματική ελίτ για να συγκεντρωποιήσει την εξουσία και να επιβάλει μια ομοιογένεια στον πληθυσμό.

γ. Την εμφάνιση ενός μοντέρνου λόγου βασισμένου στο Διαφωτισμό, όπου η ιστορία παρουσιάζεται σαν μια ευθύγραμμη πορεία μέσα από την οποία η ανθρωπότητα προοδεύει και κατακτά τη φύση. Αυτονόητα, μετά τον 19ο αιώνα, αυτή η αντίληψη θα "εμπλουτιστεί" από το Ρομαντισμό με τις πιο "φυσικές" εικόνες -πλαίσια για τη σχέση με τη γη, το αίμα, τον ηρωϊκό ανδρισμό των προγόνων...

δ. Στοιχεία στη λαϊκή κουλτούρα, τα οποία θα μπορούσαν να αναχθούν σε "είδωλα της φυλής" σ' ένα ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο με τη πολιτικοποίησή τους από τον εθνικισμό.

Μ' ένα σχηματικό τρόπο τα πιο πάνω στοιχεία μπορούν να παρουσιαστούν ως ακολούθως:

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ Καπιταλιστική αγορά Αστική τάξη /συσσώρευση	ΠΟΛΙΤΙΚΗ Εν δυνάμει οι υπαρκτοί πολιτικοί θεσμοί με δυνατότητα συγκεντρωποίησης
ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ Διαφωτισμός - Ευθύγραμμη ιστορική πορεία -πρόοδος	ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟΤΗΤΑ Στοιχεία για την συγκρότηση «ειδώλων της φυλής»

Η ματαιωμένη ιστορική δυνατότητα: Οι προϋποθέσεις για την ανάδυση κυπριακού έθνους και οι ενδοσυστημικές αντιθέσεις

Αν εξετάσουμε την κυπριακή ιστορική εμπειρία από το 1960' μέχρι την κάθοδο των Βρετανών, μπορούμε να παρατηρήσουμε δύο πράγματα: Η κυπριακή κοινωνία φαίνεται να πληρεί μεν τις πιο πάνω προϋποθέσεις, αλλά υπάρχουν ενδοσυστημικές αντιθέσεις ανάμεσα σε τάσεις που εκπροσωπούν διαφορετικές κοινωνικές σφαίρες. Ο πιο κάτω πίνακας καταγράφει κοινωνιολογικά και ιστορικά δεδομένα της κυπριακής κοινωνίας του 18ου -19ου αιώνα, τα οποία

πληρούν τις προϋποθέσεις για ανάδειξη κυπριακού έθνους. Οι υποσημειώσεις παραπέμπουν σε εκτενέστερη βιβλιογραφική αναφορά:

<p>ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ</p> <ul style="list-style-type: none"> - Συσσώρευση και εξαγωγικό εμπόριο (Εκκλησία - αστική τάξη)⁵ - Έντονη ταξική πάλη από εναιαία /δικονομικά αγροτικά κινήματα⁶ 	<p>ΠΟΛΙΤΙΚΗ</p> <p>Ιστορικό αυτοκέφαλο κυπριακής εκκλησίας</p> <ul style="list-style-type: none"> - οθωμανικά προνόμια για «εθναρχικό» ρόλο εκκλησίας. - Τάσεις τοπικών μουσουλμάνων ηγετών για αυτονομία από την οθωμανική διοίκηση⁷
<p>ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ιστορία αγχ. Κυπριανού⁸ - «Μνήμες μεσαιωνικής περιόδου/αυτονομών βασιλείων - Κυπριακή αρχαιολογία / Censola «λαϊκοί ήρωες»⁹ 	<p>ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟΤΗΤΑ</p> <ul style="list-style-type: none"> - Συμβίωση και αλληλεπίδραση Χριστιανών και Μουσουλμάνων - λινοβαμβοιοί - Κοινές εξεγέρσεις - - Δυνατότητες κοινής γλώσσας¹⁰

Με τα πιο πάνω δεδομένα, αν η κυπριακή κοινωνία εσυγκροτείτο σε αυτόνομο έθνος, αυτό θα γινόταν κατά πάσα πιθανότητα από τη χριστιανική κοινότητα, η οποία ηγείτο του εκμοντερνισμού στην οικονομική και πολιτιστική σφαίρα.¹¹ **Η κυριότερη αντίφαση πήγαζε από την πολιτική σφαίρα.** Αν η Κύπρος είχε μια παράδοση διοικητικής αυτονομίας και συγκεντρωτικών θεσμών σε τοπικό επίπεδο (αυτοκέφαλη εκκλησία, μουσουλμανική διοίκηση), αυτοί οι θεσμοί ήταν ανίκανοι να οδηγήσουν σε «εθνική ολοκλήρωση». Η μεν Εκκλησία σαν παραδοσιακός θεσμός διοίκησης λειτουργούσε, όπως παρατήρησαν και ταξιδιώτες της περιόδου, σαν ουσιαστικός διοικητής¹² - όμως ένας θρησκευτικός θεσμός ήταν σχεδόν αδύνατο να μεταλλαχτεί σε κοσμικό θεσμό (όπως είναι το έθνος - κράτος) χωρίς να αυτοαναιρεθεί σαν θρησκευτικός. Και αν κάποιος παρακολούθησε την ιστορική πορεία του εκμοντερνισμού στον 20ο αιώνα θα δει ότι η Εκκλησία θα ακολουθήσει μια αντιφατική πορεία¹³ καταπολεμώντας τον εκμοντερνισμό από τη μια, ενώ η ίδια ακολούθησε μια πορεία εκκοσμίκευσης (secularization) από την άλλη. Και η ίδια η προσωπική πορεία του Μακαρίου στον 20ο αιώνα είναι χαρακτηριστική αυτών των αμφιταλαντεύσεων.

Η τοπική μουσουλμανική ελίτ, ενώ έδειξε τάσεις για την ανάληψη της ηγεσίας λαϊκών κινήματων (1764/1833) και αυτονομίας από την Κωνσταντινούπολη, εντούτοις παρέμει-

νε οικονομικά αλλά και πολιτιστικά παραδοσιακή. Επιπλέον, η αντιπαράθεση των δυο ελίτ (Χριστιανικής - Μουσουλμανικής) για ηγεμονία, αποτελούσε ένα μόνιμο πρόβλημα για την δημιουργία ενός φορέα/ «μετώπου» των αρχουσών τάξεων για ανεξαρτησία. Έτσι, η μεν Εκκλησία χρηματοδότησε την αποστολή δυνάμεων καταστολής στην εξέγερση του 1804 ενώ η μουσουλμανική ελίτ βρήκε την ευκαιρία να αντεπιτεθεί το 1821, όπου χρησιμοποιώντας σαν δικαιολογία την Βαλκανική επανάσταση των Χριστιανών, εξαπέλυσε επίθεση ενάντια στην χριστιανική ελίτ απαγχονίζοντας τον αρχιεπίσκοπο και τους προύχοντες¹⁴. Μια «στιγμή» συνένωσης των δυο ελίτ ήταν στην αντιμετώπιση των κοινών χριστιανομουσουλμανικών εξεγέρσεων - και σε αυτήν την περίπτωση δεν δίσταζαν να φέρουν ξένες δυνάμεις για καταστολή των ταξικών κινήματων των αγροτών. **Και αυτό είναι αποκαλυπτικό για την ευρύτερη πολιτική στάση των κυπριακών ελίτ. Στηρίζονταν σχεδόν μόνιμα στις ξένες επεμβάσεις (και στην ξένη εξάρτηση) για να διασφαλίσουν την ταξική και πολιτική τους κυριαρχία.** Η δε συμμαχία που εμφανίστηκε στις δυτικές κοινωνίες ανάμεσα στην ανερχόμενη αστική τάξη και τα λαϊκά στρώματα στην Κύπρο, μόνο προς το τέλος του 19ου αιώνα έγινε εφικτή καθώς η αστική τάξη συγκροτήθηκε γύρω από τα δυτικά προξενεία με έμφαση στο εξαγωγικό εμπόριο ή στο νοίκιασμα των φόρων και ήταν κατά συνέπεια ο κύριος αντίπαλος των αγροτικών εξεγέρσεων. Και όταν εμφανίστηκε αυτή η συμμαχία¹⁵ απευθυνόταν μόνο στην Ε/Κ κοινότητα - και όπως θα δούμε πιο κάτω, το ευρύτερο γεωπολιτικό πλαίσιο τότε «ευνοούσε» τον εισαγόμενο / εξαρτώμενο ελληνικό εθνικισμό.

Ο χώρος από τον οποίο θα μπορούσε να εμφανιστεί ένα λαϊκό εθνικό κίνημα ήταν ο χώρος της καθημερινότητας όπου παρά τον διαχωρισμό σε θρησκευτικά millet (έθνη) είχαμε από τον 18ο αιώνα και μετά, μια σταθερή διάβρωση των «συνόρων» ανάμεσα στις διάφορες θρησκευτικές ομάδες. Η εμφάνιση μιας σειράς μαζικών διακοινοτικών ταξικών κινήματων, ήταν φαίνεται σύμπτωμα μιας ευρύτερης διαδικασίας αλληλοεπηρεασμού, που δημιούργησε τις βάσεις για μια αυτόνομη λαϊκή κουλτούρα. Είναι λ.χ. χαρακτηριστικό ότι ο απαγχονισμός των προυχόντων το 1821, δεν φαίνεται να πήρε την μορφή ευρύτερων μαζικών δικονομικών συγκρούσεων και σφαγών ενώ λίγα χρόνια μετά, το 1833, θα ξεσπάσει αυτό που δικαιολογημένα θα μπορούσε να ονομαστεί «η κυπριακή επανάσταση» με

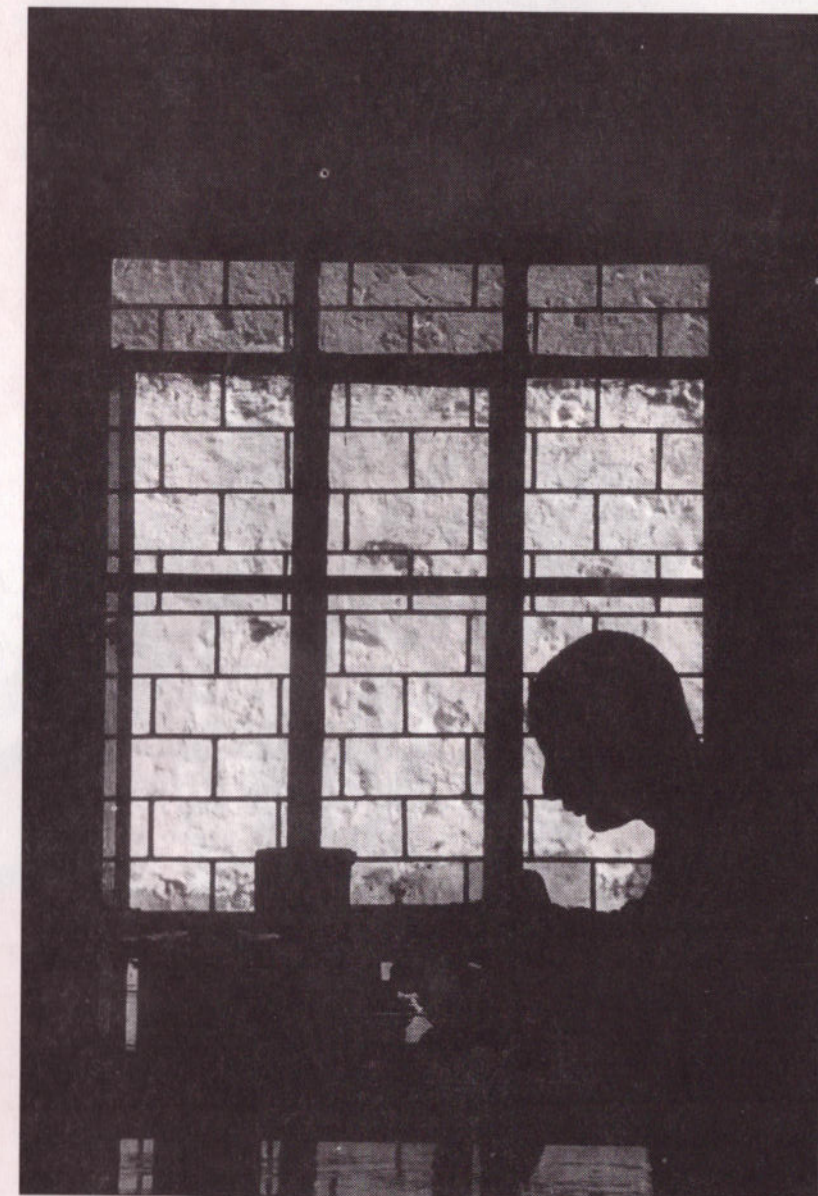
έντονα διακοινοτικό χαρακτήρα. Επιπλέον η ύπαρξη μιας μαζικής και εκ των φαινομένων δραστήριας¹⁶ μειχτής θρησκευτικής κοινότητας (των λινοβαμβάκων), φαίνεται ότι αποτελούσε ένα ευρύτερο σύμπτωμα μιας διαδικασίας αλληλοεπηρεασμού και συνύπαρξης. Μέσα στα πλαίσια αυτής της συνύπαρξης και των αλληλεπιδράσεων, μπορούν να ενταχθούν και μια σειρά από παρατηρήσεις ξένων επισκεπτών για τον καθολικό σεβασμό που έχαιραν τα σύμβολα της Κυπριακής Ορθοδοξίας (όπως οι εικόνες και ιδιαίτερα η Παναγία).¹⁷

Με αυτά τα δεδομένα (κοινά στοιχεία στις τοπικές κουλτούρες, κατανοητή «κοινή» γλώσσα, ύπαρξη λαϊκών ηρώων από εξεγέρσεις ή από κοινωνική ληστεία), θα μπορούσαν να δημιουργηθούν «είδωλα της φυλής» για ένα κυπριακό έθνος. Αν αναλογιστεί κανένας τα τεράστια προβλήματα που είχε να αντιμετωπίσει το τότε νεοσύστατο Ελληνικό έθνος και η ιστοριογραφία του που έπρεπε ουσιαστικά να «εξελλενίσει» βλάχους, αρβανίτες ακόμα και μουσουλμάνους καπετάνιους της επανάστασης αλλά και κοινότητες στην μεταεπαναστατική κοινωνία, τότε στην Κύπρο τα πράγματα θα μπορούσαν, συγκριτικά, να ήταν πιο εύκολα.

Τα εθνικά (national) κινήματα όμως δεν αποτελούν λαϊκά κινήματα έστω και αν χρησιμοποιούν λαϊκές κινητοποιήσεις. Η ανάπτυξη ενός εθνικού κινήματος προϋποθέτει την ύπαρξη μιας τοπικής ελίτ έτοιμης να αναλάβει την ηγεμονία και πολιτικές συγκυρίες που να το επιτρέπουν. Η τοπική οικονομική και πολιτική ελίτ ήταν διχασμένη όπως αναφέραμε πιο πάνω. Και μετά τις διοικητικές μεταρρυθμίσεις της δεκαετίας του 1850, η Εκκλησία προχώρησε σε μια ηγεμονική απόπειρα κατοχύρωσης της εξουσίας της στην καθημερινότητα, με την ανέγερση διαχωριστικών τειχών ανάμεσα στις διάφορες θρησκείες και δοξασίες: απαγόρευσε, λ.χ. την παροχή μυστηρίων στους λινοβαμβάκους.

Η Εκκλησία ωστόσο παρέμεινε βασικά κυπριακή, παραδοσιακή, ρωμέικη¹⁸ όλο τον 19ο αιώνα. Το 1870 συνυπόγραψε με τα πατριαρχεία έκκληση ενάντια στον εθνικισμό και η πρώτη ελίτ που αναδείχθηκε μετά τον ερχομό των Βρεττανών αντικατόπτριζε αυτήν την λογική της Εκκλησίας. Στο νομοθετικό σώμα η ομάδα / τάση που εκφράζει ο Λιασιδής (και η οποία κυριαρχούσε στην πολιτική σκηνή στις δυο τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα) υποστήριζε την αποφυγή της αναφοράς στην Ένωση ή γενικότερα εθνικιστικά ζητήματα/αιτήματα που μπορεί να προκαλούσαν τους μουσουλμά-

νους βουλευτές. Και όντως, παρά το διχαστικό σύστημα στο νομοθετικό συμβούλιο, στα πρώτα χρόνια οι αποικιοκράτες είχαν απογοητεύσει για τα αποτελέσματα του όσον αφορά την πολιτική του «διαίρει και βασίλευε», αφού οι ιθαγενείς κατάφεραν να συνεργαστούν. Ακόμα και στις αρχές του

20ου αιώνα όταν ο Ελληνικός εθνικισμός άρχισε να γίνεται ηγεμονικός, η αναφορά στην «κοινή πατρίδα»¹⁹ εξακολουθούσε να είναι ένα από τα πλαίσια αναφοράς της πολιτικής των ιθαγενών. Όμως στα τέλη του 19ου αιώνα και ιδιαίτερα στις αρχές του 20ου, η ρωμέικη χριστιανική ελίτ που είχε καταφέρει να επιβληθεί σαν ηγεμονικός παράγοντας στην κοινωνία βρέθηκε αντιμέτωπη με ένα νέο, ιδεολογικό, αντίπαλο - τον ελληνικό εθνικισμό.

1. Barrington Moore Jr. 1978. Injustice. The Social Bases of Obedience and Revolt. Sharpe. New York.
2. Για μια εκτενέστερη ανάλυση αυτής της θέσης βλ.: Αντρέα Παναγιώτου. 1999. Περίπτωσης στα Σύνορα: Ο Κυπριωτισμός στον Ύστερο 20ο Αιώνα. Εξ Υπαρχής, αρ. 5. Το κείμενο που ακολουθεί είναι ουσιαστικά μέρος μιας ευρύτερης εργασίας στην οποία συμπεριλαμβάνεται και το πιο πάνω κείμενο.
3. Η μη εμφάνιση κυπριακού έθνους οδήγησε ουσιαστικά σε νέες, πιο σύνθετες, μορφές ταυτότητας - παράλληλα με την επιβολή μιας εξαρτωμένης μορφής εθνικισμού. Και αν οι εξαρτώμενες μορφές εθνικισμού οδήγησαν στις τραγωδίες του μέσα του αιώνα, οι μη εθνικές μορφές ταυτότητας οδήγησαν σε μορφές αντίστασης.
4. Σύμφωνα με τον Wallerstein (1989) η περίοδος μετά το 1750 χαρακτηρίζεται από την ένταξη/incorporation διαφόρων «νέων ζωνών» στην καπιταλιστική κοσμοοικονομία. Ανάμεσα σε αυτές τις ζώνες είναι και η Οθωμανική Αυτοκρατορία. Αυτή την περίοδο στην Κύπρο έχουμε την άνοδο νέων κοινωνικών στρωμάτων με βάση το εμπόριο και την εντατικοποίηση της εκμετάλλευσης των αγροτικών στρωμάτων όπως παρατηρεί ο Κύρρης στο *Η Ανατομία του Οθωμανικού Καθεστώτος*. 1984. Διαλέξεις Λαϊκού Πανεπιστημίου. Και η περίοδος 1750-1833 είναι και η περίοδος των μεγάλων αγροτικών κινημάτων.
5. Βλ. Rizoroulou-Egoumenidou Euphrosyne. 1996. The economy of Cyprus under Ottoman rule with special emphasis on the late 18th and early 19th centuries. In: *The Development of the Cypriot Economy*. Τράπεζα Κύπρου. Πανεπιστήμιο Κύπρου. Cassia Saint Paul. 1986. Religion Politics and Ethnicity in Cyprus During the Turkocratia (1571-1878). Archives of European Sociology, vol XXVII.
6. Αν και αναφορές σε αυτά τα κινήματα υπάρχουν σε διάφορες πηγές, η αναφορά του Κύρρη (1986) παραμένει από τις πιο ολοκληρωμένες. Ενδιαφέρον έχουν και οι αναφορές των Γραικού και Hill στις αντίστοιχες ιστορίες τους - του μεν πρώτου για την ερμηνεία, του δεύτερου για τις πηγές.
7. Ήδη από τον 17ο αιώνα άρχισαν να γίνονται εξεγέρσεις των τοπικών φρουρών. Αλλά μετά το 1750 και την άνοδο των ταξικών κινήσεων των αγροτών διάφοροι τοπικοί ηγέτες αναλαμβάνουν και ηγετικό ρόλο στις εξεγέρσεις όπως το 1764.
8. Η Κύπρος είχε ιστοριογραφία από τον Μεσαίωνα. Η ιστορία του Αρχιμανδρίτη Κυπριανού που δημοσιεύτηκε στα τέλη του 18ου αιώνα συνεχίζει αυτήν την παράδοση και την εντάσσει σε ένα μοντέρνο εξελικτικό ιστοριογραφικό πλαίσιο. Οι αρχαίες αναφορές όμως παραμένουν «χριστιανικές». Πρόγονος των Κυπρίων θεωρείται ο Χεττιμ, εγγονός του Νώε.

9. Σαν τέτοιοι θα μπορούσαν να ήταν οι ηγέτες των εξεγέρσεων (ιδιαίτερα του 1833) αλλά και των φαινομένων «κοινωνικής ληστείας» που εμφανίστηκε στα τέλη του αιώνα - βλ. σχολίο: Cassia. 1993. Η κοινωνική ληστεία στην Κύπρο.
10. Αυτό που είναι σήμερα η ελληνοκυπριακή διάλεκτος / γλώσσα έχει ρίζες στον Μεσαίωνα και είναι η πρώτη καταγεγραμμένη ελληνογενής γλώσσα. Η μετατροπή της σε επίσημη γλώσσα ήταν περισσότερο θέμα εξουσίας παρά δυνατότητας. Αυτό το παραδέχεται και ο Μ. Χριστοδούλου - αν και βεβαίως διαφωνεί με αυτή την προοπτική. Τότε η «Κυπριακή» ήταν γενικώς κττανοητή γλώσσα των ιθαγενών.
11. Η εκκλησία είχε δεχθεί και επηρεασμούς από τα εκμοντερνιστικά ρεύματα της Δύσης, όπως δείχνουν και οι πρωτοβουλίες του Κυπριανού στην εκπαίδευση.
12. Μάλιστα, σύμφωνα με αναφορές (Κύρρης, 1986), ένας βασικός λόγος εξισλαμισμού, ήταν η προσπάθεια αποφυγής της εκκλησιαστικής εξουσίας / φορολογίας.
13. Για την Εκκλησία σαν «υπόλοιπο» βλ. Παναγιώτου, 1999.
14. Αξίζει να σημειωθεί ότι υπήρξε και ρήξη μέσα στην ίδια την Εκκλησία και ότι μετά τον απαρχονισμό ανέλαβε η άλλη πτέρυγα/κόμμα (Κύρρης, 1986).
15. Katsiaounis Rolandos. 1996. Labour, Society and Politics in Cyprus During the Second Half of the Nineteenth Century. Nicosia. Cyprus Research Centre.
16. Σύμφωνα με τον Κύρρη οι λινοβάμβακοι έπαιξαν σημαντικό ρόλο στις εξεγέρσεις της περιόδου 1760-1833.
17. Terry Tollefson. 1990. Early American Missionaries and Social Change. In *The Cyprus Review*, vol. 2, no.2.
18. Για την κλασική ανάλυση της σύγκρουσης Ρωμοσύνης και εθνικισμού στην Ανατολική Μεσόγειο βλ.: Kitromilides Paschalis. 1981. «Imagined Communités» and the Origins of the National Question in the Balkans». In *European History Quarterly*, vol. 19, no.2.
19. Για την ιστορία και την σημασία του όρου βλέπει το ομώνυμο βιβλίο του Πλουτή Σέρβα. Αξίζει να σημειωθεί σε αυτό το πλαίσιο ότι το σύνθημα «Η Κύπρος για τους Κύπριους» αθροώθηκε για πρώτη φορά στις αρχές του αιώνα από τον μητροπολίτη Κιτίου (που ήταν και ο εκπρόσωπος των εθνικιστών) σε έκκληση του για συνεργασία των 2 κοινοτήτων - βλ. Γιωργαλίδης (1978) σ. 73.

Σημ.: Το Β' Μέρος στο επόμενο τεύχος του Εξ υπαρχής

ε

Enjoy!

Coca-Cola

Trademark Regd.

ΑΥΤΟΣ ΕΙΝΑΙ Ο ΚΟΣΜΟΣ ΜΑΣ

Ο κόσμος μας,

ο δικός μας κόσμος
έχει μόνο επαγγελματίες.
Απόλυτη δύναμη και
σοβαρότητα.
Προχωρά σταθερά στην εξέλιξη
βλέποντας το δικό σας όφελος.
Ισχυροποιείται
και κατευθύνεται στην κορυφή
μέσα από τον πιο ραγδαία
αναπτυσσόμενο
Όμιλο εταιρειών.

markettrends

 MarkéTrends
financial services

 MarkéTrends
insurance

LIBERTY **LIFE**

 MarketVentures

Market **Media**

XIO
STARIO
Investments Ltd

BLUE STATUS
FINANCIAL SERVICES

 MarkéTrends
Ο Μ Ι Α Ο Σ Ε Τ Α Ι Ρ Ε Ι Ω Ν